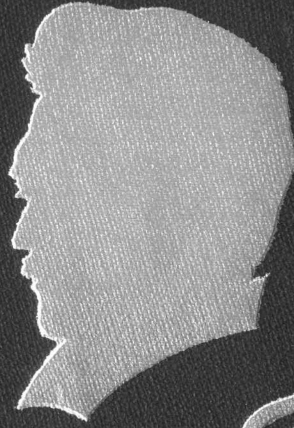

В. БЛАКИТНИЙ

ДВОУ ЛІМ

В. БЛАКИТНИЙ (ВАС. ЕЛЛАН)

ТВОРИ

В. Блакитний

В. БЛАКИТНИЙ

ВАС. ЕЛЛАН

ТВОРИ

ЗБІРНИК

Уклав Г. Коцюба
За редакцією і з передмовою
А. Хвилі

Друге видання

Видавництво „Література і Мистецтво“
Харків, 1932

Редактор групи — Л. Чепурнюк
Макет оформлення — А. Руденський
Техкер — С. Білокінь
Формат паперу 62×94 сант.
Вага 1 метр. стопи
Паперових арк. в 1 прим, 11 5/8
Друк. знаків в 1 папер. арк. 58.344
Зам. № 1467
Головліт № 1561 8/IV 1932
Тираж 5.000

Бібліографічний опис цього видання вміщено в «Літописі Українського Друку», «Картковому репертуарі» та інших покажчиках Української Книжкової Палати.

Книжкова фабрика Партвидаву «Пролетар» імени Г. І. Петровського. Харків

ПОЕТ І КАМЕНЯР РЕВОЛЮЦІЇ

Тільки розуміючи переможний хід пролетарської революції, всю складність громадянської війни на Україні, можна правдиво оцінити постать В. Блакитного, який поборюючи дрібнобуржуазну, націоналістичну ідеологію став на шлях пролетарського розуміння революції на Україні, став до лав пролетаріяту в його боротьбі проти всіх ворогів пролетарської революції.

Через руїну дрібнобуржуазного націоналістичного лахміття, В. Блакитний, поборюючи есерівську ідеологію, через визнання шкідливости існування дрібнобуржуазної партії боротьбістів, через остаточний розрив з своїм націоналістичним минулим, — вийшов на дорогу дійсно пролетарського розуміння революції на Україні.

Виріс В. Блакитний у сільському оточенні. Далі йде на «виучку» до Чернігівської семінарії. Умови життя в Чернігові не могли особливо розбуркати громадську активність Блакитного. Чернігів в минулому — то виразник старого міста чиновника, одставного офіцера, міщанина. Коли Маркс говорив про ідіотизм сільського життя, то в таких містах, де панувала суспільна атмосфера Чернігова — панував ідіотизм одставного суспільства.

В таких містах відстає життя щонайменше на десятки років.

І хоч красиві соснові ліси і прозора Десна — та на цій природній красі Чернігів розпростерся ледве рухомою темною плямою. Місто снів, обідів, спльоток з печаткою міщанського прокляття — іншим не мало сили стати. Ранками його спокою не хвилювали поклики заводів і фабрик, і ритми машин своїми ударами не нагадували старому, як історія, Чернігову, що росте нова сила, яка залізом і робочою рукою перегартує світ. Бо в самому Чернігові тоді цієї сили були лише невеличкі паростки.

Шуміли соснові бори. Вітри здіймали піски і засипали чоловічі сліди. Тихо в очеретах лежала сонлива Десна. А ще тихше спав Чернігів — цей анахронізм культурної відсталости, міщанства, старої безглуздої бюрократії.

Це наклало печатку на розвиток революційного руху в Чернігові.
Тому в перші дні революції в Чернігові і не могло бути могутнього революційного руху, проте там був досить міцний український націоналістичний рух. В. Блакитний не міг перескочити цього. Через «Просвіту», що відограла згодом суто контрреволюційну ролю в революції на Україні, через партію українських есерів, через катастрофу старої буржуазної України — В. Блакитний, поборюючи дрібнобуржуазну ідеологію, визнавши свої шляхи шкідливими для справи пролетарської революції, спаливши за собою всі мости, що вели в табір української буржуазії — прийшов до барикад пролетаріяту, щоб стати в його лавах в боротьбі проти ворога.
Вже на тлі Чернігівських подій 17 року Блакитний відзначається найбільшою лівизною в таборі УПСР. Через короткий час він перебирається до Києва. Вже тоді він стає, разом із групою лівого крила УПСР «боротьбістів» (Михайличенко, Литвиненко, Заливчий, Матяш, Шумський, Зарудний, Бочківський, Ковалів) на чолі боротьби проти ватажків партії українських соціялістів-революціонерів та їхньої контрреволюційної політики. Навесні 1918 року в гетьманському запіллі він бере активну участь в організації партії боротьбістів. Вже того часу партія боротьбістів визначає свою позицію до єдиного українського буржуазного націоналістичного фронту і починає штурмувати націоналістично-контрреволюційні позиції українських буржуазних партій. Боротьбісти являли собою групу української дрібнобуржуазної інтеліґенції, що мала певні зв'язки з селом. Це була політична партія, що, з одного боку, не дійшла цілковитого пролетарського розуміння революції на Україні, а з другого — несла на собі печатку партії національної самообмежености української дрібної буржуазії. Це була українська дрібнобуржуазна партія.
Сама назва, прийнята весною 1919 року (українські соціялісти-революціонери — комуністи-боротьбісти)

найкраще ілюструє становище цієї партії. Партія боротьбістів у ті часи вела значну роботу в справі руйнації націоналістичних українських божків. Власне, в перші роки громадянської війни партія боротьбістів відогравала певне революційне значення. Та вже з кінця 19 і початку 20 року, вона, протиставляючи себе КП(б)У, стала тим центром, що до нього схилялись симпатії розбитої національної контрреволюції. Неминуче партія боротьбістів логічно мала стати центром української контрреволюції, незалежно від її революційних маніфестів та деклярацій.
Переможний хід пролетарської революції на Україні, боротьба КП(б)У, що була єдиним керівником пролетарської революції на Україні, проти партії боротьбістів — привело партію боротьбістів до визнання шкідливости своїх шляхів. Партія боротьбістів, згідно з ухвалою Комінтерну, ліквідувалася й влилася до лав КП(б)У.
Тов. Ленін, характеризуючи це, казав:

«Тов. Бубнов сказав тут, що він тісно зв'язаний з Україною і цим видав істинний характер своїх заперечень. Він сказав, що ЦК винен у підсиленні боротьбістів. Це — питання найскладніше і найбільше. І я думаю, що в цьому величезному питанні, де потрібно було маневрування і дуже складне, ми вийшли переможцями. Коли ми говорили в ЦК про максимальні поступки боротьбістам, над цим сміялися, говорили, що ми не йдемо прямо; але прямо можна битися тоді, коли у супротивників є пряма лінія. Раз супротивник рухається зиґзаґами, а не по прямій лінії, то ми повинні слідувати за ним і ловити його на всіх зиґзаґах. Ми обіцяли боротьбістам максимум поступок, але з тим, що вони будуть вести комуністичну політику. Таким чином ми довели, що у нас ні найменшої нетерпимости немає і що ці поступки зроблено цілком правильно доводиться тим, що всі кращі елементи боротьбістів вступили тепер у нашу партію. Ми цю партію перереєстрували і замість повстання боротьбістів, що було неминуче, ми одержали, завдяки правильній лінії ЦК ... те, що все краще, що було серед боротьбістів, ввійшло в нашу партію, під нашим контролем, з нашого визнання, а решта зникла з політичної сцени. Ця перемога коштує пари хороших боїв. Тому говорити, що ЦК винен в підсиленні боротьбістів, значить не розуміти політичної лінії в національному питанні» (Ленін. т. XVII, стор. 84 — 85, вид. 1925 р.).

Безумовно, старі українські націоналістичні забобони, що тяжили над УКП(б), в полоні яких була УКП(б), певний час перешкоджали багатьом новим членам КП(б)У, колишнім боротьбістам, бути дійсно витриманими, загартованими більшовиками.

Влиття партії боротьбістів у КП(б)У ще певний час не могло зліквідувати націоналістичних дрібнобуржуазних настроїв серед окремих колишніх боротьбістів. Це відбилося на поглядах і політичній діяльності Василя Блакитного. Перед V конференцією КП(б)У в тезах: «Про зміцнення й чергові завдання КП(б)У» він писав:

«... Заповнена міщанськими, торбарськими елементами та «ловкими попутниками» — партія опинилась не в стані опанування революційної стихії, згубила зв'язки з робітництвом та не нав'язала їх з сільським напівпролетаріятом, не могла виконати основних завдань по політичному знищенню петлюровщини та отаманщини, по утворенню міцної бази на селі шляхом клясового поділу його і зрештою почала наочно розкладатися.

Характерним показником цього розкладу був зріст за рахунок КП(б)У другої комуністичної формації УКП (боротьбістів), припинення тенденції останньої до самоліквідації і, нарешті, навіть утворення внутрі КП(б)У окремої організаційно-утвореної течії (так звана федералістична група)».

І далі.

Національна політика цілком визначається тим, що колонізаційна тенденція має за наперед вирішене питання про повільну, але повну денаціоналізацію компактної маси біля 30 млн. українського селянства, півпролетаріяту та пролетаріяту, силами національної стихії Росії та її колоній на Украйні, де їх складає не дерусифікована ще частина пролетаріяту та дрібної буржуазії міст і містечок.

Звідси випливає політика гальмування розвитку української мови й культури, розповсюдження і асиміляція інтелігентних сил, протежування зростові впливу російської культури та носителям її на Україні.

Старі дрібнобуржуазні настрої, уявлення КП(б)У в темних фарбах давалося в знаки. Боротьба за радянську Україну здавалася В. Блакитному схожою на «стихійну» колонізацію, що за мету свою мала проведення «денаціоналізації» України, цебто русифікацію українського народу. Підходячи з такою аналізою до стану радянської України він відкидав ролю пролетаріяту, як гегемона в революції на Україні, відкидав керівну ролю КП(б)У в пролетарській революції на Україні — і бачив тільки «міщанські» й «торбарські» елементи в партії та «ловких попутників».

А велика визвольна боротьба за радянську Україну в світлі цієї аналізи сходила до «асиміляції» і «розпорошення українського народу та його культурних здобутків.

Такі тези могли з'явитися лише наслідком певного тиснення залишків старої боротьбістської ідеології. Тези Блакитного були виявом українського націоналістичного ухилу в партії.

Це не дивно. Бо ще 1919 року Блакитний на справи дивився так.

Року 1919 у брошурі «Як продавали Україну», б'ючи і картаючи український контрреволюційний табір, Блакитний каже:

Що ж тут правда, чому й кому вірити? А правда ось яка: комуністи (більшовики в Росії, боротьбісти на Україні, спартаківці в Німеччині, тесняки в Болгарії і т. ін.) оповістили війну буржуазному ладу, всякій буржуазії без різниці націй.»

Всі революційні сили згадав В. Блакитний — про більшовиків у Росії, спартаківців у Німеччині... але не згадав того простого факту, що 1919 року на терені України за радянську владу, за самовизначення українських трудящих від віковічного ворога боролися мільйони під прапором пролетаріяту на чолі з більшовицькою партією. І тільки під керівництвом партії більшовиків — КП(б)У — пролетаріят України перемагав і переміг. Чому це замовчував тоді Блакитний? Зрозуміла річ. Ще 1919 року Блакитний, як один із ватажків партії боротьбістів, сподівався, що в революційній боротьбі на Україні керівником революції стане партія боротьбістів, а не більшовиків. Тому він навіть не згадував про більшовиків і не давав їм

характеристики, як пролетарській партії, що єдина зможе забезпечити дійсно пролетарські шляхи революції на Україні.
Тоді мова в нього йшла про інше. Наприкінці тої самої брошури він писав.

Щоб не піддатися на брехні, провокації, наклеп буржуазії та її наймитів, всі пригноблені, запродані, всі працюючі повинні вірити й піддержувати тільки комуністів, іти за комуністичними партіями, що одні не зрадять, не продадуть. На Україні ж такою партією являється українська комуністична партія боротьбістів.»

Було замовчування КП(б)У, була боротьба проти КП(б)У.
Але як стало зрозуміло, що боротьба ця поведе партію боротьбістів суб'єктивно і об'єктивно в табір контрреволюції, — Блакитний разом з іншими керівниками партії боротьбістів, пішов шляхом влиття в КП(б)У.
Блакитний мав, особливо спочатку, неправдиві погляди на окремі питання, особливо на національне питання, але він у КП(б)У гартувався як справжній більшовик. У реалізації політики партії в національному питанні на Україні Блакитний відограв велику ролю в КП(б)У. Слід згадати, що він разом із низкою відповідальних керівників КП(б)У — рішуче виступив проти Д. Лебедя з його теорією боротьби двох культур, що фактично вела до поборювання української культури і запровадження на Україні русифікації.
Особливо яскравим був цей виступ на VII Всеукраїнській конференції КП(б)У.
Але найбільше значення в історії радянської України має Блакитний - Еллан, як письменник, публіцист і один з організаторів української жовтневої літератури. М. О. Скрипник, характеризуючи Блакитного, між іншим каже:

«Одночасно т. Блакитний знаходив час, силу, хист і мистецтво для великої художньої творчої праці. Василь Еллан—то один із найвидатніших українських письменників нашого часу. Його поезія дужа й могутня. В його співах чути бойові

ПОЕТ І КАМЕНЯР РЕВОЛЮЦІЇ

заклики; тріскотіння кулеметів і ляск багнетів, героїчні відгуки епопеї робітничо - селянської боротьби на Україні перейшли на художній терень поезії Василя Еллана з новими мотивами, з новими словами, в надхненню й почуттю нових пролетарських сил. Недарма Блакитний - Еллан був фундатором найвидатнішого об'єднання пролетарських письменників—ГАРТ'у, що відограло велику ролю в нашій новій українській літературі. Життя трудящих, їх почуття були джерелом, що з нього Блакитний - Еллан брав стимули для свого творчого горіння». (М. Скрипник т. I стор. 284 – 285).

Нема чого говорити, що В. Блакитний, перебуваючи в лавах КП(б)У, як письменник і поет, як публіцист і один з організаторів нової літератури, він — революціонер - комуніст. Націоналістичних божків Блакитний-Еллан у своїй літературній творчості став палити на початку революції.

«Тобі, Україно моя, і перший мій подих, і подих останній тобі . . .
. . . .
Щасливий я ще й тому, що, як крила могутні. — Минуле твоє наді мною,
О, як люблю я його!
Як його ненавиджу я!
Запоріжжя... Коліївщина... Моря крови, небосхил у червоних загравах пожеж... Смерть і бенкет, що сплелися у гаслі «повстання за волю» — що це за іскра у порох душі!
Й що це за хрест, нестерпимий тягар на душі у народу — минуле твоє!
Нас тягне воно до землі — і не вільно шугнути в майбутнє.
Вогню ж!
Динаміту!
Хай зникне минуле в ім'я Будучини.
Церкви старовинні — в повітря!
Вишневі садки — під сокиру!
Прорвати Карпати тунелем.
Динамітом — пороги Дніпрові!
— Гей, сивий, вже бачу тебе я у шорах камінних, у шлюзах,
О, Степу! О, Луже Великий! Ти будеш лиш море пшениці і жита, прорізане стрілами колій, блискавками експресів розкреслене.»

Згадує Блакитний про Запоріжжя, Коліївщину і заграви пожеж не для того, щоб повернути назад.
Ні. Він бачить минуле України, щоб прозоро дивитись у вічі майбутньому.

Цей ліричний нарис якнайкраще ілюструє ту думку, що вже з початку революції Блакитний дивиться на минуле України не для того, щоб повертати її історію назад. Навпаки. Він бачив його для усвідомлення шляхів майбутнього.

«Вогню ж! Динаміту!
Хай зникне минуле в ім'я Будучини...»

Вже тоді говорив Блакитний, що буйний сивий Дніпро буде прибрано у шори, і динаміт прорве шлюзи, а Великий Луг вкриватиметься не слідами копит козацьких і татарських коней, не буде він диким примруженим обличчям дивитись у небо. Ні. Його спину помережать маґістралі експресів, його обличчя вкриє могутнє море жита і пшениці.
Блакитний, знає, хто тут є і хто буде тут проводирем.

«Хто ж це йде урочисто твоїми шляхами, хто виступає ходою з витяжців з обличчями червоними (сонце і дим), і з блакиттю в душі «О, Україно моя, це гордість, надія твоя — пролетарі, твої діти».

Так писав Блакитний з початку своєї літературної діяльности.
В цьому творі, одному з ранніх, ще коли він був під впливом певних елементів української національної романтики, — уже бачимо Україну під прапором пролетаріяту.
Коли в перших творах Блакитного революційна тематика посідає мале місце, то далі — постать В. Блакитного в письменстві стоїть перед нами, як постать українського революційного пролетарського письменника.
Як літератор Блакитний відограє першорядну ролю не тільки в письменстві за часів громадянської війни, але й за перших років соціялістичного будівництва. Він став помітною постаттю і в нашій революційній публіцистиці, він так само є, власне, одним із перших організаторів української жовтневої літератури.
Хто не знає невтомного Василя?

Він і на роботі редактора першої Всеукраїнської газети українською мовою — «Вісті».
Він і письменник, публіцист, він одночасно організатор молодих паростків української революційної літератури.
Цей період припадав саме на часи розквіту серед певних кол українського партійного активу — теорії Д. Лебедя про те, що українська культура не варта уваги, що вона засуджена на вимирання, що вона консервативна, реакційна і що партія має підтримати активну-руську «пролетарську» культуру — в боротьбі проти української «мужичої». Говорячи про «теорію боротьби двох культур», про її велику небезпеку для справи проведення ленінської національної політики на Україні, Червневий пленум ЦК КП(б)У 1926 року визнає, що:

«Природно, така теорія при її проведенні в життя, неминуче мусила спричинитися до ще більшого загострення національних протиріч та поглиблення культурної прірви між більшістю робітничої кляси, з одного боку, та селянства з другого».

Далі в постанові пленуму ЦК КП(б)У сказано:

«Лише з великим напруженням при безпосередній участі тов. Леніна, і то далеко не відразу, а поступово, вдалося переламати недооблік національного питання та неправильне його розуміння серед керуючої частини партії. Ще з більшим напруженням вдалося провести правильну лінію в національнім питанні серед партійних мас».

У нарисі історії комуністичної партії (більшовиків) України[1] М. М. Попов пише про часи, коли «теорія боротьби двох культур» розквітла:

«.., Це не мало собі ніякого виправдання, але було зрозуміле в обставинах 1921 — 1923 років. Ці обставини у практиці проведення національної політики і зокрема українізації прикметні були певним рухом навспак. Більшість газет, що перейшли були на українську мову, перестали виходити. Видавництва, на чолі з Держвидавом УСРР, взялися, головно, видавати літературу російською мовою».

В ці часи не так уже й легко було розгортати творчі сили української радянської літератури, організовувати

[1] ДВОУ «Пролетар», 1931 р. стор. 267 — 268.

її сили, бо ж могли це підпорядковувати прихильники теорії боротьби двох культур, як реакційну роботу. Але ми бачимо, що в ці часи Блакитний, стоячи на партійних позиціях, провадив велику роботу і в справі організації жовтневої української літератури.

Хоч відома організація «Гарт» була офіційно затверджена 26 січня 1923 року, але відповідну роботу треба було провести до цього, а ще більше енергії треба було покласти на справжнє гартування сил гартян. Туди увійшла найкраща в той час молода фаланґа революційних українських письменників.

«Гарт», виступаючи в похід на культурному фронті, брав на свої плечі значну роботу на фронті культурної революції. Та і йшов він з ясною програмою допомогти партії на культурній ниві під керівництвом партії.

Таким саме духом перейнято і перші кроки творчости молодої літератури українського Жовтня. В думках В. Блакитного та й у статуті самої організації були спроби за типом організації літератури, організувати навколо «ГАРТ'у» всі ділянки мистецтва: малярство, театр, музику. Але зробити це Гарт не спромігся. Передова частина української радянської літератури бадьоро й сміливо йшла вперед. Була ясна думка: стати могутнім знаряддям соціялістичного будівництва країни. І коли в ті ж часи Єфремови одспівували лебедині пісні і говорили про марно страчені надії на весну української буржуазії, що мріяла повести Україну буржуазними шляхами, то пролетарським письменникам України нічого було скиглити. Для них справді надійшла весна і серце їхнє било в ритм творчого імпульсу республіки Рад. Був патос творчости і боротьби за нове суспільство.

Не можна сказати, що В. Блакитний у своїй творчості, суто письменницькій діяльності, залишив з формального боку якусь нову школу, традицію. Його формальні шукання не йшли далі від винайдених зразків творчости в поезії, прозі, сатирі тощо.

Широких полотен Блакитний перед нами не розгорнув. Та й зробити цього не встиг він.

Бо це був письменник - боєць, громадський діяч - комунар, що увесь час був завалений практичною роботою. Не такі вже часи ми переживали тоді, щоб можна було сідати спокійно за великі полотна і, одірвавши себе від буряного лету, писати довгі романи або оповідання, чи поеми. З українських рямок великої епохи пролетарської революції і громадянської війни дивиться на нас лірик бурі й натиску, поет і революціонер.

Лірик, трибун, боєць і громадянин цих революційних днів молодої радянської України — В. Блакитний відбив це, як у калейдоскопі, у своїй творчості. Він цілком вірив у революцію, він без компромісів, як революціонер, ненавидів ворогів пролетаріяту, він стріляв їх без жалю, і воля його не знала вагання в цій боротьбі.

Тому і в ліриці своїй він був відблиском епохи. Тому і в письменницькій роботі він був кращим громадянином своєї епохи.

Сімнадцятий рік приходить і залізною п'ятою мільйонів працівників руйнує в крові старе. Воно хоч і зруйноване, а мобілізувало всі сили на боротьбу з революцією. На Україні, на небосхилі чорніли хмари з усіх боків.

В цей момент не можна було спати:

«Ні слова про спокій, ні слова про втому.
Хай марші лунають бадьорі й гучні...
Хоч ніч облягає — та в пітьмі глибокій
Вже грають — палають досвітні вогні...
...
— Хай кулі ворожі назустріч летять,
— Ні слова про спокій. Ні звуку про втому.
— Вмремо — а здобудем ключі від життя».

Сімнадцятий — вісімнадцятий рік ніс революційне зворушення не тільки народам старої Росії — він кинув іскри революційного вогню по всій Европі. Жовтень кидав іскри по всьому світу:

«Удар і удар — без перерви.
Простяглися напружені струни.
Червоні нерви оголила земля.
— Від Бастілії — до Паризької Комуни,
До Будапешту — від Кремля...
— І далі... далі»...

З силою виявляє автор шлях людства від Бастілії до Кремля і далі.
Дійсно, «нерви оголила земля». І ніколи це раніше так не відчувалось. Але вибухи й удари несуть кров і жертви найближчих його друзів, товаришів. В ці часи падає в боротьбі з гетьмансько-петлюрівською навалою у місті Чернігові Андрій Заливчий. І в «Повстанні» Еллан дає незабутню картину революційного повстання:

«Де оспіваний задуманим поетом
Сивий морок звис над сонним містом,
Кинуто Революційним Комітетом,
Наче іскру в порох терориста.
Наказ дано (коротко й суворо):
Вдарити й розбити ворогів.
Спало тихе місто і не знало — скоро
Звідкись грізний гримне стріл.
Над безлюдністю провулочків порожніх
Білий ранок опалево плакав...
. . . .
Ох, уже стискає, міцно коло ворог,
Кулі чітко лучать в панцер.
... — А надвечір — все укрив туман,
Сніг лягав (так м'яко, - м'яко танув...)
— На заціплений в руках наган,
На червоно - чорну рану».

Хто знає про трагічний кінець Чернігівського повстання і героїчну смерть Андрія Заливчого, що один із наганом в руках захопив панцерник, той не може не відчути великої сили «Повстання» як революційного художнього твору.
Повстання придушено і «червоно - чорна рана» ятрить на тілі.
Але не можна спинятися:

«Гарячково стукав, поспішався телеграф,
Знову кинув іскру комітет:

— Кров горить на наших прапорах.
Наша кров
— Вперед!».

Повороту назад і не може бути. Поет революції розуміє це прекрасно. Він разом з нею переносить біль і радість, поразку і перемогу. І всюди в цьому вирі йому салютує девіз «Червоних зір».

«Ударом зрушив комунар
Бетонно - світові підпори.
І над розвіяністю хмар
—Червоні зорі...
— Зорі.
Промерзло згадує Париж
Про дні кривавого терору
І гільйотини гострий ніж
— В тумані близько...
скоро... скоро...»

Поет скупий на великі полотна. Він промовляє стисло, коротко, рішуче, як постріли. Уривчасто. Вже зрушив комунар «бетонно - світові підпори», вже розвіялися хмари і тільки далеко з смертельною тугою згадує Париж «про дні кривавого терору».
Поет не тратить рівноваги. Поет не перестає бути з металевими нервами навіть і тоді, коли в боротьбі падають найближчі товариші.

...«Тримайся, залізобетон.
Ми будемо бити, бити, бити
аж поки бахнуть динаміти
і зацвіте блакитний сон
над трупом мурами забитих...»

Хоч слова ці сказано над могилою його найближчого товариша — Гната Михайличенка, що загинув у денікінському запіллі, але немає тут туги, занепаду, зневір'я. Поет і революціонер Еллан — непохитний. Він голови не схиляє.
Завжди з епохою, як син її, він відчуває подихи небезпеки для революції.

«Стомлені боєм
озирнулись навколо, подивились назад,
коли написали: революцію підважено підоймою
Кронштадт».

Вже скінчена боротьба. Вже ворог розбитий і на полях республіки гомін мирної праці. А тут зрада — Кронштадт. І Еллан кличе:

«На штурм! На штурм!
Смерть ворогам!»

Завжди з революцією, завжди в революції. Таким ми знаємо за ці часи Вас. Еллана, як поета.
Дійсно, він мав певне право сказати, що йому

«Дивиться прозоре життя
Червоним вогнем в очі...»

Наступає мирне будівництво Республіки Рад.
Василь Блакитний входить у це нове життя таким самим, яким він був за років громадянської війни. Розгортається культурна робота. Ворог робить спробу захопити цю ділянку. І Блакитний кидає:

«Але не буде так. Тому порука
Революційна воля робітництва,
Його упертість і самовідданість,
Компартії тверда рука і гострий розум»

Віра в силу компартії, робітництва не кидає Блакитного. І роботу свою, як письменник, він скеровує на допомогу соціялістичному будівництву.

«Не заздрю лаврам писак
І прилизаним трубадурам.
Коли що не гаразд
(Я — не гордий)...
Р-раз. Р-раз
Віршем по морді...

Тут уже Блакитний скористовує форми революційної сатири.
Робітництво розсотує риштовання від павуків.

... «Машини й люди, камінь і чавун,
Бетон і цемент, пісні і зідхання —
Робота йшла в мережі риштування
І виріс, зрештою, палац. Палац Комун.
Коли ж закінчилась робота,
Риштунки порубали (з павутинням)».

ПОЕТ І КАМЕНЯР РЕВОЛЮЦІЇ

Виростає могутній чинник соціялістичного будівництва — робсількорівський рух. І Блакитний кидає: «Селькори! Гнів чваньків присипте перцем». Охоплюючи всю суму громадської роботи, Блакитний міг одрізнити основне від другорядного. А основне — організувати і озброїти політичну свідомість широких робітничо-селянських мас.

«Звичайно, Рігальман або Румянцев —
цікаві нам. І їх вивчати варт,
хоч для того, щоб знать, які
нас їли пранці,
щоб ненависть будить навіть від шкільних парт,
— проте...
Ото мені «проте»,
— Я все ж таки не можу не згадати
про те,
як у Одесі провокатор
украв своє із справ істпарту діло,
бо там непереглянутих, нерушених ніким
жандармського правління справ — лишилось сміло
з п'ять тисяч»...

Так, так. Рігальманів та Румянцевих вивчати треба. Бо треба знати ворога. Але головно — то виховати маси, озброїти їх знанням. У такій ситуації робота наших наукових закладів потребує найбільшого темпу, найбільшої клясової пильности. А тут замість того...

...«Минають і тиждень, і рік —
Ученому запит: готовий словник
Живої вкраїнської мови?
— Ось зараз провірю — учений рече.
Збирає учених. Гнуть спини...
А мова живе і рікою тече,
І хвилями плещуть в ній зміни...
... Так роки проходять... Десяток їх... Вік.
Новими словами плетуться розмови.
Але наші вчені — ще пишуть «словник»
«Живої вкраїнської мови».
І нащадки наші, зайшовши в УАН,
На горах паперів чудових
Знайдуть — тільки мумії й мертві слова
«Живої вкраїнської мови»...

Треба відзначити, що бойова агітаційно-революційна сатира Валера Пронози якось не була оцінена в ті часи, хоч своєю художньою силою вона в багатьох випадках стоїть високо.
Досить згадати надзвичайно тонку сатиру на українського міщанина часів громадянської війни.

«Хтось холодний, хтось недобрий
Гримнув здалеку з гармат.
Засвітив огнями обрій.
— Бонапарт? Айхгорн? Мюрат?
Глухо охнули гармати.
Місто злякане, мовчиш?
— Не минути болю — страти —
Блискавки — як ніж.
Чорні вулиці — порожні,
Хтось під мурами — як миша.
Ворог? Зрада? Подорожній?
Тінь чи привид?... Тиша».

Як на кінематографічній плівці, виходить перед нами переляканий обиватель часів 1917—21 р.р. Зміна влад, калейдоскопи орієнтацій, урядів, а що гірше, то гуркіт гармат—не дає міщанинові спокою. Йому тільки вчувається канонада, що за нею зникає все.
Жорстоко сміється в сатирі цій Еллан над міщанським світосприйманням української революції.
НЕП знайшов свій відбиток у першому і власне, єдиному драматичному творі Еллана — діялозі «НЕП».
Персонаж «НЕП'у» — інвалід громадянської війни, крамар-бакалійник, робітник, робітниця, фахівець — адміністратор, директор заводу, комуніст, жінка директорова, комсомолка — директорова сестра. Всі вони проходять перед нами в сумних фарбах.
Інвалід — герой Перекопу — зневірений, виснажений, кинутий і забутий усіма. Робітник і робітниця майже вмирають з голоду. Жінка робітникова примушена старцювати. Крамар з усіх глузує й мститься над тими, хто творив Жовтень.
Робітники страйкують. До них іде інвалід Перекопу, але вони його не слухають і б'ють, і він в лікарні вмирає. Фахівець заводу краде і дурить разом з директоршею директора — комуніста.

І тільки наприкінці «НЕП'у» чути мотиви пісні комсомолу: «мы молодая гвардия рабочих і крестьян». «Молодая гвардія» твору не спасає. Цей твір залишає свій занепадницький характер. Від нього з початку до кінця віє — безперспективність, занепадництво. Але ці сумні, занепадницькі фарби в «НЕП'у» є одинокий епізод, що не може бути матеріялом для характеристики кардинальної зміни поглядів революційного поета за часів мирного будівництва.
Не зважаючи на це, в нашій, хоч і невеликій, літературі про В. Блакитного, почали провадити ту думку, що нібито цей поет бурі й натиску часів революції, коли настали будівничі дні нашої епохи, став занепадником, і тільки жорстокі рямці партії не дали можливости розквітнути цим настроям у його творах. До таких характеристик Блакитного належать роботи М. Зерова і М. Хвильового.
Перший тільки поставив це питання в статті «Василь Елланський» («Життя і Революція» №12 грудень 1925 р.), другий — у передмові до збірки поезій Вас. Еллана — розвинув цю думку і зробив спробу її ілюструвати.
Зеров, на основі «аналізи» творчости Блакитного, доводив, що поет пішов шляхом «заморожування в собі ніжного інтимного лірика», що він ішов по лінії виключно «програмово-бадьорих деклямацій» і що, нарешті, «людина програми, партійний діяч, літературний організатор і редактор газети... не дав розвинутися Блакитному, як поетові з широким простором думок, настроїв і форм поетичної творчости».
Стаття Зерова, цього українського націоналіста, буржуа, про Блакитного, власне, до того зводиться, щоб довести, що тільки через громадськість, партійну програмовість Блакитний заморозив у собі дійсно поета з великими можливостями.
Цю думку значно ширше розвинув і обґрунтував у своїй передмові до творів Еллана М. Хвильовий. Він розвинув обґрунтовання того, що саме привело В. Еллана до «стану запеклої війни з поезією», до стану

«коли на очі навернулись непрохані скандальні сльози». Отже, на думку М. Хвильового «лірика Вас. Еллана почала борсатися в химерному колі соціяльних протиріч і теж не находила з нього виходу»

«Бо й справді. Громадянська війна скінчилась. Комунар, ясніше лірик, не зрушив «бетонно-світові підпори». Замість «червоних зір» «над розвіяністю хмар» замаячив безвихідний НЕП з його диким бюрократизмом і гладкими непманами. Розумом, «чистим раціо» комунар робить математичні викладки, збирає статистичні дані для певних реальних прогноз і переконується, що «все добре — не плач», що хоч як, а ми «маємо ясні крицеві надії», що панікери ніколи не можуть бути переможцями, але його серце зовсім іншої співає, бо воно під владою надхненної і по суті зовсім н е м у ж н ь о ї лірики, яка завжди була панікером і тільки тоді відогравала позитивну ролю в суспільстві, коли попадала у відповідну атмосферу, в атмосферу масових зворушень, масових дерзань. І тоді серце заспівало, як «на обважнілі, розпатлані нерви навалилося буднями», «як занудило паперами й грудки під ногами — груднем» «і десь далеко-далеко — берег, не дотягтись до теплої руки...» «багнети геть поржавіли без блиску, а хтось там співа тужливі пісні».

І як же не співати «тужливих пісень», коли, на думку М. Хвильового

«З одного боку ти — переможець, а з другого — ти зовсім навпаки і ніяк не переможець. Однією рукою ти мусиш співробітничати з дрібною буржуазією, а другою ти наказуєш собі боротися з нею. З одного боку — ти мусиш (обов'язково мусиш) душити «живе слово», бо воно є ніщо інше, як продукт буржуазної культури, але з другого — ти, наперекір диктатурі пролетаріяту, сам хочеш почути це «живе слово», бо ти вже затоскував за ним і задихаєшся в сірій, нудній й роздериротазівотній казенщині «Епархіяльних Відомостей» що її, казенщину, до речі, породжує те буття, яке визначає твою свідомість».

Трагічні суперечності вбачає для революції М. Хвильовий в цій передмові до Еллана. На думку його революція потрапила в зачароване коло. І тому... «всяка спроба того або іншого поета піти в ногу з сучасністю неминуче заводить його в глухий закуток безпорадного песимізму».

Стаючи на позицію безвиході революції, М. Хвильовий доводить, що поет не може йти в ногу з сучасністю, цебто поет не може бути активним будівником нашої соціялістичної країни:

«Майже одночасно з Вас. Елланом на далекій півночі загинув руський поет Сергій Єсенін. Судьба їхня — по суті судьба однієї людини. Між ними є багато спільного, і саме тому, що вони люди зовсім протилежних соціяльних полюсів. Але в той час, коли в Єсеніні внутрішню колізію було розв'язано перемогою лірики, в Еллані переміг революціонер. І зовсім невипадково, що «псаломщик» Єсенін повісився, а «бард революції і пролетаріяту» за кілька років до своєї фізичної смерти повісив у собі лірика».

Отже, за цією теорією, що розгорнула відомі вже нам погляди М. Зерова, поет-революціонер Еллан увійшов у смертельний конфлікт з Блакитним, як громадянином. Не можна, хоч і хочеш, брати мажорні акорди, бо дійсність сумна і веде вона в глухий закуток. М. Хвильовий, відбиваючи троцькістські, націоналістичні погляди, пішов шляхом відповідного тлумачення творчости Блакитного. До часів мирного будівництва Блакитний, мовляв, був справді ліриком епохи. Коли ж настали мирні часи і «коні» стали «на припоні», Еллан узяв хусточку до носа і замовк, бо говорити він не міг. Коли ж заговорити — то тільки розбіжно з епохою. Робити цього поет-партієць не міг. Він залишився партійцем і задушив у собі поета. І тільки де-не-де проривались у нього занепадницькі тони.

Такий підхід до творчости Блакитного та її поділ — штучний, помилковий. Така оцінка творчости В. Блакитного є оцінка з позицій троцькізму, українського націоналізму.

Еллан не зраджував поета-революціонера-громадянина. В різних формах своєї творчости він був будівником нашої епохи.

Як бачили ми, він до останніх років, поки фізичний стан його здоров'я дозволяв, активно — напружено працював, давав сатиричні доробки, публіцистичні статті, поезії, художні прозові твори, що кликали до

боротьби за соціялістичне будівництво. Щоб довести протилежні думки, М. Хвильовий навів деякі частини «після Крейцерової сонати» і зробив це тенденційно. Бо якщо взяти ввесь цей вірш, то залишиться зовсім інакше враження.

Не розмагнічення, а піднесення, не кволість, а переможний марш мільйонів чується в цих словах:

«Покласти б голову в коліна...
Відчути б руку на чолі»...
— Сантиментальність.
Хай загине
І пам'ять ніжних на землі.
— Нам треба нервів, наче з дроту —
Бажань — як залізобетон,
Нам треба буряного льоту, —
— Гримп ж, фанфар мідяний тон...
Десь там самотна віоліна
Тужливо журиться у млі...
Не зупиняться... Хай загине.
— Йдемо — під марші — по землі»

Еллан не радить зупинятися біля самотньої віоліни. Хай вона «тужливо журиться у млі»...

Бо наші дні вимагають «нервів наче з дроту», бо нам потрібні «бажання як залізобетон», бо «нам треба буряного льоту». Десь далеко-далеко дійсно затихає мотив самотньої віоліни. Вона заглушена «фанфарою мідяного тону», бо «під марші по землі» йдуть мільйони.

Хіба незрозуміла соціяльна вартість цього твору? Він бадьорий і охоплений переможним настроєм пролетаріяту.

І коли автор згадав про сантиментальність і самотню віоліну, то хіба лише для більшого контрасту, для найкращого втілення громадських думок, щоб з більшою яскравістю підкреслити, що перемога наша можлива буде лише тоді, як будемо мати залізні нерви і буряний льот. Чому ж М. Хвильовий спробував зовсім інакше пояснити соціяльне значення цього твору? Тому, що сам він, переживаючи тоді конфлікт з дійсністю нашої революційної доби, втративши всяку

віру в перемогу соціялізму, в соціялістичне будівництво, хотів знайти історичне виправдання своїх поглядів у творчості Вас. Еллана.

Ще одну спробу зробив М. Хвильовий, щоб обґрунтувати свої думки.

В період переходу до мирного будівництва Еллан писав:

«На обважнілі, розпатлані, нерви
Навалилося буднями.
Занудило стіни паперами,
Грудки під ногами — груднем,
Кожен день — мобілізація й черги.
З остюками хліба крайки
— І десь далеко - далеко берег,
Не дотягтись до теплої руки...
... Гей, червоні коні на припоні
Посхиляли голови низько.
А багнети гострі — під наметом
Геть поржавіли, без блиску.
Посмутніли вогні...
Тумани в далині...
. . . .
Хто там співає тужливі пісні?
Хто там співає?»

Це картина, коли зразу ж, по закінченні громадянської війни в багатьох місцях — в небо дивилися мертвими очима заводи і фабрики, коли холод і голод сковував великі індустріяльні міста. Ці труднощі революції викликали у Блакитного сум. Але в той же час, поборюючи цей сум, він кликав до нових перемог. М. Хвильовий спробував зв'язати в такім трактуванні розуміння творчости Блакитного з творчістю В. Чумака. Навіть більше. Він спробував накинути Еллланові думку, що нині бадьорий, революційний поет Чумак пішов би шляхом занепадництва.

«Якогось 1922 р. Еллан ще міг твердити, що «нагла смерть не дала Чумакові (ліцикові) розгорнути сили, реалізувати всі можливості», але року 24-го він, безперечно, відмовлявся б від цього твердження. Та сама нагла смерть підстерегла її самого Еллана».

Так писав у згаданій передмові М. Хвильовий, оминаючи, що того ж самого 1924 року Еллан на п'яті роковини смерти Михайличенка й Чумака писав:

«Не стисну рук. Не вчую слова.
Не гляну в очі, друзі вам...
Уже розвідка наукова
Ланцетом в'їлася в слова.
Щоб тайну творчости зробити
Простою школою для мас,
Що будуть жити і творити
Через десятки літ по нас...
Земля рясніє Чумаками,
Михайличенками росте
І гарту полум'ям цвіте...
...Ну, що ж, лягли і ви кістками?..
Не стисну рук, не вчую слова...
Але печаль — як дощ весни:
Буяє молодість здорова
І вже не мріє і не спить
Про дні коли зроста будова
— Кладе основи кам'яні,
На місці вашої руїни».

Що потрібно сказати після цього, щоб довести всю безпідставність думок М. Хвильового про те, що в нашу добу поет не може бути громадянином?
Навіть клясові вороги наші добре це розуміють, хоч не розумів М. Хвильовий.
Український фашист Євг. Маланюк про видання поезій Вас. Еллана з передмовою М. Хвильового пише:

«Передмова М. Хвильового до цього скупого, але вельми характеристичного доробку «батька пролетарської літератури» української цілком підтверджує нашу гіпотезу про Блакитного: людина, що під псевдонімом Вас. Еллана даремно наповнювала російський «комунізм» на Україні українським змістом, була дійсно особистістю винятковӧї міцности і маштабу, в критичний період історії нашої, так фатально вбогої якраз на особистість.
«Ще одна болюча ілюстрація до нашого національного каліцтва... Хто зна, як скінчилося б наше «борение живота з смертю» в р.р. 1917 — 19 — 20 коли б такі Блакитні... не брали б на себе в XX ст. анахроністичної ролі Адама Кисіля з віку XVI з деякими «поправками» на час і обставини, а йшли б з тими, хто народній інстинкт українських мас намагався оформити і спрямувати в єдинопотрібнім історично - доцільнім напрямку».

Фашист кляне Блакитного за його ролю в революції. Маланюк розуміє, що Блакитний був смертельним ворогом українського фашизму, що він нещадно боровся проти української контрреволюції. Безмірна ненависть ворога до Блакитного.
І ніяких аналогій з Адамом Кисілем, навіть відносних, провести не можна. Адам Кисіль служив польському панству проти українського народу, Блакитний боровся разом з українськими робітниками та селянами проти всякого панства за перемогу пролетарської революції. Але фашист, характеризуючи далі Блакитного, каже:

«...як джерело зовсім неукраїнського по напруженню енергії і взагалі, як людина, як особистість, Еллан - Блакитний був постаттю значною, характеристичною й симптоматичною.
«Українська дійність вже дає такі особливості. Вони внутрішньо скалічені, але, як форма, вони суцільні. Залишається лише змінити внутрішню «установку», повірити в свої можливості і перестати вірити у фантастичну й примарну нині «могутність» Росії — «матушки»: не треба забувати, що є «батюшка» — Дніпро. Щождо оголошення Хвильового наприкінці передмови «війни поезії», то, одверто кажучи, нам не дуже припало до вподоби (Шпенґлер про це оголосив трохи раніш). Потрібний лише маленький коректив: війна проти малоросійської поезії, бо українська поезія (другий Шевченко, напр.) нам дуже потрібна, і нині її на терені УСРР майже немає. Поезія, як «оформлення національної свідомости українських «мас», як стимул до бою, що блисне незабаром, дуже потрібна.
«Уявіть собі, Хвильовий, що в українській дійсності поет і реальний політик можуть бути в одній особі, коли ця особа лише є особистість, а не лірник на київськім Євбазі... («Студентський Вісник, ч. 1 — 2, 1927).

З гадючим шипінням клясового ворога — український фашист Маланюк сичить проти Блакитного, як проти пролетарського поета, проти борця за справу пролетаріяту.
Блакитний з ентузіязмом кликав радянських письменників боротися проти клясового ворога, за соціялістичне будівництво.

Не дарма ж писав він:

«Сюди письменники — співці,
Продайте кобзи, флейти, ліри
(Як знайдуться на них купці)
— І в стан веселої сатири
... сипнути ворогові приском
Гарячих іскор — по очах
Та так, щоб в землю врився писком
Й оскаженілий шкабарчав..,
Де боляче — до рани ляпис.
Не зогниє, зупинить кров».

Такий заклик до письменників в 1925 році знову свідчить за цілковиту безпідставність говорити про конфлікт письменника з дійсністю.

В жовтні 1923 р. в оповіданні «Наші дні» В. Блакитний писав;

«Ходить революція по сірих кварталах, по заводах, по степах, по ярах, по балках і узгір'ях. Шугає з краю в край, ховається, поринає в сірі будні, вибухає полум'ям то в одному, то в другому кінці світу, черкає червонястими крилами по землі, тривогою і запалом поїть спраглі уста наших днів...»

У революцію Еллан вірив, у ній горів і мудрим оком дивився в майбутнє соціялістичної України.

За традиції молодої соціялістичної України боровся Блакитний з старою націоналістичною Україною.

Блакитний, хоч і не значною мірою, відзначився як пародист.

Найхарактерніша його пародія на Олеся:

«В дитинстві ще... давно, давно колись...
. . . .
Глядів Бровко, бурчав індик,
Як дід схопив мене у руки
— Свистіли лози, як гадюки.
І я не міг стерпіти муки
І залунав мій перший крик...»

Пародія Еллана, хоч невелика кількісно, може посісти місце серед найкращих пародій в українській літературі.

Проза Елланова була початком до розгортання великого полотна, але письменник не встиг. Смерть підкосила...

Крім боротьби за певні творчі шляхи в українській пожовтневій літературі, Блакитний визначився і як її організатор. Він боровся й за те, щоб створити певні організаційні передумови зростання української літератури нової соціялістичної доби.

Він боровся за створення української соціялістичної культури.

В статті «Без маніфесту» (Альманах «Гарт», 1924 рік) В. Блакитний писав:

«Майбутнє покаже, хто з поодиноких гартованців є крицею і нею залишиться, а хто — м'яким оловом, чи може, навіть золотом, котре, хоч і представляє в переходовій добі одмінну вартість, але об'єктивно є лише матеріялом хіба для будови нужників, як опреділив його вартість тов. Ленін».

Блакитний був далекий від самозакохування письменників. Він у своїх статтях, що мали організаційне значення для літератури, ставив письменникам ясні вимоги служити пролетаріяту, творити клясову літературу. Оповідаючи, як «Нобелівські лавреати» організовують клясову літературу, він пише:

«Хора фантазія художника, скаже хтось, класова література, література боротьби проти матеріялізму, проти революції,— скажемо ми. Література Морґанів, Рокфеллерів, Фордів, що проти неї мусимо ми творити і творимо клясову, партійну літературу, літературу ленінізму, марксизму — не боячись закидів у тенденційності».

Блакитний кликав творити: «клясову, партійну літературу, літературу ленінізму, марксизму».

Блакитний увесь час кличе молоде письменство не поривати з масами:

«Суть же справи, основне — в роботі серед мас і для мас».

Чому на цім робить такий наголос В. Блакитний? А тому, що з широких робітничих, селянських мас виростатимуть нові сили і на полі українського пролетарського письменства.

«Неграмотний вивчить техніку писання. Сухий газетяр випрямить, направить по річищу комуністичної ідеології творчі шукання молоді й досягнення тих, що щиро перейшли в наш

табір. Багатобарвне життя, з яким зв'язані нові письменники, напоїть живою кров'ю теорії «газетярів» — і буде нова література, нове мистецтво — повнокровна література, багатозмістовне і багатобарвне мистецтво нового людства».

Про ці думки В. Блакитного не слід забувати тим, хто самозакохується в своєму академізмі, а по суті відривається від життя, від його творчих мотивів. Специфічне місце в літературі про Блакитного посідає спроба С. Пилипенка дати йому оцінку.
В № 11 «Плужанина» за листопад 1926 року в статті «Пам'яті товариша» С. Пилипенко так характеризує В. Блакитного:

«Як політичний діяч, т. Блакитний, беручи спочатку активну участь у самому центрі політичного руху, далі трохи одсувається, відходить, стає на інші ролі, іншого маштабу і значення.
«Як громадський діяч - культурник, т. Блакитний зосібна визначився організацією спілки «ГАРТ», що мала об'єднати митців різної мистецької зброї, але не довершив своєї справи, не встиг закріпити її — і «ГАРТ» ще за життя В. Блакитного догорів разом із ним.
«Як журналіст, почавши з палких статтей — закликів, із статтей, сповнених нових проблем і проєктів, що будили думку і спонукали до активної праці трудящих, далі переходить до звичайних інформаційних переказів, тлумачень і лише зрідка спалахує ранішнім огнем.
«Як поет, блиснувши «ударами молота і серця» — майже не додав нічого цінного, рівного первотворам своїм, до цієї скупої спадщини. Прозові спроби т. Блакитного так і залишилися спробами...
«Як сатирик, тов. Блакитний — Валер Проноза — створив мало достойного довгорічної згадки, і товариші частенько говорили йому, що він силує себе, витрачаючи сили на непритаманну йому фейлетонну працю (Я особисто з цією порадою не зовсім згодний).
«Навіть у звичайних міжлюдських, зносинах згадуємо певну деґрадацію: спочатку щирий, одвертий з усіма близькими, далі тов. Блакитний стає трохи недовірливим, підозрілим і до кінця щирим, ласкавим лишається тільки з молоддю, з дітьми».

Абстраговані від умов роботи Блакитного — Пилипенкові характеристики Блакитного перекручують історичну правду.
Хіба не знаємо ми, яку атмосферу навколо Блакитного утворювали окремі відповідальні по-русотяпськи настроєні люди — носії в нашій партії ідеї перемоги руської культури над українською?
Не можна так примітивно підходити до творчости В. Блакитного — як до скупої спадщини. Літературна спадщина В. Блакитного може бути дорівняна до роботи найкращих наших революційних, пролетарських поетів. Для чого ж треба було С. Пилипенкові зводити на нівець літературне значення В. Блакитного? Нащо говорити про деградацію його в міжлюдських відносинах?
Знаємо ж ми добре, що фізичний стан дуже перешкоджав В. Блакитному працювати, як він хотів. В «Листі без адреси» він пише;

«Сьогодні знов третій раз за два останні дні аорта нагадала про себе.
«Напружена робота серця заповнила всю істоту болем, вагою і утомною втратою свідомости...

І не зважаючи на такий стан здоров'я, він виявляв особливу енергію і працездатність.
Такий В. Блакитний був у своїй громадсько - літературній діяльності.
Ідучи від боротьбістів до більшовиків, він спалив старих божків. Він помилявся вже будучи членом КП(б)У, але, визнаючи свої помилки, у рядах компартії був її червоноармійцем.
Він у своїй літературній творчості для того часу, дав зразок, як творити разом із пролетаріятом і для пролетаріяту. І шлях його літературної творчости при вивченні історії революційної — пролетарської літератури років громадянської війни і перших років соціялістичного будівництва, повинен посісти видатне місце. Бо він працював під керівництвом комуністичної партії, бо він ішов шляхом пролетаріяту, де не кажуть «ні слова про спокій», де не чути «ні звуку про втому».

АНДРІЙ ХВИЛЯ

ВІД УПОРЯДНИКА

Перше видання творів Еллана містило в собі всю літературну спадщину, всю художню творчість його років революції, скільки це можна було встановити з його архіву, і деяку частину поезій юнацького періоду, часів формування його, як поета. Частина поезій цього таки юнацького періоду, що являють перші спроби і позначені впливами різних літературно-формалістичних шкіл і напрямків, лишилися поза збірником...

Розуміється і та частина віршів раннього періоду, що вміщена до першого видання збірки творів, мала на собі всі ознаки літературних спроб. Цих віршів автор не друкував.

Вміщаючи до першого видання збірки творів ці вірші юнацького періоду, упорядник мав на меті показати перші поетичні спроби Еллана, щоб легше можна було уявити перші кроки його поетичного розвитку. До цього нового видання збірника творів тих віршів юнацького періоду не заведено.

Так само з нового видання випущено декілька сатир, що їх автор писав, відгукуючись подеколи на дрібні тогочасні факти із щоденного життя і що мають переважно хронікальний характер.

На відміну від першого видання, де були видруковані і його статті на літературно-мистецькі теми, це нове видання містить тільки його художню творчість, творчість його, як поета, белетриста і сатирика.

Г. КОЦЮБА

ПОЕЗІЇ

ВПЕРЕД

Ні слова про спокій! Ні слова про втому!
Хай марші лунають бадьорі й гучні...
Хоч ніч облягає — та в пітьмі глибокій
Вже грають - палають досвітні вогні...

Товариші, друзі. Бадьорі й завзяті,
Єднаймо одсталих плечем до плеча!
Гей, хто нам посміє шляхи замикати?
— Горять наші очі як вістря меча.

Ми вийшли давно вже у путь нам відому,
Хай кулі ворожі назустріч летять,
— Ні слова про спокій! Ні звуку про втому!
— Врвемо — а здобудем ключі від життя.

1917 р.

ЩЕ УЧОРА

Ще учора, тільки вчора
На руках були кайдани,
А сьогодні — гнів народній
Верне гори, гоїть рани.

1917 р.

УКРАЇНІ

(Зі старих зшитків)

Тобі, Україно моя, і перший мій подих, і подих останній тобі. Я сію слова в твоїх нивах — посію слова, хай з них виростуть трави, і квіти розквітнуть, а онуки на чоло тобі покладуть з них вінок...
А я — вже щасливий, що можу кропити рубінами крови тернистий свій шлях у ім'я Будучини твоєї — бо бачу тебе, Україно моя, в Будучині.
Щасливий я — ще і тому, що як крила могутні — Минуле твоє наді мною.
О, як люблю я його!
Як його ненавиджу я!
Запоріжжя... Коліївщина... Моря крови, небосхил у червоних загравах пожеж... Смерть і бенкет, що сплелися у гаслі «повстання за волю» — що це за іскра у порох душі!
А що це за хрест, нестерпимий тягар на душі у народу — Минуле твоє!
Нас тягне воно до землі — і не вільне шугнути майбутнє.
Вогню ж!
Динаміту!
Хай зникне Минуле в ім'я Будучини.
Церкви старовинні — в повітря!
Вишневі садки — під сокиру!
Прорвати Карпати тунельом!
Динамітом — пороги Дніпрові!
— Гей, Сивий, вже бачу тебе я у шорах — у камінних шлюзах.
О, степу! О, Луже Великий! Ти будеш лиш море пшениці і жита, прорізане стрілами колій, блискавками експресів розкраяне.

Криворіжжя! Донеччина! — Ви два смоки гігантські,
що смокчуть з підземних глибин блискучу і чорну
кров огнедавчу, й — вона розливається в жилах заводів і фабрик; а ті, ненажерні, дихають важко, й
списами своїх димарів погрожують небу.

. . . .

Хто ж це йде урочисто твоїми шляхами, хто виступає
ходою звитяжців з обличчями чорними (сонце і дим)
із блакиттю в душі і червоним прапором в руках?
О, Україно моя,— це гордість, надія твоя — Пролетарі,
твої діти!
Я бачу вогонь у очах їх — вогонь той, як доля, як
фатум.
Я чую удари їх серця — так гупає молот могутній
на крицю ковадла — непереможно, невпинно, невтриманно...
— Чи чуєш, моя Україно? — то доля кується твоя
на ковадлі — твоя Будучина кується.
Вже бачу її — і тому я щасливий, що можу ще жити
і вмерти в ім'я Будучини твоєї — бо бачу тебе в
Будучині

Чернігів, лютий 1917.

ПІСЛЯ КРЕЙЦЕРОВОЇ СОНАТИ

«Покласти б голову в коліна..
Відчути б руку на чолі»...
— Сантиментальність!
Хай загине
І пам'ять ніжних на землі,
— Нам треба нервів наче з дроту,
Бажань, як залізобетон,
Нам треба буряного льоту,—
— Грими фанфар мідяний тон.
Десь там самотна віоліна
Тужливо журиться у млі...
Не зупиняться! Хай загине!
— Йдемо! Під марші. По землі.

1918 р.

ДО БЕРЕГІВ...

До берегів уквітчано - зелених
Пригнали човен мій буруни злі.
Шепоче очерет: спочинь на сій землі.
Спали човни.— Спини свій льот шалений.
Зійди, замкнись у кришталевій вежі,
В обіймах вроди пий вино - життя...
Спочинь... Засни... Тут спокій, забуття.
— А там — за хвилями — страждання і пожежі..»
Але сестриця — чайка білокрила
Над морем зойкнула: «я гину... ти борись!...
Примчався вихор - брат... Вітрила нап'ялись.
— Вперед! Завжди вперед несіть мене, вітрила!

Лук'янівка, 1918 р.

БАСТІЛІЯ

I

Хмари білі.
Небо блакитне.
І раптом —
Крик:
— Розітнем
Коло Бастілій.
— Вибух.
Гомін...
— Зник...

II

Удар і удар — без перерви.
Простяглися напружені струни.
Червоні нерви оголила земля:
— Від Бастілії — до Паризької комуни.
До Будапешту — від Кремля.
— І далі. Далі. Замикайте коло
Вибухових революцій:
— Гупає — дзвонить тисячопудовий молот
З серпом і м'язами в братерській злуці.

1918 р.

КАНОНАДА

I

Хтось холодний, хтось недобрий
Гримнув здалеку з гармат:
Засвітив огнями обрій
— Бонапарт? Айхгорн? Мюрат?

Глухо охнули гармати.
Місто злякане,— мовчиш?
— Не минути болю страти —
— Блискавки — як ніж.

Чорні вулиці — порожні.
Хтось під мурами — як миша.
Ворог? Зрада? Подорожній?
Тінь чи привид?.. Тиша.

II

Залізний чітко бумкав і бумкав.
Брав безнастанно ту ж саму ноту.
А в голові — єдина думка
Обливалася краплями поту.

Сюди це.
Влучить.
Смерть це.
— Обривалося з кручі
І падало зомліле серце.

КАНОНАДА (продовження)

III

Втопляючи очі в циклони пожеж,
Напівнепритомний стояв.
І раптом — без меж
Розлилося й кинуло: Я.

Я — буду спокійний.
(Залізні — знайте!)
— Вигадали війни,—
Вмирайте!

1918 р.

ВЕСНЯНІ ВИБРИКИ

Прийшла весна,
Красна,
Ясна,
В снах . . .
— На,
Впивай повітря весняне.
І промінь сонця пий гарячий,
Наче
Вино столітнє, запашне . . .
Позабувши газетну хроніку,
Клемансо і Вільзона,
Орландо і Пішона,
Візьми в руки гармоніку,
Підшукай собі пару,
Йди у поле, у гай, до бульвару . . .
Хай жаліється, стогне і квилить . . .
Безсилий
Гад отруйний і кволий . . .
— Ти ж — хоч босий, півголий,
Але хай хто посміє промовить
Проти влади твоєї дві слові —
— Все розтрощить могутній удар.
— Вище чоло тримай, пролетар.

1918 р.

ЧЕРВОНІ ЗОРІ

Ударом зрушив комунар
Бетонно - світові підпори.
І над розвіяністю хмар
— Червоні зорі . . .
— Зорі.

Промерзло згадує Париж
Про дні кривавого терору.—
І гільйотини гострий ніж
— В тумані близько . . . Скоро . . . Скоро . . .

— О, нестерпимо - гострий зір —
О, меч мадонни комунара.
Конає в корчах всесвіт — вир
В чеканні блискавки - удара.

Гуркоче грім: весняний день,
День перший юно - сонця травня.
З долин, з узлісь — бурун пісень,—
— Розливно кров збудилась давня.

Криваві квіти — прапори,
Червоно - бунтовливе море,
— А угорі —
— Червоні зорі.
Зорі.

1/V 1919 р.

ПОВСТАННЯ

Андрієві Заливчому

I

Де оспіваний задуманим поетом,
Сивий морок звис над сонним містом
— Кинуто Революційним Комітетом
Наче іскру в порох терориста.

Наказ дано (коротко й суворо):
Вдарити й розбити ворогів.
Спало тихе місто і не знало — скоро
Звідкись грізний гримне стріл.

Над безлюдністю проулочків порожніх
Білий ранок опалево плакав.
Раптом п-ббах! — і! другий, третій стріл
тривожний,
Кулемет нервово за-та-та́-кав...

Легко так дісталась перша перемога:
Ворога змішав безумно смілий напад.
Панцерник здобуто... Ах, не йде підмога.
— І серця тривога стисла в чорних лапах.

Затремтів напружено мотор.
Мов приріс ноган до пальців.
Ох, уже стискає міцно коло ворог,
Кулі чітко лучать в панцер.

...— А над вечір — все укрив туман.
Сніг лягав (так м'яко-м'яко танув...)
— На заціплений в руках ноган,
На червону-чорну рану.

ПОВСТАННЯ (продовження)

II

Хтось вночі заломить у смертельній тузі руки...
Наче хвиля защемить печаль:
Жалібні Шопена звуки
Розіллє ридаючи рояль.

Душ блакить пекучо повна вщерть;
Розгорілась, ятриться любов'ю:
За життя розплата тільки кров'ю,
Тільки смертю переможеш смерть.

III

Гарячково стукав, поспішався телеграф
Знову кинув іскру комітет:
— Кров горить на наших прапорах,
Наша кров.
— Вперед.

1918 — 1919 р.

НАД ТРУПОМ МУРАМИ ЗАБИТИХ...

Гнаткові

Париж і Лондон... Вашінґтон..
— Льохи, де скніють динаміти.
— Тримайся залізобетон.
Ми будем бити, бити, бити,
Аж поки бахнуть динаміти
І зацвіте блакитний сон
Над трупом мурами забитих...
Версаль... Женева... Вашінґтон...
— Над Воскресінням мертві плити.

XI 1919 р.

ТУПОГО БОЛЮ

Тупого болю не заглушиш
Розпачливим криком вночі.
Мовчи!..
Не руш!..
Слизькими обценьками будні
Здавили горлянку червоного свята
  Проклята
Камінна непробудність...
І треба крови... Крови,
Щоб спалахнула пристрасно — п'яно...
Щоб прапор шовковий
Розіллявся вогняно...
  І солоно — червона
  Бризне тоненьким струмком
  І жадібним язиком
  Обов'є світові бастіони...
А там — пекучий цемент святкових буднів,
Всесвіт защемлять тільки травні без груднів.

Київ, 1919 р.

НАКАЗАЛА МЕНІ...

Наказала мені надзвичайниця
Написать по замовленню вірш.
Напишу погано — для неї ж гірш,
Хай не жартує з поетом недбальниця.
Не дала мені теми,
Сиджу і пишу,
Дивлюсь на нарциси і згадую
хризантеми...
І знаю — проти поезії грішу...
А проте — хай буде що буде...
Розцвітає день, як тюльпан.
І високо здіймаються груди
Від майбутнього болю непанесених ран.

Київ, 1919 р.

БУРЖУЙ

На вулицях
Щулиться,
Жметься до мурів,
Чекає: Петлюри,
Зулусів,
Антанти,
Сатани...
А в усі
Похоронним мотивом бренить:
Вже не пан ти,
Минулись щасливі часи —
Втіх, насолоди, привілля...
А тепер: — не з'їси
Від безділля.
В сяйві весняних червоних пісень,
Наче хмара,
Ходить, блукає, як тінь...
Згинь,
Проклята примаро!
Грає-палає трудовий-сонячний день.

1919 р.

МАНІФЕСТАЦІЯ

Фуга вуличних шумів
Крутить звичайним виром.
Хлопчисько під склепом парфумів
Гукає: мило Ампір!
І тихо. Над містом гукливим
Простяглись милосердні руки.
Зливи!
Вогню!
Згуків!
Нерви — як струни.
Напружились м'язи.
— Удар!
Бурун!
Брязь!
І марсельєзна хвиля виллє
— Виплесне з грудей
Вино червоних божевіль.
Нема — тебе.
— Людей...
Марш бадьорий.
Товаришу, в ногу!
Крок прискорим!
Прискорим!
Дорогу!

1919 р.

ЗОЛОТИМ КРИЛОМ...

Золотим крилом майнуло сонце,
Заіскрило золотим зірчастим пухом
Чорний промінь, сивий пломінь, в скроні цвях
Заметалися в тупих розпачних рухах...
Переломом втомно-пінявих настроїв
Задзвонив в тумані глухо тьмавий світ:
У бурунах — пісня чорнокосої Ліліт
Про самотню, про звичайну смерть героїв...

15/II 1920 р.

НА ЧАТАХ

Рани і стогін — так просто
П'ять промінців на кашкеті.
Смерть придивляється гостро
— До червоних зірок на кашкеті.

Вдарить. Мільйоноразово ударить
В зуби. В обличчя. В груди.
— Заціпивши зуби на варті,
Стій! Одбивайся — будем!

— П'ять промінців — п'ять мечів:
В кожен край світу — вістря.
Вибух розквітне.— Скоро, чи?..
— Зараз. Тримайся. Ні з місця...

— Будем — як буряний розмах.
Будень зафарбим пурпурно
В громах червоних розломах,
В грозах.
— Буряно.

1920 р.

В РОЗГУЛІ...

В розгулі п'яної стихії
Під хруст і зойки димарів
Тремтить золотоверхий Київ
З кривавим ворогом у грі.

А над руїнами — як змії,
Як бризки ранньої зорі:
— Він знову наш, Червоний Київ,
В огнях, як низках прапорів.

І до далекої Варшави,
З вогнями Києва в очах,
Поривно йдуть залізні лави,
Панам несуть червоний жах.

1920 р.

МОЛОДІ ПРИВІТ

Учорнів червоний стяг.
Червоніє довгий шлях.
Котить сальва — заклик новий:
— «Будь напоготові!»
— А назустріч — як дзвінок
Рвучко славословить
Спеку жертв і перемог:
— «Я завжди готовий!».
Кроки тисяч легких ніг.
Бризки пісні. Теплий світ...
— Гей, тримайся, хто зневміг —
— Молоді привіт!

1920 р.

НЕПОТРІБНЕ ПОЯСНЕННЯ

Коли крик мій біжить під дзвін асонансу,
Коли тяжко ступають кроки рим —
Знайте, що не Парнасом
Розоранжереїть мене старим.
Серед вас — молодих і потасканих
В колі ваших заломлених фраз —
Я самий молодий і самий прекрасний,
І самий сміливий з усіх вас.

1920 р.

БАТРАЦЬКА ЛЮБОВ

Махай — не німій рука —
— Сьогодні не будем закурювати,
Ех, ніхто сьогодні не скаже,
Що пайок мені йде дурно.
  Зерно золотими дощами
  Пурхає з колосу під ціпом...
Ех, махай — розмахувай, заціпивши
Зуби кліщами.
А завтра — мене не чіпайте,
Не підманюйте самогону півквартою —
— Я піду в більшовицьку читальню
— Запишуся до їхньої партії.
І коли зустріну під брамою
Знайому зім'яту хустку —
Пройду й привітаюся, прямо
Гляну, неначе на пустку.
Коли ж припаде до плеча
З благанням не йти, пробачити,
Не скажу, не вражу — «прощай».
Заспокою: «все добре... не плач...
Я, брате, тепер,— комуніст,
Піду до Червоної армії,
Ти, як будеш у місті,
Заходь до казарм...»

Грудень 1920 р.

АВТОПОРТРЕТ

— «Чорт його маму мордуй»
Прийшов і оддалік став
Лагідний — трохи не ніжний.
І раптом — на устах
На адресу зірок сніжених:
— «Чорт його маму мордуй»...
  Крешуться іскри — поет
  Кинув на клаптик паперу
  Жмут дзвіннотонних рядків...
На притиск благальний руки:
— «Далі!» — почуєте — в дверях:
— «Чорти! — де московські газети?»

XII 1920 р.

СЛАВА КАЛЕНДАРЮ

(Новорічний експромт)

На орбіту часу нап'яли ремінний шків.
Коліщата, зубці — пішла, закрутилась машина...
... Роки, місяці, тижні, дні, години,
Хвилини, терції — і ще там такі,
Що знає їх хіба тільки лисий з обсерваторії.
Важко повзуть. Плавко кружляють в танку.
Ганяють моторні по розлінієному кружку.
— Вираховують кроки історії.
Нарізали паперу,
Помітили — червоним і чорним
Вгорі — 1921-й.
Часе — тебе вже взято шорами.
І не думай — не виплигнеш з путів —
Будем знати, розмірювати, розраховувати
І — коли лягти заснути,
І — коли можна арештовувати,
І — коли бойовий удар,
І — коли заганяти свині...
Слава, тобі календарю,
Слава дванадцятій годині.
А все ж таки добре — що ми молодії
(хоч, може, дехто й підтоптаний)
І маємо ясні крицеві надії
На кожну годину — кожного року.

1/І 1921 р.

УДАРИ МОЛОТА

Удари молота і серця —
І перебої... і провал...
Але ізнову розіллється
Вогнем гартований хорал:

— Муром затято обрій —
— Вдарте з розгону: р-раз...
Ми — тільки перші хоробрі,
Мільйон підпирає нас.

Ми — тільки крешемо іскри,
Спалахують мільярди «Ми»,
Розпанахають ковані вістря
Стару запону пітьми.

1921 р.

Я ЗНАЮ...

Любов — кошмар, любов — наруга,
Любов - знущання над собою...

Я знаю — кров останню вип'є,
Коли до серця припаде.
Я знаю — нерви стануть дрип'ям,
Коли очима поведе.
— Але я кличу, кличу, кличу:
— Відчуй... Прийди — і близько стань.
На мене глянь. Так просто - просто:
Без поцілунків, без зідхань —
Я твій тринадцятий апостол
Від димарів, з вогню повстань...

1921 р.

НЕСКІНЧЕНИЙ МАЛЮНОК

На шибках — зимових мережок
Зірчасто - білий візерунок.
Червоним одсвітом пожеж
Горить нескінчений малюнок.

Березень 1921 р.

НА НОВОМУ БЛЬОКНОТІ

На новому бльокноті — новий мотив:
(Крила мої, білі мої — гей).
Глухо плещуться гребні зливи
В мури безсонних, тупих ночей.
Первісні — прамавпи — пралюди (звіри).
Терли паличчя, кресали кремні,
— Гей, докотилася хвиля вогнів,
В жилах бушує — горить.
Крила орлячі (трюїзм на трюїзм),
Крила широкі розмахами дум
Зносять угору (пропелера свист)
— До нірванових задум.
Кров'ю гарячою (в жилах прилив),
Гей, переплетено райдужний міст.
Мавпа із розмахом буряних злив.
Крила, вогні, кров...
Трюїзм на трюїзм.
— Новий бльокнот і одвічний в нім зміст
Відблиск первісних вогнів.

III 1921 р.

ОСТАННЬОГО

I

Добий!
Добий його —
Ворога
Останнього.
Колись любив
— Глянь — кого!..
— Геть!
В бруд,
Коліном на груди.
— Хто сказав: дика уява?
У жахливо покривленій роззявлині
Холодні і гострі, крижані
Риси твого лиця
Навіки проявлені...
Останнього ворога
— Мерця
Спихнути з шляхів полум'яних.

ОСТАННЬОГО (продовження)

II

Ви думали — ви тисяча тищ,
— Про кого гукаю лютий?
Про того, хто не дасть заснути.
Про того, хто прозорим муром став
Між мною сьогоднішнім, вищим
— і веселим безтурботним іхтіозавром.
Розпластався — не може підвестися сам?
Розп'явсь на шляхів перехресті
— там,
де розбіглися по вузенькім стежкам
широчезні слова маніфестів?
Гляньте — це ж веселіше кінематографа
і змістовніше пайкової картки
— як його — лагідного і доброго
стрепену за м'який карк...
— Чуєш, ти
смішна і нелогічна потворо,
скоро
можу тебе в музей знести?

1921 р.

КРОНШТАДТ

Стомлені боєм
Озирнулись навколо, подивились назад.
Коли написали: революцію підважено підоймою
Кронштадт.
Гуркіт Берліну, Гамбурґа
Приглушила близько канонада.
На вулицях Петрограду
Маршу й тривоги гамма...
Форти вперезалися вибухів шнуром,
Хлюпотить на льоду під ногами...
На штурм! На штурм!
Смерть ворогам!

1921 р.

I

Бувало...
Е, що там «бувало» — не буде
Й не треба.
Забудьте палеві прихмаріння неба
І втоми смеркові приглушені суми,
І плавкі, розкидані думи,
І туги весняної зламане жало,
І слово,
Що аркою мосту з давнин до нового:
«Бувало»...

II

Спалити старий корабель
Не вміли наївні романтики:
— Гинули й губили між скель
В океану хвилях діяманти.
Ми ж своє барахло
Притягли на плечах замузолених
На тепло!
На дрова всі бамбукові щогли просмолені!
— Всюди,
Де холод і втома пронизує плечі,
Будемо, люди,
Палить старовинні омріяні речі.

III

Загубився підстрижений ритм
Муштрованих капельмейстром оркестрів.
Вулицями, бруком розритим
Дириґує безрукий маестро.
Чуєш — розкатисто гримне
(Прочисть засмаглу горлянку)
Шостипалевим гімном
Тисячолунну «Варшав'янку».
Задерикуваті кулемети,
Молот і вагітний колос
Виспівують «многая лета»
— Комусь на цілковито новий голос.

1921 р.

ПОЕТКОМОВІ

—Дозвольте — я вам не стенограф
І не писака для рядків,
Навіщо ж «продукційний програм»
Для серця видертих шматків.
Пишу
Рядки
В добу — сто двадцять —
Сорок три тисячі — на рік,
Але я мушу вам признаться,
Що я (найменше) — так не звик.
І тільки тихий і ласкавий
Удачний погляд — мій тариф.
Ну що ж — я згоден (— не для «слави» —
для «прожиття»).
— Й жалітись гріх...

1921 р.

ПАПІР НАРІЗАНО

Папір нарізано. В атраменті перо,
А розум ворушиться трохи мляво.
Ех, вилити б на голову — відро
Води холодної — сказав би тут лукаво
Михайло Семенко — й вийти на мороз,
А то сидиш, як роззява.
Ні, ні, я не хочу так,
Не хочу води — і холодної.
У мене смак
Такий як мені вгодно.
— Випростаюсь, потягнуся, крякну
Розбудженою думкою над уявною безоднею
І — пожалуста! Тільки рими
лови,
Тільки встигай пером дряпати
— І все це — без мокрої
голови,
Без відра і намочених тряпок.

1921 р.

НА ОБВАЖНІЛІ...

На обважнілі, розпатлані нерви
Навалилося буднями.
Занудило стіни паперами,
Грудки під ногами — груднем
Кожен день — мобілізація й черги.
З остюками хліба крайки
— І десь далеко-далеко берег,
Не дотягтись до теплої руки...
... Гей, червоні коні на припоні
Посхиляли голови низько.
А баґнети гострі — під наметом
Геть поржавіли, без блиску.
Посмутніли вогні...
Тумани в далині...
. . . .
— Хто там співає тужливі пісні?
Хто там співає?

1922 р.

ІНТИМНА

Ви вибачте — ми не знайомі,
— Я вас зупиню й посповідаюсь,
Може, ви — чи я, а то й обоє ми наркоми.
— Не знаю.
Й не хочу знати, хто з нас в Чека,
Хто по мандату, хто по ордеру;
Мені потрібна — тільки чиясь рука,
Я усміхаюсь навіть в місяцеву морду.
Відповідайте що хочте мені,
Я хочу поговорити — просто, просто...
Невже ж хто сумнівається, що й Леніну
Потрібні інколи хустки до носу.

1921 р.

ЛИСТ

Я прийшов з тобою попрощатись...
— Що ж — прощай. Забудь мотиви вітру
І ласкаві тихі голоси
У кущах, у тінях, у глибинах
Любого колись, старого парку.
Ще забудь — партньора мовчазного —
Так уперто він блукає поруч,
— Наче тінь твоя (чи тінь його сама ти?)
По шляхах одних, на перехрестках,
Так уперто ловить зором очі,
П'є — читає книгу тайнописну
Й перервавши — знову йде окремо,
Влившися розпеченим шуканням
В ціле море руху колективу.
Тільки знаю я: ти не забудеш
(Будеш, будеш жить минулим юним!)
— Не ховайся: знаю, відчуваю,
Як тяжать пласти покори і одчаю.

ЛИСТ (продовження)

Знаю, знаю, бачу — помічаю
Тугу по весняному розмаю,
А життя — дивись — шумує, кличе
І не тільки в тишу книжних томів,
В зоряні простори наукові.
— Але в гущу, на завод, в райони,
В навтовпи людей — то рідних, то ворожих.
— Йди, міцний, упертий і активний,
Буде все, як бути мусить.
Буде добре, добре, добре буде...
А життя шумує, б'є, іскриться —
І в ньому я, твій партньор незваний,
Буду жити тисячу найменше років.
І тебе з собою кличу.
— Ну, прощай...
Чи, може, знову: драстуй?..

Москва, 31/II 1922 р.

РАНОК

Сонце сходить...
— Добрий ранок, сонце!
Ще один бадьорий день приходить
День життя, роботи, боротьби,
Зціплених зубів, напнутих м'язів,
Ароматів диму, поту і квіток.
Чи протягне він свої години,
Наче заклопотаний одноманітний,
Довгий - довгий потяг той вантажний:
Без одмін, буденно, працьовито?
Чи розгорне поривчастим рухом
Несподіваної радости прапор квітчастий
І знесе бурунною спіраллю
До надзоряних екстазних верховин?..
Чи закутає вогким серпанком смутку,
Залоскоче терпкою печаллю,
Защемить бажанням нездійснимим?..
Чи затисне ржавими кліщами
У кутку тупого, злого болю —
І напоїть люттю — п'яним трунком?..

РАНОК (продовження)

Чи ударить кулею на зльоті —
Мукою розверне гостро серце —
Опече, залле, затопить кров'ю?..
—... Все одно — він наш цей день бадьорий
— Наші дні, століття і простори,
Наше сонце й мільйон сонців.
Візьмем все в свої важкі ми руки,
Як штурман, — штурвальне колесо
На слухняному гіганті - пароплаві.
Сонце сходить...
— Добрий ранок, сонце!
Хай приходе ще один з безвіччя:
— Зустрічаю його радісно і просто,
Засукавши за лікті рукава,
Ясним поглядом очей в очі прямо
І гучним, бадьорим криком - співом:
Го - го - го... Приходьте,
— Повоюймо!

18/IV 1922 р.

СЛОВО «КОМУНА»

Слово «комуна» — як постріл,
Слово «комуна» — як спів.
Погляд свій — думку загострив,
Протинаючи мряку віків.
Плечі залізні машини
(Думка упертий ланцет)
— Слухняні енергії плини,
Музика кличу «вперед».
Але запальні аргонавти,
Розбиваючи грудьми бурун,
— Охрищують панцирні авто
Іменем ясним «комун».
Погляд свій — думку загострив,
Протинаючи мряку віків:
Слово «комуна» — як постріл,
Слово «комуна» — як спів.

XI 1922 р.

ТИ ПРОБАЧ...

Ти пробач мені, любов, маленька дівчинко,
— Я з тобою і нерівний, і розкиданий
— Се тому, що я боям довіку відданий,
— Се тому, що я шаленим бурям рідний,
— Що в тебе таке нервове, ніжне личенько...

1923 р.

ПАРК

Червоної брами обійми
радісно - навстіж.
Ялинки — промерзлими віями.
Біло - пухнасті лапи
м'яко — в сніговий пласт
перлистими пазурями крапель.
Здрассте...
— Драстуй!
І раптом:
кипуло молодо - ясно.
— Збило сніжкою шапку.
В снігу вся шинеля.
(Срібного сміху дзвінки).
Полетіли папери з портфеля,
вибитого з упертої руки.
В білі пухові постелі
попадали горілиць —
в очах веселих
м'які блискавиці.

ПАРК (продовження)

Грудки снігу — (як голуби)
в обличчя рожеве — цок...
Знову бій
і сміху дзвінок.
Наламали гілля з зеленої ялини
крадькома — щоб не побачила сторожа.
Проходили по вузенькій стежині,
шукаючи дірки в огорожі.
Лоскотали лапи снігом за шиями,
посипаючи пухом свіжим - свіжим.
Простору білі обійми
розкинулися в полях сніжаних.
І з - під прижмурених білих хмар —
синього бору погляд глибокий...
Обминули пару.
— Цілувались, їй - богу.
Вийшли на шлях,
Совгали зомлілими ногами...
— Я
— молодий, з молодими вами.

1923 р.

БАРАБАНИ Б'ЮТЬ

(Марш)

Барабани б'ють,
Барабани б'ють,
Трублять труби Комуни —
Кличуть, зовуть:

— В путь, в путь, в путь!
В лави залізні юних!
Там, на Заході сонце не встало —
Звідти чуємо зброї брязк.

Ще не час розкувати
На рало зброю й нам.
У борні з капіталом
Ми не сміємо мати поразки.

Б'ють барабани,
Б'ють барабани,
Кличуть Комуни труби:
— Тіні в тумані
— Мертвих, любих...
Ні, не даремні їх рани!..
Тут прокинулась сила Червона
— І в казармах шум весни...
Коли ми стоїмо на кордонах
— Вогневою стіною, хто нам
Кине виклик зухвалий війни?

1923 р.

ЗА ВІКНАМИ ПАЛАЦІВ

Коли під вікнами палаців
Із кличами — «війна — війні»
Проходять лави армій праці,
— Що в тих палаців глибині?
Замовкни, серце зажиріле,
Обличчя, не жовтій від жовчі.
Це ті, що їх іще не вбили,
Це ті, що вже не підуть мовчки
Під музику і барабани,
Під спів попів і під команду,
На братобитву, смерть і рани,
Щоб звеселити ситу банду.
Проходять мимо. І в палацах
Дзеленькотять дзеркальні шиби
Мов клич — каміння: вікна вибить.
І страх зубами чітко клаца...
Пройшли. Фельдмаршали й банкіри
В палацах — знов війни герої:
Їм ренеґат, лакуза щирий,
Повідомив: «вони без зброї...»
— Без зброї. Добре. На війну...
— Притупнув генерал ногою,
І... змовк. Поблід. Згадав одну
Країну, що стоїть стіною,
І де «вони» — вже мають зброю...
Коли під вікнами палаців
Із кличами — «війна — війні»
Проходять лави армій праці,
— Що в тих палаців глибині?

1924 р.

МІТИНҐ

(Натура)

Спитали мене:—Еджевуд
Наші вуха повні вщерть...
— Що таке Еджевуд?
— Еджевуд — це смерть.

В порожніх долинах
Збудували в момент завод,
Святили в ім'я духа, отця і сина,
Навезли ще робочих. Пустили на повний ход.
Мури, цехі, бараки,
Лябораторії, колби,
Вартові, мов цінні собаки,
Техніки, вчені, інженери,
Начальник заводу — мов голуб
Приязний, тихий, білий,
Сотні робочих із війська,
Ситих — візьмуться салом —
(Треба ж робити без ризика)
— Це Еджевуд. Арсенал.
З сіллю, вугіллям, залізом
— Мчаться в завод вагони —
А назад: сталевосизі
Бальони, бальони, бальони,
В Еджевуді налиті вщерть,
В бальонах —
Смерть...

МІТИНҐ (продовження)

Є у вас брат
— Його задушить.
Мати,
Сина чекаєш з війни.
Страшно було порушить
Його в полях братобитви.
Роздутою тушою
Кинутий він між убитими.
Дівчино — милий не прийде,
Не поцілує в очиці —
Газом дихнув він. Зблідлий,
Втративши розум, блукає
В лісі між хижі вовчиці...
Хлопчику, дівчино, любі,
Бідні мої дитинчата,
— Вашого тата немає:
Випікло очі і губи,
Газом, що яблуком пахне,
Спечено вашого тата...
Що ти питаєш? Про друга,
Дужий, сміливий, юначе,
Там, де зелененька смуга
— Хмарка проплинула газу —
З друзями нашими сталося жахно:
Разом
Неначе
Трава під косою,
Ціла колона лягла їх
— Тисяча три чоловік —
В траві укриті росою
Навіки...

МІТИНҐ (продовження)

Знаєте птахів залізних,
Гордих, прудких птахів,
Шум їх мотора — грізний
Жах.
В кожному з них — набої,
Газом наповнені вщерть.
Місто, село.
— Над тобою
Кружляє
Смерть...

Що ти кажеш... Це байка
Сниться таке тільки в снах,
Ми зупиним життя. Оповістимо страйк.
Ми мільйони. Працюючий люд.
Воювати — ніхто не може.
— Переможе вас Еджевуд...
— Еджевуду — війна,
Доброхемом його переможем

1924 р.

НА 5-й РІК

Михайличенкові й Чумакові

Не стисну рук. Не вчую слова.
Не гляну в очі, друзі, вам...
Уже розвідка наукова
Ланцетом в'їлася в слова.
Щоб тайну творчости зробити
— Простою школою для мас,
Що будуть жити і творити
Через десятки літ по нас...
Земля ряснії Чумаками,
Михайличенками росте
І гарту полум'ям цвіте...
... Ну що ж, лягли і ви кістками?..
Не стисну рук, не вчую слова...
Але печаль — як дощ весни:
Буде молодість здорова,
І вже не мріє і не снить
Про дні, коли зросте будова
— Кладе основи кам'яні,
На місці вашої руїни.

22/XI 1924 р.

ПРАЦЮЙ

(На роковини «Гартові» присвячую)

Погано гріється горно?
Вугілля із сміттям?
— Дарма! горітиме й воно,
В землі ж лежить немало
Пластів вугілля. Стане, нам —
Наляж на піддувало!
Це що? Солома у вогні:
— Вона перегорить!
А це? Щитина із свині!
— Нехай! — Перекурить...
В степах. Під нивами. В землі
— Руда. Руда. Руда...
Горно палає веселіш
І вже готує в димній млі
Наш молоток — удар...
Хіхоче з нас безкостних хор:
— «В Америці поглянь
— Там — скрізь електрика, мотор
— Не ваша кузня — дрянь!»
Нехай! Ми з «кузні» почали
— А там — електроплав,
Коли в турбіни упряжем
Мотори хвиль Дніпра!
Не мрій: працюй! І сам гори —
Робота — це не жарт!
Усе в цій «варварській» землі
Пройти повинно гарт!

21/XII 1924 р.

БАЛЯДА ПРО ЛЮБОВ

Взяв у ревкомі конверти,
Сказав у ревкомі: прощай.
Помчав назустріч смерті
Туди, де кулі дзичать.
— Був у отамана джурою —
Іде знов у ворожий стан.
Летіли часи — бурею,
А часами здавалося: стануть...
— У отамана «Стеєр» за поясом,
В кишені — «Вікторія - Сміт»,
Рвучкий перепитий голос,
А очі — все помітить.
Коли повернувся до штабу,
Одчеканив: я вже тут,
Отаман зміряв: — Мабуть
До яру тебе поведуть.
Хоч ти й повернувся у штаб мій,
Але наказа мого порушив...
Очі з очима — мов шаблі
Стялися — й ані руш...
У джури — очі сталеві
(Добрий пройшли гарт)...
— Що ж, розстріляй, коли треба...
— Ні, це я так, на жарт.
Тільки вдруге, із штабу
Коли скажуть мені: зник
— Знайду — і тебе й твою бабу
— Поставлю сам до стіни.
В бандитське запілля в конверті
Маніфест передав ревком.
Слово не вчинить смерти,
Але іноді рве, як бомба.
Переорало дороги,

Напоїло тривогою місто,
Хлопці в каліках безногих
Пізнали шпиків чекістів.
Всіх розстріляв біля хати,
Всіх поодинці отаман.
А на ранок — під штабом плякат
«Проти ката повстанем».
Переорало дороги,
Переярило яри,
Розливаються хвилі тривоги:
Нічим отаману крить.
А коли з-за борів синіх
Ворог обліг, як тінь,
З бою отамана виніс
На стежку таємну кінь.
— Розбіглися хлопці з бою,
Програно мною бій,
Не залишилось набоїв
— Треба тікати й собі...
Але наче подвоєно вдари —
На стежці — кінських копит:
Навздогін за отаманом шпарить
В лісі погоня з степів.
Став, причаївся за дубом:
Мчить верхівець — один —
За отаманом любий
Джура його молодий.
— Стий, ти куди?
  — За тобою...
— А, за мною? Від баб?..
Щось не бачив тебе серед бою,
Коли я ворогів рубав...
Джура спокійно: — Годі!

Вгору руки. Закінчено гру.
Я — коханець комуни. Заводів
Вірний слуга і друг...
Блиснув очима. Похмурим
Одразу став отаман:
— Коли так обкрутив мене джура,
Значить, молодість зрадила нам.
Так ось хто твоє кохання?
Ну, що ж — забери мою кров —
Перемагає останнім
Той, в кому дужча любов...
Погляд сталевий у джури.
— Годі, програно гру.
Не розмовлять! Не обдуриш!..
— Кр-р-р-р ком — руш!..

4/VII 1923 р.

ЕЛЕКТРА

(Фраґменти з радіопоеми)

Заспів

Радіо - серцеві струни
Ловлять хвилі - привіти
— Центральної станції - Комуни
Міжпланетні приливні звіти:
Справляє неповторне свято
Кров'ю омита Зоря —
— В тисячолітніх сонцевих морях
Заряжений акумулятор.
— Слухайте: — говорить Земля,
— Вибухом сили сп'яніла плянета.
— Ніжно іскрять апарати Кремля
На словах маніфеста - декрета:
Хутчій — розплітайте чутливі дроти.
— Іскри плещуть в пітьмі —
Переплітайте: я, вони, ти —
І одне нерозривне напружене: Ми.

Хвилі сірих перекатів

З фронту на фронт — перекатами
(Маршу прискорений крок...)
Солдати, хвилі солдатів
Під знаком червоних зірок:
— Лицарі Червоного Світу...
— Іскри радіо - звіту...

Хвилі жалібні

Прапори над закляклим трупом
— Крилом голубиним —
Спивають рубіни
Поцілунків крижаних заціплених губ.

Трупи...
Трупи...
Люди...
Блиски в незрячих очах...
Рубіни закушених губ...
Прощайте.
Прощай.
Терпкий одчай
Клином нестерпимим в груди.
Простяглись милосердні руки
Над долиною штурмів...
Зароїлися іскри - згуки,
Облягли жалібною габою
Поле бою.
Розливними маршами мідяних сурм
Плине потоками сила,
Зливає,
Зриває,
Зносить орлиними крилами
На верховини.
Симфоній
Тужливим потопом стерто
Зойки агоній,
Смерть...
— Прокляття мурам!
— Фанфари:
Атака!
Штурм!
S. O. S.
Колчак і Денікін, Петлюра, Юдені...
S. O. S.
— S. O. S.

Нервовий схвильований міх
Роздмухує іскри — в куточки небес.
Рівніше й рівніше дих
Червоних легенів.

Хвилі на Схід

Килим, кав'ярня, паша,
Реве голодний ішак,
Шумить майдан.
Мула творить намаз.
А бризки радіо — в туман
Твердять: Кавказ,
Кавказ,
Кавказ!..
І над горами блиск
— Одсвіт червоних іскор:
Залив прилив спокійний Схід,
Рвонув напружений порив —
(Так дисонуючи) — привіт
П'ятипромінних злив.

Хвилі напружених м'язів

Локомотиви — йоржистим хропостом
Іржа — струпом рани.
Бур'ян:
— Поля.
Виснагла постом
Земля.
Спрагно хрипне:
Р-о-бо-т-и.
— Час.
Заіскрило гасло:
Час.

Неділі, суботи
— Везувій електрики,
Енергії плин.
Мільйони насичених розмахом рук,
Зуби машин
Навалились із кректом —
Зварюють крицею напружений рух.
Глибше, глибше ніж!
До приску,
Врізайте плуг,
Вганяйте леміш,
Шаленійте рухом!
Іскор
З турбін
Хлеще плин,
Зводить дух
Землі
До глибин...
Клубами диму, хмарами,
— Ух-х —
Засмальцьований димар
Роздмухує
Рух!
Парами
Чітко
Вступаючи, трійками, чвірками,
Сотень чечіткою,
Тисячів перебоями —
— Молоти, молоти, вдари
Прибоєм
Мільйонів пружинястих рук!

Хвилі, що замикають коло

Центральної Станції
Уперто звикле:
— Виклик —
      — Америка, Італія, Франція.
      Америка!.. Італія!.. Франція!..
Через Ґанґ: —
      Англія...
      Англія...
      Англія...
В темній вогкій атмосфері
— Міріядам іскор —
      — Смерть.
... Англія. Франція. Америка.
      Англія... Франція... Америка...
— Снопами, хвилями іскри.
      — Міст!
         Двері!
         — Іскор!
            Стріл...
      Іскри.
            Стріча.
Стриманий
      Вибух — глухо...
Замкнувся круг...
Зникає тінь!
      — Всі п'ять суходолів Зорі
      Іскрять червонястим промінням.

Шапки — до долу! — невтримно
Проймає — горить
Гасло радіо-звіту:
      Слава вільному Світу!
            Гімн!
І з гімном космічним
В етерних морях
Розмашно-ритмічно
      Гордо прямує
            Вільна Зоря.

1921 р.

лан. Твори. 1467

ХУДОЖНЯ ПРОЗА

АВТОР «ТЕЗ ЗАВТРІШНІХ ПОЕМ»

Артюра-Орталя — автора «Тез» — нема вже серед живих. Умер він «своєю» смертю, для нього природною: вбитий під час нелеґальної революційної роботи в одній із західніх країн, куди послала його партія. Вмер рядовим непомітним революціонером, комуністом, так, як і жив. Більшого про смерть його не знаємо, як небагато знаємо й про його життя.

«Тези» свої — писав у різний час. Здебільшого тоді, коли був фізично хорий і не міг напружено працювати. І тому сам до свого писання ставився з упередженням: «Це продукт переходової доби. Хотів би я лише, щоби завтрішні комуністи крізь перебої хорого серця в моїх тезах розчули натяки на майбутню психіку — говорив він — їм це буде легко, бо їхній світ буде без бактерій».

До друку своїх творів ставився неґативно: «Це лише матеріял для лікарів людства й інженерів суспільства. А зараз треба ще розчистити площі для майбутніх будов і поставити тимчасові бараки для будівників». Зараз час масових рухів — і експериментальних студійних дослідів».

Але ми видаємо вже тепер частину з його писань, систематизованих.

1922 р.

Прим. упорядчика. За життя Вас. Еллан готував до друку окрему збірку новелеток під одним із своїх псевдонімів — Артюр Орталь. Для неї написав і цю передмову про «Артюра Орталя», але збірки до друку так і не здав. Ці новелетки увійшли до цього збірника.

Матеріял, уміщений тут, надіслано з таким листом: «В. Ш. товаришу!

Надсилаю Вам клаптики рукопису, знайденого в кишені забитого бандитами т-ша. На нашу думку, вони можуть вам придатися яко матеріял для вашої літературної роботи. Про особу забитого майже нічого не можу подати, знаю тільки, що він не тутешній, працював у міліції в центрі, потім переведений од нас. Людина замкнута, очайдушна у боротьбі з бандитами. Оце і все.

За нач. райміліції (підпис)».

1

Найгіршим в світі є, щоб хто не казав,— калоші.
Так трудно ходити з тяжкою головою, спорожнілим серцем і з калошами на ногах — калошами, що люба взула тобі порадою оченят.
В туманну ніч, важкий вгорі й унизу, порожній і м'який — посеред — можеш переломитися поперек на брудній безлюдній стежці.
І бризки-думки покотяться й захлинуться в мазькому брудові — навколо самозадоволених, важких і ховзьких калош, одержаних по пайковій картці.

2

Яка краса мати життя з мертвих петель і струмких поворотів...
Хе... а хто знає, якою є блакить неба, коли бачить її розтоптану своїми ногами літун в ту хвилину, коли мотор дає перебої?
І коли горда біло-прозора птиця обкручує петлями хмарку або стрімголов спускається по спіралі — чи не затулив літуну туманний образ цілого обрію.

Перебоїв мотору — не чути, коли залізний птах обкручує петлями хмару... Не видко зблідлого обличчя і закушених губ...
Хай живе краса неба, життя і вседосягаючого людського генія!

3

І коли вже справді всі вулиці вимостять рівним склом, а для хорих будуть білі санаторії?
Невже не буде часу, коли всі літатимуть і падіння буде не трагедією, а законом життя, без найменшої брудної бризки?
А кожен, хто всміхнеться з калюжки свіжої крови або залюбується на свою перебиту руку, знайде білий і тихий спокій.
Цілуй їм божевільне серце, ясна і прозора любов.

4

Скоріше треба розписуватись на путьовці шофера.
Хай кривий підпис — буде нечітким — кожен знає, що на авто нема столів і тихої задуми.
Кожен мент — тільки рейс шаленого ходу з новим їздцем — для шофера — і тільки новий нечіткий підпис на путьовці.
Ах, кляте слово, ти знову розплилося брудною плямою!..
В ґараж? — гукнув гудок...
— Тільки за бензиною,— пробурмотів мотор...

5

Жодної червоної краплинки на пухнатому блискучому пір'ячку...

ТЕЗИ ПОЕМ (продовження)

Чого ти змовк у нестямі, блідий, замурзаний хлопчисько, з брудними й мозолястими руками?
— Як я боявся, що вона пурхне від мене в прозорі простори — і трошки занадто притиснув її до свого серця.
Трошки занадто...
Бідний замурзаний хлопчисько,— ти зовсім не знаєш граматики...

6

У вухах ніби без краю, без ліку повторюються слова моєї матері: дитино моя,— знаю я, що каменем висить у тебе на шиї моя любов. Але чому ж у тебе нема сили, щоб — або вбити мене відразу (бо й сам ти мучишся), або віддати частку уваги мені. Тільки частку уваги для мого спокою. Бо коли ти йдеш і я не знаю, що з тобою, де ти — мені краще не жити.
Буяло вино зеленої запашної молодости, повними грудьми пилося повітря буряних поривів, грозових ночей, росяних ранків.
Любов? Самотність? Жаль? Спокій?..
Волочилися, тріпалися в повітрі слабі й безсилі слова.
А молодість буяє, йде вперед і тільки інколи ще більше прискорює ходу, наколовшись на докучну скабку — десь там, у глибинах себе...
— Дитино моя, каменем на твоїй шиї моя любов...
Чого ці слова бринять мені у вухах?..
— В кутку мучиться в корчах стара істота. Може, *вже тепер* з крови і зойків порепаних губ — родиться протиотрута, яка вилікує людство. Може, це справді вмирає останнє старе.
— Дитино моя... каменем на шиї вам висить наша любов...

УЯВА

Зрештою ми так багато мислимо уявами... І коли перед тобою — папір і атрамент для ненаписаних тез — хіба ти не останній стратег зі всього винищеного штабу, останній стратег, якому в груди поцілила випадкова кулька, який, затискаючи рукою рану,— другою намагається написати наказ про рішучий наступ. А навколо в тумані — теряються риси на мапі і танцює світло у тьмавому повітрі...
І все це тоді, коли «любе» стане раптом «далеким», загорнувшись у загадковість посмішки — і тільки тепло пальців дасть прощально-заклинаючу іскру до самого серця.

1921 р.

НОВОТВІР

О, свята брехне, ти даєш нам не спокій, а журливу тривогу.

І коли перса любої прошепочуть спраглим устам якесь незнайоме, нечуване слово — стій, серце, не треба так завмирати — може, то тільки новотвір моменту любови.

В ночах самотніх і вогких повторюватимеш його і товкмачитимеш собі, голосно прибираючи в пелюстки ніжних назов — а вітер дражнитиметься в суховітах, шарпаючи за струни дротів.

Цить, серце, бо перса любої прошепотіли тобі лише новотвір любови.

1921 р.

ВИПАДОК

Блиск баґнетів гіпнотизував десятки тисяч очей і важким свинцем налив ноги.

Спокійно й витримано глянула в очі смерть, і почав в'янути червоний мак пориву...

Раптом хтось незґрабний з високою чудною жерткою, покритою вилинялим червонястим сукном — вирвався з юрби, продравшись наперед.

Гурра... Ревнуло розбуджене стоголосе — й сунуло тисячами ніг за ним назустріч переполоханому клацанню заліза і безладним вогникам.

Це був день, що фірма Сміт втратила свого кращого кінематографіста, та його старий, покритий червонястим сукном апарат...

І лишилось нездійсненим його ексцентричне бажання — вписати для віків картину сутички двох сил.

Але червонясте покривало з дивовижної жертки стало зовсім червоним — і було підхоплене, як прапор переможної революції...

1921 р.

Друковано за авторством А. Орталь
У журналі «Шляхи Мистецтва», № 1, 1921 р.,
Харків.

РОЗКАЗ

— Посадити на гавптвахту того... отой, що машерує не в ногу з цілою сотнею.
— Слухаю — буде зроблено.
І вони не догадались, що то — сотня машерувала не в ногу з цілою армією.

1921 р.

ЕКОНОМІЯ

Ви все ж залишаєтесь азіятами. (Так говорив європеєць з-за кордону червоної землі).
Там, де європейський промовець перед виступом осередкує в собі сили, збирає енерґію, економить кожен рух — ви міряєте кроками паркет, неначе підлогу камери перед втечею.
— Хе, він нічого не знав про випушки з м'якого ніжного хутра на рукавцях любої...
А там, де італієць чи француз не економить крови, ми можемо тільки витратити енерґію на втечу від настирливої думки.

1921 р.

Беру пензля і починаю вимальовувати ніжну, тендітну віньєтку до майбутньої Новелі. Квіти, небо, хмарки, дитячий усміх сонця. Рожеве, блакитне, тьмянозелене, жовторудасте, червоні жарини, волошкові далечини:
— бо то буде Весняна Новеля.

Стаю над вікном, розправляю плечі — втягти повітря в легені, відчути в кутках організму озон пелюстків перших весняних подувів:
з вікна — на мене:
рідкі омерзлі дерева з торішнім листом на суховітах, брудний розмочений сніг, сліпуватий вискал сонця, голодний худий пес, розтягнений паркан...
а з хати:
чад від груби, дух гасу і недоїденої цибулі, випари заспаного хорого ліжка...
— Ах, чи не буде то — Новеля Далекої Весни?

Як так — то в себе, в себе, в глибину!
На столі—такі зимові (а вже в'януть! вони в'януть!) — такі одлижні хризантеми й зовсім, зовсім наймовірні гвоздики. На столі — портрети й барельєф:
: дайте, дайте набубнявіти брунькам моєї весни на тлі вашої доброї білої мовчазности!

Тобі весни? Якої? Котру з фільм згадками прокрутити тобі на екрані пам'яті?
Ось:
мале хлоп'я, погано взуті ноги, вода холодна на болоті — (— там десь розквів уже жовтогарячий курослiп —)
— Так страшко, що влізе, вчепиться п'явка чи вп'ється в груди (конче в груди, в шию!) зеленожовта жаба...

Або: самотній підліток, суворий, як чернець в старому паркові під пестощами зір і вітру: як тихо, як гарцює вогняна уява по вулицях якогось міста, гіпнотизує рух і родить луни в порожніх і дівочих проваллях всесвіту...
ще: —

Той самий парк і ніч така сама. У скронях — стук. І ловлять без потреби всі рухи рук і губ — одвітні рухи з дотиків, сплітаючи мережку, зав'язану вузлом нестями — шалу. Хто він, вона... не знати...
А то ще!

1921 р.

Прим. упорядчика. На цьому шкіц закінчений.

КУРОРТ

Сонце, цикади, море... Крим, це Крим...
— Ви не думали над тим, що за страшний контраст тут у природі:
розкішні сади з тропічними рослинами, насадженими людськими руками, людським потом (а може і кров'ю?), политі квітники у віллах і маєтках колишніх князів і мільйонерів,
— і —
— поруч, зараз же за камінним муром огорожі
— сухий, спалений сонцем камінь, на якому лише низкоросла дубина, сосонки та колючі кущі...
... Зараз нема великих князів — і у віллах набирають сонцевої сили правнуки тих, чиїм потом і кров'ю полито ті квітники.
Їх покищо — одиниці. Решта — без сонця і моря...
... Але...
— Сонце і море! Даєш сили нашим рукам, щоб цілий світ зробити Лівадією, Дюльбером і Оріяндою.

Харакс, 8/VII 1923 р.

КРАСА

— Та що вам, не в диковинку, чи що? Невже ви досхочу десь упилися таким сонцем, таким морем такою красою?
Он гляньте, яка прекрасна оця алея кіпарисів, в темній зелені котрої, неначе краплі крови, горять троянди!
— Троянди, неначе краплі крови... А я бачив лише кров, що горить, мов огонь троянд.
І в якому морі утоплю я свою думку про муки мого любого товариша, в якого зараз — ні троянди, ні кіпарисів, а сама боротьба за життя...

Харакс, 8/VII 1923 р.

Сьогодні знов третій раз за два останні дні аорта нагадала про себе. Напружена робота серця заповнила собою всю істоту болем, вагою і втомною втратою свідомости...

Так наче паровіз із важким хвостом вагонів з розгону бере гору, круто завертаючи з глибокої долини. Старі котли, забиті рурки, погнуті клапани тремтять від напруження. У всі щілини й дірки з шумом і свистом б'є пара, як піна з рота загнаного гигантського звіра. Стрілка манометра йде до максимуму... Витримає чи не витримає? Візьме гору чи стане, вп'явшись гальмами цупко-цупко, а потім поволі, поволі, набавляючи ходи, загримить під гору і, крутнувшись у повітрі, вриється в землю трубами, косяками, вісьми на завороті?

— Мусить взяти. Це каже спокійний і бувалий машиніст. На цей раз — ще витягне. А там...

А там відомо що: чорний і засмажений Ща йде в депо. І не в ремонт — зараз капітального не роблять, та й не скоро робитимуть, з середнього ж він тільки що вийшов — а на кладовище таких же чорних і холодних, покинутих гір заліза й чавуну, як він.

Свище пара, підзеленькують клапани, ледве, ледве совається вперед важка гадюка різнокольорово-брудних вагонів.

Вперед, ще вперед, ага!

А там — зараз же під горою — станція; остання, остання?..

Стукнуть буфери в буфери мертвого сусіда. Затухне топка. Стоп.

Неминуче й призначено. Так говорить шум крови, напружена робота серця, млость і втомна непритомність

Так говорить машиніст — Розум. А в голові, під такт ударам — пісня:

О, любий друже — знов недуже
О, любий брате — розіп'яте
Недуже серце розіп'яте
Мов лебідь той ячить...

І одна за одною (мов у путєвому журналі верткого океанського пароплавчика, що здається вертким і мініятюрним лише на широкому розгонистому просторі моря, гортаєш сторінки й читаєш назви бухт, пристанів, доків) в памяті мигають згадки — як станції, повз які котив нетерпляче скорий і дужий Ща.

Ось тиха закинута станція, осторонь — депо будівельного заводу, з якого викотив — ще несміливо, а потім більш і більш упевнено на широкий шлях.

Київ, Москва, Саратов, Київ, Петроград, Москва, Київ, Одеса, Харків, Київ, Полтава, Харків, Київ — і тиха Біла Церква, де терпів аварію найближчий по № льокомотив, знову Київ, Біла Церква — з важким вантажем в парі з тим самим відремонтованим найближчим по № з подвійним составом, ще раз Київ, Москва, Харків і знову Київ, Київ...

Десь губилися і змінялися тендери. Блимали полустанки... Горіли букси...

І от знову — Київ... На цей раз як остання, остання, остання станція, звідки коли й перекинуть, то вже як холодну гору заліза...

О, любий друже
— знов недуже.
О, любий брате
— розіп'яте,
Недуже серце розіп'яте
Мов лебідь той ячить...

Але потяг ще йде, йде вгору, вперед, вперед, вперед.
І пара, важко вириваючись із клапанів, побіденно й напружено кидає:
Х-х-хай ж-ж-живе Ж-ж-життя!
А луна з гаю одповідає: Живем... ж-ж-ем.

1921 р.

МОРЕ

А, ось яке ти!.. Дійсно, ти синє! І справді, ген-ген далеко ти блакитною смужкою зливаєшся з небом. Але щось наче... Ні, такі дурниці плетуть про твої чари! Я, я — поет — нічого не почуваю захоплюючого. Просто багато води і шум. А потім від тебе так негарно пахне, пахне прілою травою і солоною рибою... Так зухвало стояв і говорив на березі. А море шуміло, гралися гребні пінястих хвиль, вилискуючись на сонці срібною лускою і, мов перлямутрові, біліли в далечині вітрила стрункої яхти.

Одеса, 1918 р.
Гетьманщина

ЧЕРВОНИЙ НАПИС

Вже з вечора на 16 січня над вулицями Берліну ніби хмара нависла. Задушлива тривога просякала повітря і гнала з вулиць звичних вечірніх гультяїв. З дирканням і гупанням закривали залізні завіси вікна вітрин.

Пробігали, гостро пронизуючи все очима, шпики. Грізні шуцмани на перехрестях, зовнішньо-спокійні, озиралися уважно на всі боки, кожну мить готові сюрчком подати гасло тривоги. По дворах — здавалось, тупали коні, говорили глухі голоси, хтось ховався й чигав. А на дахах найвищих будинків інколи ніби тіні якісь блукали і гурчало залізо.

Берлін спав тривожно в ніч на 16 січня. Здавалось — от-от затакають, забубочуть кулемети, задзвенить залізо, розітнуться крики й зойки боротьби, розіллється така знайома — пісня останнього бою. А з нею, з чорних нор робітничих кварталів, знову прийде «воно».

Але нічого не сталося. Тільки в сивому тумані ранковому (здавалось чи ні?), ніби сірі миші, пробігли поодинці вулицями якісь людські самотні постаті.

Вони зупинялися біля кожного пам'ятника, біля кожного фронтону мільйонерських палаців, біля кожної статуї... Хапливим рухом вмочали якусь дощечку в фарбу на штемпельній подушці, прикладали до стіни п'єдесталу — і бігли далі.

І за ними все місто вкривалося плямками червоного напису. Одно тільки слово:

Лібкнехт.

. . . .

Шумували вулиці великого міста, котилася весела й заклопотана юрба гарно одягнених людей,

ЧЕРВОНИЙ НАПИС (продовження)

Але сором, тривога і жах пекли, дошкуляли наскрізь, до самого серця самим затятим, зажирілим:

— З усіх мурів, на кожному кроці пік очі червоний напис, якого не змогли стерти нічим.

Одне тільки однісіньке слово, яке говорило про світ машин, праці, сили і розуму, про маси замурзаних і жилавих людей в норах робітничих кварталів:

Лібкнехт.

Харків, 1921 р.

НАШІ ДНІ

Розкидано, розкидано по радянських землях отаких міст, містечок — з базаром, церквою і виконкомом. Тихо йде життя. Летіло колись буряними грозами, черкало вогняними крилами, порушувало тишу і спокій маленького міста, стискало серця тривогою й страхом перед невідомим. Серця мешканців затишних будиночків і хаток. Проходили повз, проходили через — білі, червоні, махновці, петлюрівці і знову білі, і знову червоні. Виліплювали накази, оповіщали мобілізації, конфіскації, реквізиції...
А потім знову все входило в колію. І йшло життя до нової зміни, до нових буряних сплесків. Нарешті, все угомонилось. Дивно спершу було тільки звикати: що замість старих вивісок з орлами на старих будинках висять нові з ненаськими, ніби складеними з обрубків, словами: райвиконком, комгурток, продконтора; що час від часу вулиці міста сповняються дядьками у свитах і чумарках та енерґійними рухливими людьми у шкіряних чи перешитих із шинелів коротких куртках і що ті люди разом з дядьками обговорюють «біжучий момент» і вибирають владу; що там, де був танцклас і жила мадам Сівульнякова, зараз міститься клюб комсомольців, які іноді влаштовують антирелігійні походи, а проте і ржуть і грають у квача, як і звичайні хлопчики; що, нарешті, вищою владою в місті — головою райвиконкому — Іван Сидорович тов. Клюкин, комуніст, що з'явився в містечку не знати звідки, не знати як...
Але прогриміли громи, прошуміли вихри революції, нове вклинилося в старе, притерлося до його і знову тихо йде життя.
Біля кожного будиночку — грядки: цибуля, морква, квасоля. На межах і понад стежками — чорнобривці.

НАШІ ДНІ (продовження)

сонячники виглядають з-за тинів на вулицю, повертаючись обличчям завше до сонця. А те сходить і заходить завше у призначений йому час.
Тільки старий начальник поштової контори часто не може второпати слова, поданого телеграфом із далеких центрів, і потім поширює дивовижні чутки про керзонців, амстердамів, війну і царя.
А телеграфні стовпи біжать у далеч від тихого міста. Біжать, біжать і гудуть-гудуть дротами над шляхом.

Ні, голова райвиконкому, Іван Сидорович Клюкин, мабуть, таки здурів. Щось із ним та трапилось. Такого ще досі не бувало. Про це свідчать службовці райвиконкому. Про це розповідала сусідці й жінка Івана Сидоровича.
— Уявіть собі: одержав газети, прочитав там щось і після цього ходить неначе не свій. Та не тільки того, що хмуриться й іноді сам собі щось розказує, але трохи на людей не кидається.
Діловод райвиконкому щось до нього звернувся, як звичайно: Іване Сидоровичу, мовляв... А він як не спалахне, як не визвіриться: — «Який я вам Сидорович?! Клюкин я! То-ва-риш Клюкин, чуєте!» Та так на того подивився, що той одразу пригадав, як колись ще його за саботаж до чека посилали...
А дома? Повернувся зі служби у виконкомі, сів обідати. Жінка йому хатні новини: он-де з совхозу «по собівартості» яблук півмішка прислав управитель. Шахву для одежі купила... А оце приїхав лавочник з губерні — так каже, що вже монопольку розрішають. Пиво і наливки вже зовсім, як старі. Ну, звичайно, жінка, як жінка — наклопочеться по хазяйству, на-

слухається сусідів — і хочеться поговорити. З ким же й душу одвести, як не з чоловіком.
Так він як не схопиться, як не побіжить до себе у кімнату — так і не обідав у той день. А ввечері на жінку: — «Ти — каже — мене обростаєш, у болото затягаєш. За твоїми чортовими яблуками та шахвами і комунізму не буде...» Та й пішов, та й пішов — таке, що й не розбереш. І про Саксонів, і про Німеччину, і про Штре-зе-мана якого-сь...
Ні, таки оті комуністи, з великого розуму дуріють.

Гановер, 2 — X. З віригідних джерел повідомляють: на саксонсько-баварському кордоні робітничі сотні затримали кільки автомобілів з озброєними фашистами. Як вияснилося, їхали в них емісари фашистів із важними дорученнями до Н-ських потайних фашистських штабів у Саксонії. Переказують, ніби у них знайдено і забрано важні документи.
Це — радіо-телеграма з газети.

А ось шматок минулого. Як давно все це було! І разом з тим, як воно живе, як зворушує згадка, одна тільки маленька згадка про менти, коли ішло життя і червонястими буряними крилами краяло повітря!..
... Таке саме маленьке місто, десь на півдорозі між Могильовим — тоді ставкою головного командувача — і Києвом — осідком штабу південно-західнього фронту. У Могильові — генерал Корнілов. У Києві — генерал Іванов (а, може, і інший якийсь генерал). І найкоротший шлях між ними — шосе, що проходить через маленьке тихе місто.

Непевні дні. Тривожні дні. У кожному закутку йде боротьба. Між ким? — Хіба скажеш! У Петрограді — Керенський. У Києві — Центральна Рада. На Дону — Калєдін. А ще: У Петрограді — більшовики і меншовики, у Києві — «Двохголовий орел», штаб фронту, рада робітничих і солдатських депутатів. А на заході — смужкою (є чи нема?) фронт. Гармати, кулемети, рушниці, німецькі каски, австрійські кепки.
Війна чи не війна?.. — Війна! Скрізь. Вся країна повна рушниць і кулеметів. А коли нема набоїв — ворога можна задушити руками...
Уночі до ради депутатів (ви знаєте, як ломить голову, коли в кімнаті накурено махоркою, а цілими добами треба дежурити?) подзвонили по телефону з телеграфної станції: телеграма з другого тихого міста, на тому самому шосейному шляху: «Н-ський депраді. Таємно. Терміново. Проїхав чорний авто невідомими збройними. Три ночи буде вас. Секретар Н-ської депради. Войчук».
О третій годині ночі... Значить, через півгодини. У будинкові ради — товаришів 7. 4 рушниці. Мало. Через 25 хвилин дві групи сірих шинелів і чорних пальто з рушницями і без рушниць замкнули шосе з двох боків міста: проскочить повз першу — друга почує постріли і затримає.
Осінній вітер глухо віє між порожніми рундуками базару. Дряпає нерви дирчання якогось листа заліза на старому дахові будинку.
Тихше... На шляху чорна тінь.
Стій! Стій!..
Включене світло прожектора з авто освітило дорогу: на ній чоловіка 3. А з боків ще сірі тіні, клацання затворів і дике «Стій!»

Хто їде?..
— Іменем головного командувача генерала Корнілова.
— Корнілова?.. Іменем революції, ви арештовані!..
— Як ви смієте?! Я уповноважений емісар від головного командувача... За затримку відповідатимете по закону військового часу.
— Стоять, вам сказано!.. Товариші, готовсь!..
Стоїть чи повзе чорний авто?.. Все ближче і ближче він до трьох постатів, освітлених яскравим промінням з ліхтаря. Здається: от-от рвоне, помчить і роздушить. Але мов камінні три постаті. Загородили дорогу, беззбройні, беззахисні, такі маленькі перед чорною тінню машини. Та навколо в пітьмі, ще більше підкресленій яскравим світлом автомобільного прожектора, вчувається тверда рішучість зброї, готової розбити тишу на дріб'язки і просвердлити мотор, шофера і їздців. Одна секунда вагання: хто здасть?.. Хто уступить?..
Невидний поворот руля. Машина стала. Із неї на вимогу одної з сірих постатів важко виліз огрядний полковник і прилучився до освітленої групи, що оточила його ескортом спереду і з боків, широкою спиною полковника загородивши шлях авту на випадок одчайної спроби втікати. Всі рушили до будинку ради: спереду чотири постаті, за ними авто ще з двома їздцями і шофером, а з боків, теряючись у пітьми, сірі, збройні постаті.
Біля освітленого будинку ради робітничих і військових депутатів арештовані ще без надії змагаються: — як сміють?.. вони з надзвичайними бойовими дорученнями... Але змагаються один мент. Справа програна. Постаті: огрядного полковника, стрункого офіцера в кавказькому вбранні і кабардинця з дикої дивізії, що вп'явся рукою у свій кинжал — зникають у дверях
— Для охорони потрібно десять душ. Зараз, товариші виділіть із себе охорону. Авто обшукать: тут література і гроші... На завтра кілька вірних людей для одправки арештованих у Київ.
— Товариш Клюкин! Тільки треба, щоб нам видали набої... А то ми як схопились, так із незаряженими рушницями...
— Хо-хо-хо! — вибухнуло реготом з невеличкого натовпу.— Так це ми їх, чортів, голими руками збрили?.. От як би вони знали!..
І сірі постаті непомітно розходяться по вулицях тихого міста невеличкими групками, із захопленням обговорюючи події сьогоднішнього дня і цілої низки таких самих, багатозмістовних буряних днів, коли червонясті крила революції черкають по землі і крають тишу в сонних закутках, розкиданих по нашій землі: міст, містечок, сіл і хуторів...

До ЦК Комуністичної партії

Члена партії Івана Клюкина,
члена Н-ського райвиконкому,
партквиток 204107.

Прошу зняти мене з роботи в Н-ському райвиконкомі і послати на роботу до Німеччини. Там рішається доля революції і мої скромні сили та знання партизанських способів боротьби можуть придатися. Тут я почуваю, що мене затягає в болото міщанського життя, захльостує дрібнобуржуазною сти-

хією. Працювати в Н-ську більше не зможу. Дуже прошу вволити моє прохання.

З комуністичним привітом І. Клюкин
4 жовтня 1923 р.

По блискучій (наче скло під ногами) вулиці велетенського міста, мов горобцями, сипнуло хлопчиками і дорослими з цілими паками білих метеликів-листків.
— Вечірня газета!.. Нове падіння марки!.. Доляр 500 мільйонів марок!..
— Вечірня газета... Останні новини...
Метеликами розлітаються білі листки. Кожен хапає і впивається очима в те місце, де надруковано ціну доляра...бо курс доляра — це ціна хліба, картоплі, маргарину, світла, тепла. Три рази в день скаче доляр. Три рази в день хтось висмикує з рук, з рота шматки хліба, краплинки жирів — силу м'язів, кров серця, енерґію мозку, нервів...
У-у, прокляті!.. І очі повертаються кудись туди, де нахтлокалях шиберами за одну ніч просвистуються цілі капітали, де в палацах банків і віллах мільярдерів відбуваються операції з марками і долярами.

Фрау Вольгейм сьогодні аж чотири рази пригадувала більшовиків і хліб звідти... З Росії. З України... Одним словом — від більшовиків. У них, кажуть, тепер урожай...
Ах, хліб, справжній, пшеничний, м'який хліб... Чи ж буде колись?.. Хоч би вже скоріше... скоріше.— Революція... що вгодно...
— Аби вже тільки хліб...

Центральний Комітет Комуністичної Партії більшовиків України	Н-ськ. Голові Райвиконкому Клюкину
	На виконання
Відділ Учраспред	При цьому надсилається вам виписка з протоколу засідання Оргбюра ЦК КП(б)У
8 жовтня 1923 року ч. 1273	(підпис)

Комуністична Партія (більшовиків) України
Центральний Комітет
Виписка з протоколу засідання Оргбюра 7-го жовтня

Слухали	Постановили
Прохання т. Клюкина про відкомандирування його до Німеччини.	Відхилити. Залишити головою Н-ського райвиконкому.

А цих комуністів таки чорт його і розбере! Ще вчора наш Іван Сидорович не робив нічого у райвиконкомі. Ходив — неначе чогось чекав. Що в нього не запитаєш, тільки рукою одмахне: одкаснись, мовляв, не до того. Скинув піджака, натяг свою кожанку, нагана чомусь почепив... Жінку переполохав: прощай, каже, їду, не повернуся більше ніколи...
А сьогодні одержав газету, листа прочитав — так наче вихор його скрутив. Просто догори ногами все перекидає в райвиконкомі: подавай йому зараз і те і се: щоб і трієра були на зсипному пункті, щоб хвилинки не прогаяли конторщики та прийомщики, щоб... е, та що там! Так неначе вкусило його що. Просто всі службовці з ніг позбивались. А він ходить та підганяє: «Ей, крутись, ворушись, ато чистить радянський апарат будемо!..»
Ні таки справді отих комуністів не розбереш...

Ходить революція по сірих кварталах, по заводах, по степах, по ярах, по балках і узгір'ях. Шугає з краю в край, ховається, поринає в сірі будні, вибухає полум'ям то в одному, то в другому кінці світу, черкає червонястими крилами по землі, тривогою і запалом поїть спраглі уста наших днів...

Наших днів...

Харків, 8 жовтня 1923 р.

ТРАЛЄР «ДЖЕЙМС ДЖОНСОН», ПОЛЕВИЦЬКА, ДІВЧИНКА, ВЕСНА І Я

Що спільного?

Тралєр? Це корабель. Виловлює міни. В мирні часи, як кажуть (я мало вірю — не бачив), займаються на ньому рибальством... «Джеймс Джонсон» — англійський тралєр. Мабуть, не дуже великий. Проте — не знаю. Не бачив. І взагалі тралерів не бачив. І не уявляю, як вони тралять міни з води.

— Може граблями?

— Не знаю.

Полевицька? Артистка. Приїхала на гастролі. Всі: «Ах, Полевицька». А я — не «ах»!

Може, того, що я некультурна більшовичня? Чи, може, того, що мене канудить від підкочених очей і неймовірних страждань нещасних панночок із дворянського гнізда?

Не знаю.

Дівчина? хороша дівчина. Товаришка. Працює. Захоплена роботою в комгуртку, в гуртків і марксизму. Стомлюється. І зрідка: ех, в театрі б побувати!.. А чого в театрі, чого воно хочеться подивитися, як на сцені хтось удає не себе, і особливо хочеться після тижня - двох праці по 16 годин щодня? —

Не знаю.

Весна? Була зима — пришла весна. Так щороку. А чому саме весною звуться ті місяці, коли зеленіють дерева, квітне всяка квітка, повітря хороше і не хочеться сидіти в клітці?

Не знаю.

І нарешті — я. Власне — ніякого «Я» нема. Це лише тому, що так звикли звати частку того, що зветься: «Ми». Ну, от: я — робітник у газеті. Нічого особливого — звичайне коліщатко в редакції. Але без такого

ТРАЛЄР «ДЖЕЙМС ДЖОНСОН», ПОЛЕВИЦЬКА, ДІВЧИНКА, ВЕСНА І Я (продовження)

коліщатка — ввечері не буде підібраний матеріял для першої статті (пер-е-довиця!), не буде предовиці, влучного заголовку. Газета буде неживим листом паперу. І її зовсім таки ніхто не читатиме, як не читає самоповажаний каламар-урядовець. Чому не читає, чому не читатиме?

Спитайте в редактора.

Ну, добре. Тепер — усі дієві особи. А крім дієвих осіб — є ще дієві сили. Їх тут не рекомендую — знаєте самі. А не знаєте — то взнаєте.

Тралєр «Джеймс Джонсон», під командою англійського капітана був у Білому морі. Це — на півночі. У нас — весна, а там зовсім щось інше. Можете собі уявити: мороз, лід, люди в хутрі. І тралєр на морі. Біля самого берега. Радянського берега. Чому саме англійський корабель — біля самого радянського берега? Мало йому моря? Риби мало? Інших берегів нема? Не знаю.

А на березі — виконком. Чи може — уповноважений. Не важно. Важно те, що і вони не знають, чого біля їхнього берега — англійський корабель. Знали тільки, що в Англії — капітал. В Англії — реакція. А берег — радянський. Шматок революції — берег. І вирішили: тралєр — затримати. Бо тралєр — англійський і невідомо, чого він хоче.

Прим. упорядчика. Рукопис на цьому обривається,

Друк. «Плужанин»
№ 11, 1926 р.

ЛЮДСЬКЕ

І. Вона йшла

Не йшла — летіла. В обличчя низав гострий передвесняний вітер. Але не від вітру паленіло обличчя: від сорому, від люті. А, це її викинуто з роботи! Той самий голова фабзавкому, що так багато говорив про комунізм, боротьбу за визволення жінок, закликав до праці над собою — це він вийшов із контори і, не дивлячись в очі, сказав: нічого не можна... нічого. Скорочення штатів... І потім — ваш чоловік працює. Він заробляє...

Її чоловік працює! Значить її, її, жінку отого чоловіка, можна звільнити? Він працює, він заробить, він прогодує... — а вона? Що таке вона?

— Що? — їдко всміхнулася своєму запитанню. — Що?

— Звичайно, що: нянька, куховарка, покоївка, жінка свого чоловіка!.. служниця! Він працює, він заробляє, але зате він людина, повна людина. Йому не доводиться прати білизни, мити посуду, латати одежу, готувати їжу, стерегти дітей... Він працює! А вона? — Вона лише додаток до його, до їх, повноправних людей, будівників і хазяїв життя!.. Так, хазяїв! Хазяїв і панів!..

Що це, що це? Пан?.. Івась — її пан? Її Івась, хороший, лагідний Івась, що працює по 20 годин — на заводі, в комгуртку, в клюбі, робкором? Її Івась, що приходить додому стомлений, виснажений і не має сили поділитися з нею враженнями, сонно кліпає очима, коли вона розповідає про хатні новини?..

— Ага, йому не цікаво слухати про дріб'язок! А вона тим дріб'язком мусить жити, особливо тепер, коли один заробляйтиме, залишивши їй саме «господарство»? Вона мусить труїтися в задушливій атмосфері! Вона,

лише вона з їх двох — і це так одвіку, одвіку! Ні, так не буде, не буде! Вона мусить добиватися повноправности людини!.. Вона мусить боронити себе... Весняний вітер гостро низав просто в обличчя. В очах виблискували вогники упертости й завзяття.

Вона йшла.

II. Заковика

Товариш Воронець, секретарь комгуртка великого заводу «Серп і Молот», після довгого міркування, вирішив запитати Райпарком. Бо ж і справді, справа заковириста. Скільки працює в партії, такого ще не траплялось. Ну, доводилося бачити по знайомих і друзях «сімейні драми», але щоб з ними зверталися в партію — такого ще не було. А тут на, ось тобі! Хіба що Райпарком щось вигадає. Хоч і чудно писати в такій справі, а таки написав.

До Райпаркому

Дорогі товариші! Попався я на заковику, якої за життя мого партійної практики не траплялося. Звернувся до мене Левонтій Сідов, бриґадир, член нашої ячейки, дуже активний і вдумливий, він у нас скрізь делеґатствує і загружений роботою на всі 100%. Справа його така: Сідов сам не старий і має дружину, тепер кандидатку до партії, з котрою живе ще з часів старого режиму. Дружину свою він любить і вона його любить. Але полюбив він ще й другу молоду комуністку, що прибула з Москви. Полюбив не то що розлюбивши дружину, але разом. І розпочалася у них сімейна драма, у котру вони заплутали й ком'ячейку. Прийшовши до мене, тов. Сідов заявив, що йому так дуже трудно. Вибрати він одної з двох не може, бо нема тої мірки, якою

можна зміряти більшу чи меншу любов. А потім того прийшла ще й Сідова, кажучи, що хоча чоловік її і любить, але мабуть за старі зв'язки, за те, що вони разом виховувалися на революційність і скільки років прожили душа в душу, так що не знати, чого вчив її чоловік, чого вона його. Між іншим, вони обоє гарні комуністи. Вона й каже, що їй ясно, чому Левонтію мало її одної: бо як життя кожного все кожному видно, мов на долоні, то ділитися чимсь, крім буденної роботи, котрої, як я уже сказав, у тов. Сідова є на 100% нагрузки в підприємстві, або домашніх дріб'язків, як це роблять дрібнобуржуазні жінки із своїми чоловіками — нічим. А от вона товаришка — людина інтересна, столична, має багато нового і може Левонтію багато дати. Отож, коли він і каже, що любить ще її, так це, мабуть, просто жаль до минулого і обдурювання себе. Але товариш Сідов із цим не погоджується і каже, що навпаки. А ще звернулася і нова товаришка до ком'ячейки із заявою, що любить вона Левонтія і без нього жити не може, але шанує й дружину Левонтія і не хоче розбивати її щастя, і просить ком'ячейку якось вивести їх з неловкого становища, від котрого, між іншим, усім боляче. А я не знаю як бути, бо в програмі і в «Азбуці комунізму» і в «Теорії історичного матеріялізму» тов. Бухаріна про любов нічого нема і в справочнику партробітника так само. Отож, наскочив я на заковику, через котру не перелізу без вашої допомоги й інструкцій, котрих чекатиму.

Секретар ком'ячейки «Серп і Молот» *Воронець*

II. Попович

Із щоденника)

17 жовтня. Сьогодні знов заходив до осередку комсомольського. Але знову побоявся подати заяву. Так і уявляю собі, що спитають:

— Соціяльний стан? Походження? Чому досі не приходили?

А що я скажу? Скажу: попович — і досить буде. Тільки сорому натерплюся. З другого ж боку, чим я винен, що батько мій попом був? Адже ж він умер, коли мені й року не було. Жив при матері не попівським життям, а мужицьким, на тих двох десятинах землі, що лишилися в спадщину. Мати хора, мусів за нею ходити. Людина ж не собака! Але — попович, 21 рік маю і в революції участи не брав! Хіба хто буде розбиратися?..

19 жовтня. Паршиві звістки йдуть із села. Приїхав Кирило (сусід) і розказав, що знову біда нам. Повернувся з війська Степан Чайка. Вибрали його головою комнезаму, а землі йому, тим більше садиби, не виділено при розділові землі. Так він нахваляється нас додатково розкуркулювати (десь такий декрет є), дарма, що мені з матір'ю одведено по праву революції три десятини землі й залишено хату та клуню й вімбар, як трудовому елементу.

Ну, та нічого, це єрунда. З якої речі мене «розкуркулювати»? Хіба я не так, як інші селяни, пораюсь біля землі? А що я вчусь на аґронома ще, що у мене в саду повно фруктів (оце продав — буде з чого жити як-небудь...) — так знову ж таки, що кому до того? Хіба радянській владі не треба добрих господарів?..

А з комсомолом усе ніяк не наважуся. Ех, батьку, батьку — чорти тебе понесли в попи!..

14 листопада. Ну от, я вже й «куркуль»... Причепились наші комнезамщики до того, що колись у нашій садибі міліція проживала — значить «громадського користування» — і провели постанову про одібрання будівель. Забрали дім, клуню, вімбар. Залишилась будка-хатина. Кинувся я до райвиконкому — прийняли добре. Потім глянули в папери — а там уже доклад: «попович, поміщик, живе в городі, вчиться»...— і сказали, що треба до прокурора. А в прокурора — черга, справа не то не поступила, нето не зареєстрована... Стукаєшся як об стінку — і нічого, ніякого наслідку... «Попович»...

Мати радить звернутися до дядька. Він у центрі, займає видатну посаду. Старий революціонер. А я не хочу. Що я за комуніст справді буду, коли за дядькового хвостика вчеплюся?.. Якось сам правди доб'юся!

28 листопада. Нове лихо... В технікумі довідалися (свої ж товариші), що мене «розкуркулено», і зняли з стипендії. Переводять, здається, в платну, «буржуйську групу». Тепер я вже готовий! Куди, що, як?.. Адже ж тепер мені зовсім нікуди подітись. І скінчу технікум — а все буду «куркулем». Партії ж не бачити мені ні за яку ціну, хіба що знав зле нам доведеться й буду в підпіллі працювати... Трохи було не подумав: «ех, якби...» — та схаменувся... А до дядька таки не звертатимусь... Ех, батьку, батьку — і понесла ж тебе лиха година в попи!..

V. Парк імени Першого Травня

Чи розповідати вам про село?

Мовляв: а гей, бики! За плугом — на волах іде оповідання, серед садків, нивок, під небом прозоро-блакитним, з хмарками білими, лінивими...

А може не треба? Знаєте сами. Знаєте, признавайтесь, не задавайтесь ані поверховою городською цивілізацією, ані мотузяним індустріялізмом. Ну, от так нічого про нивки, садки, сонячники, небо, шуми вітру і таке інше.

Про парк імени Першого Травня лише.

Іще хіба про голову сільради Івана Боська та (найбільше) про товариша Сенюту, інструктора окрпаркому.

Був день Першого Травня. Напередодні все село з наказу Боська (то тільки прізвище Бoсько, а він скільки пам'яті, чоботи дьогтем маже) копало посеред села на майдані ямки й рубало в сусідньому гайку молоду деревину...

— Товариші селяни! Радянська влада й комуністична партія в моїй особі передають вам привіт з приводу великого пролетарського свята. Особливо приємно мені буде передати там у місті, що навіть у вашому селі де нема ні ком'ячейки, ні комнезаму, так добре свідомо святкують наше свято. Бо, справді, хіба це не доказ свідомости, що ви посадили оцей парк — ще молодий, але колись він буде давати тінь нашим унукам — і що назвали його «Парком Першого Травня»!?. Хіба це не доказ нашого братерства, не доказ зросту села?

Товариш Сенюта може захоплюватись.

Але то він так спочатку вдарив по-мітинґовому, потім мітинґ перейшов на бесіду. Наскакували на тов. Сенюту здорово. Правда, більше заможненькі. І іноді

перезиралися. Чи не всміхалися собі? — Ні, чого ж там було всміхатися...

Сонце при... е, ні, про сонце — нічого!

Сами знаєте, як воно іноді на Перше Травня вже припікає. І не знати чого, а тільки одпросився тов. Сенюта відпочити. Полежати в холодку захотілося, на травиці. Та й пішов на завгороддя околицею. Хто зна — куди пішов.

Чудні оті люди з міста тепер... Раніше й земський, бувало, як наскочить, так йому те і те. А тут поговорив, погуляв десь, повернувся з прогулянки та й просить: «запрягати коні, поїду до міста, назад».

Скільки не просили Босько й секретар лишитися, тільки дякував та ніби посміхався собі. А може й не посміхався? Бо й чого б ото посміхатися?

А коли вже сідати треба було на воза, підійшов до посадок і чогось-то висмикнув одну з них.

Перезирнулися люди, а він і не глянув на висмикнуту деревину.

Тільки крикнув — із воза уже: «Ну, прощайте! Читайте газету — напишу про вас, про сьогоднішнє свято».

І написав.

Але звідки тільки він ото таке узяв?

Що у селі запанували куркулі, що вони вчинили шахрайство з «парком», що голова сільради разом із своїми прибічниками тиждень тому смажив (так-таки, мов порося смажив!) на вогні побитого конокрада, що найкраще замість арештованого Боська пораятиметься за голову задрипаний Опанасюк. І звідки це все?..

Невже ж це йому травиця?.. Е, ні, про садки, про городи, про хатки, сонце і таке інше не говоритиму. Хіба тільки про «Парк імени Першого Травня» скажу.

Коротко, щоб не затягати. Посадка засохла. А коли свині почали розривати весь майдан по свіжо-скопаному, наказав голова сільради Опанасюк постягати той хмиз до шкільного двору: колись узимку хоч трохи тепліше в школі буде.

Харків, 1924 р.

НЕП

(Діялоги)

ДІЄВІ ОСОБИ:

Інвалід бою під Перекопом, робітник-шахтар.
Крамар - бакалійщик.
Робітниця.
Робітник, її чоловік.
Фахівець - адміністратор.
Директор заводу, комуніст.
Жінка директорова, «позапартійна комуністка».
Комсомолка, директорова сестра.

I

ІНВАЛІД І КРАМАР

Крамниця. Крамар-бакалійщик п'є чай. Входить інвалід з карнавкою й благодійними марками.

Інвалід. Здрастуйте! Хто у вас хазяїн?

Крамар. Я хазяїн. А що?

Інвалід. Купіть, громадянине, марки на користь інвалідів громадянської війни.

Крамар. Ми податки платимо...

Інвалід. Податки одне, а це друге.

Крамар. Ми податки платимо, кажу!.. Хай собез допомагає...

Інвалід. Собез не має... Ви купите марку?

Крамар. Ні... Не маю з чого.

Інвалід *(спалахнувши)*. Не маєте?.. А обжиратись маєте!.. Вам аби самим пельку запхати, а люди хай гинуть...

Крамар. А я винен, що вони гинуть. Сами винні... І нехай ідуть до собезу... Я своє заплатив...

Інвалід. «Своє заплатив»?.. Боїшся тільки просто сказати... Ну, почекай... Ух, ти!.. *(повертає й виходить)*.

Крамар. Подумаєш — цаца! Ні, минулося!.. Сам

просить та ще й грозиться... В собез іди; там тобі дадуть пенціон... Теж «інваліди громадянської війни»... Наробили ділов і зтою громадянською війною... Шантрапа...

II

КРАМАР І РОБІТНИЦЯ

Крамниця. Крамар-бакалійщик важить хліб. Робітниця — виснажена, вагітна, з порожнім кошиком чекає.

Крамар. Так, вам два?
Робітниця. Два. Взяла б більше, та грошей не вистачить...
Крамар. А хіба що? Получки нема?
Робітниця. Третій місяць нема. Дали було трохи. Зараз усе обіцяють...
Крамар. Гм... А от ваша... директорша вино зараз купувала. Нічого, що комуністка. Заробити дає... Їм, мабуть, платять... Вам ще що?
Робітниця. Ні, нічого *(Дає гроші, бере хліб)*.
Крамар. Тут півтора. Ще треба?
Робітниця. Знов дорожче. Бійся бога!
Крамар. Я бога боюся. А от що з мене знов три мільярди налогу взяли — так звідки ж я їх візьму. Рад би з дорогою душею, та... Ну що, береш?
Робітниця. Може, можна? Я решту завтра... Зараз не вистачить.
Крамар *(бере хліб назад)*. Ніяк не можна. Кажу — податки задушили. Ваша ж власть...
Робітниця. Наша, наша... Що ти печеш очі. Давай уже хоч півтора. *(Кидає на стіл гроші)*.

Крамар *(одважує хліб, подає)*. Та ти не кричи — я при чому. Краще було, як пайки одержувала?.. по хунту на тиждень.
Робітниця *(бере хліб і хутко виходить)*.

III

Кімната, спустошена злиднями. Робітниця пере шмаття. Входить робітник, важко сідає на ослін

Робітниця. Ну, дали?
Робітник. Ні, нема...
Робітниця. Ізнов. Що ж вони кажуть?
Робітник. Нема грошей. Не прислали. Треба ще почекати...
Робітниця. Ще терпіти?.. Коли ж цьому кінець буде?.. Вже далі нікуди. Все на базар поодносили, все попродали... Це ж знущання, каторга... Робиш, робиш...
Робітник. Ґалю...
Робітниця. Що там «Галю»!.. Ізнов будеш казати, що мусимо потерпіти...
Робітник. Галю, перестань!
Робітниця. Не перестану! Живемо на те, що хлопець на вулиці випросить. Чуєш — на жебрачене живемо. Я тобі не казала, що посилаю Васька на вулицю — так знай же, знай. Мучимося, дохнемо, дітей мучимо, а за що? За що, я питаю?..
Робітник. Галю, ти ж знаєш...
Робітниця. Що знаю? Знаю більше, ніж ти! Знаю, що старе панство все повернулося, що твої комуністи вином заливаються, що наша «директорша» по ресторанах ходить, знаю те, чого ти не знаєш, не бачиш...

Та коли ж бо воно кінець буде нашому лихові, нашій біді... (*Плаче*).

(Робітник слухає спершу розгублено, потім похнюпившись. Нарешті зривається й прожогом вискакує з хати)

IV

РОБІТНИК І ФАХІВЕЦЬ - АДМІНІСТРАТОР

Контора заводу. Робітник перестріває фахівця - адміністратора

Робітник. Я до вас.
Фахівець. В чім справа?
Робітник. Мене звільняють...
Фахівець. Так...
Робітник. Я ж дев'ять років на заводі. Життя своє поклав на роботі. У мене родина...
Фахівець. Нічого не можу. Наказано скоротити штати робітників.
Робітник. Але чому ж якраз мене? Я ж увесь час радвлади працюю.
Фахівець. Список затверджено фабзавкомом.
Робітник. Але складений він вами...
Фахівець. Звільняються ті, що не можуть уже як слід працювати. Мені самому шкода, але наказано.
Робітник. Ким наказано?..
Фахівець. Ким?.. Зверху... Пропустіть мене, мені ніколи розмовляти. Беріть рошот — і гайда. (*Обминає робітника й проходить у двері, на яких написано «Правління»*).

V

ФАХІВЕЦЬ І ЖІНКА ДИРЕКТОРА

Помешкання фахівця. Спущені штори. Тьмяне рожеве світло. Стіл з їжею й вином. На канапі жінка директора. Фахівець, вільно вбраний без краватки й сурдута, в жилетці, ходить, потягаючись, по кімнаті.

Жінка директора. Ти знаєш — я тебе часами боюся. Страшний ти мені своїм цинізмом, поєднаним з лукавством і холодною жорстокістю. Ти мені здаєшся первісним диким і дужим звіром.
Фахівець. Ого, та ти в поезію вдаряєшся...
Жінка директора. Ні, справді. А разом із тим тягне мене до тебе. Тягне сила, рішучість, очайдушність. Скажи мені — ти міг би зрадити, продати, убити кого вгодно й що вгодно, аби тільки знав, що це *тобі* щось дасть?..
Фахівець. Ну, ти мене зовсім героєм зробила. Я далеко простіший...
Жінка директора (*бере його за руки, дивиться в очі*). Ні, ти признайся мені... От тепер ти ж крадеш на заводі...
Фахівець. Фі! — як ти говориш... Я не краду — я *беру собі*. Беру, бо можу взяти. Краще, коли я візьму, а не хтось інший...
Жінка директора. Чому?
Фахівець. Ти — комуністка. Принаймні, була в партії. І на певне чула про добу початкового скупчення капіталу. Це тоді, коли сильні й сміливі з м'язів і крови слабших роблять згустки капіталу. Це тоді, коли панує одна гола фізична сила. Й одвічний закон боротьби за існування диктує людям бути звірами. Тоді — царство сильних і горе слабим...

Жінка директора. Але зараз?..
Фахівець. Зараз якраз відбувається процес такого скупчення капіталу. Неп — не що інше, як відбудова капіталізму, і він на руїнах господарства починає відбудовуватися з самого початку. Хто не з'їсть, того з'їдять — такий закон природи...
Жінка директора. Ти казав, що ти соціяліст...
Фахівець. Я ж вірю, що колись буде соціялізм. Але він прийде, природно, колись потім, як наслідок нечуваного збагачення людства, або зовсім не прийде. Ви — наївні, коли вірите в клясу слабших, у робітників, як у щось творче... Вірите, що можна закони природи взяти штурмом, як Перекоп взяла Червона армія. Та комуністи теж дужі і сміливі, і я з ними. Але користь з того — для мене, для таких, як я...
Жінка директора. Я не знаю... Я не можу тобі перечити... Але мені страшно...
Фахівець. Ні, не бійся... Ти ж зі мною, ти моя. *(Жагуче обіймає її, покірну й безвільну).*

VI

ЖІНКА ДИРЕКТОРА Й ДИРЕКТОР

Кімната в радянському будинку. Директор і його жінка.

Жінка директора. Так, нам нарешті треба переговорити. Нам треба сказати одне одному все, що маємо. Ти зі мною не говориш...
Директор. Софіє, зрозумій же ти, що я занятий.
Жінка директора. Знаю, знаю — у тебе завод, засідання, мітинґи... А я? Що скажеш мені робити? Бути реєстраторшею або машиністкою в радянській установі? Ходити вічно в старому, як ти, одмовляти

собі в усьому і ради чого? Щоб хтось інший, а не ти, жив повним життям...
Директор. Софіє, що з тобою? Ти ж комуністка!
Жінка директора. Я — *людина*, чуєш, людина перш за все. І хочу життя, хочу радости. Я кинула родину, науку, музику, пішла за тобою — тягалася по фронтах, бігала по мітинґах, латала вошиву брудну білизну по суботниках... Я вірила в революцію, в комунізм... Де вони?.. В установах, де пишуть бумажки, беруть хабарі, роблять кар'єри? в партії, де?..
Директор. Софіє...
Жінка директора. Ну заткни, заткни мені рота. Одішли мене до чека... Чого ж ти стоїш?..
Директор *(підходить)*. Ну, заспокойся, опам'ятайся... Трудно нам... *(Хоче обняти її за плечі)*.
Жінка директора *(одскакує)*. Не підходь до мене. Чого тобі від мене греба? Ти мене не любиш?!
Директор. Ні, я... *(Дзвонить телефон. Директор бере трубку)*. Альо! Що таке? Що? *(міниться в обличчі)*. Страйк. Що таке? — Говоріть голосніше. Ага... так... так... Зараз іду... *(До жінки)*. Софіє, пробач, мене кличуть... Другим разом...
Жінка директора. Почекай... Я тебе прошу зараз... Я більше ніколи нічого не проситиму.
Директор. Ні, ні — мені треба бути там... *(вибігає з кімнати)*.
Жінка директора *(вибігає за ним, кричить)*. Вернися. Я піду від тебе. Я покінчу з собою!.. Я не можу, не можу так жити... *(Б'ється в істериці)*.

VII

ДИРЕКТОР І КОМСОМОЛКА

Кімната директора. Директор пише за столом. За другим столом з боку читає щось комсомолка. Директор підводить голову і, одпочиваючи, кладе її на спинку стільця. Комсомолка встає, підходить до братового столу

Комсомолка. Тебе можна щось поспитати?

Директор. Що скажеш, представнице нового покоління?

Комсомолка. Не жартуй. Я тебе хочу спитати щось дуже важливе.

Директор. Слухаю.

Комсомолка. Як у тебе ліквідовано страйк на заводі?

Директор. Довелося арештувати адміністратора, що провокував заколот. Мабуть, доведеться «пришити»... А страйк закінчився сам собою.

Комсомолка. Як саме?

Директор. На заводі випадково був за пожертвами один інвалід. Він вмішався між робітників і почав їм розповідати, як його дивізія голими руками брала фортеці Перекопу, що їх вважали неприступними для жодної армії. Бідолагу згарячу прибили — довелося одпровадити до лікарні — але робітники отямилися й стали до роботи. Зараз справа уже йде краще: прибавляється замовлень, поширюємо виробництво, краще платимо... А як ваше фабрично-заводське учнівство?

Комсомолка. Ого! Через п'ять-сім років тисячі своїх фахівців матимем...

(За вікном гамір молодих голосів і мотив «Молодої Ґвардії»)

Директор. Ну, це вже, мабуть, по тебе ваші зірвиголови йдуть. Я ж угадав?

Комсомолка *(збирає свої книжки і зшитки)*. У нас сьогодні дискусія. До побачення. *(Йде, потім повертається)*. Да, скажи мені, в якій лікарні лежить отой інвалід, про якого ти говорив?

Директор. В Іванівській. Навідайся до нього.

Комсомолка. Добре. *(Виходить)*.

Директор *(сам ходить по кімнаті)*. П'ять-сім років... ще сім років...

VIII

КОМСОМОЛКА Й ІНВАЛІД

Лікарня. На ліжку — забинтований інвалід. Комсомолка читайому газету. Потім одкладає газету й нахиляється до ліжка.

Комсомолка. Ну досить. Вам не можна так багато. Ви втомилися...

Інвалід *(говорить, важко дихаючи)*. Ні, ні, читайте. Коли читаєш, як там десь борються робітники, як скрізь іде наша комашинна робота, зникають усі сумніви... Усі сумніви... У вас бувають сумніви?.. *(Пробує підвестись на лікті, щоб ближче подивитися в обличчя комсомолки)*.

Комсомолка. Що ви робите?.. Лежіть, лежіть, не ворушіться. *(Укладає його назад, поправляє ковдру й подушку)*. Які там сумніви?.. Вам треба одужати...

Інвалід. Ні, я не одужаю. Та це й не важно... Нас багато... Я згадую Перекоп... Кругом кров... Дим... Не знаєш, звідки смерть... З усіх боків... нас тисячі... *(Хвилюється)*. Ми все йдемо... Падаємо, підводимося... *(Знову підводиться, ловить руками повітря, задихається)*... йдемо... йдемо...

Комсомолка. Та що це ви робите?.. Хіба так можна?.. *(Знову вкладає інваліда, гладить його руку)*.

Інвалід *(пручається, розкидає ковдру, хрипить).* Смерть... скрізь смерть... йдемо... *(Знову поривається схопитися)*... дайош Перекоп... дайош Пере... *(Падає в ліжко, корчиться, раптом змовкає).*

Комсомолка *(спершу оглядається, наче шукаючи когось очима, потім слухає пульс, вдивляється в обличчя).* Умер... ще один...

(На ліжко падає з вікна промінь сонця. За вікном здалеку— мотив «Молодої Ґвардії». Комсомолка рвучко бере книжки, на хвилину зупиняється, закриває мертвого газетою, як китайкою, і швидко виходить. За вікном лунає: «Ми молодая ґвардія рабочих і селян...»)

1923 р.

ГАДИ

(Оповідання)

— Мовчать! С-скатіна! Ступай дрова грузить!

— Ваше високородіє... Як же паровоза?..

— «Паровоза»!.. «Паровоза»!.. Неначе торговок на базар везеш, м-мерзавець! Ступай грузить та щоб мені так не їхав! Чуєш? А то...

І офіцерський наган чакнув у руці...

— Ну, про мене...— буркнув машиніст і поліз на сніг.

Ясно було, що, послухавши такої розмови, пасажирам паровозу не варт було далі залишатися в кутках його невеличкої «житлової площі», щоби не нарватись на зайві неприємності: мало яка фантазія може прийти в голову офіцерові Добрармії, особливо тоді, коли він героїчно втік із прифронтового міста й од'їхав од фронту на цілих 50 верстов та коли потяг стоїть трохи не на полі.

— Будемо вантажити, — моргнув компанії Панько (по пашпортові Іван Іларіонович Забіяков, з міщан міста Києва, нині — урядовець міської управи), потираючи жилаві руки, — скучив за роботою...

— Тю! Пізнають, — озвався Валерка (вибачте, Валерій Симонович Прищекин, земський аґроном).

— Он гайок з другого боку. Далі — село. Раніш аніж за годину не скінчать. Встигнемо повернутись, — подала думку чорнява Ліна (по пашпорту — вихованка єпархіяльної школи, дочка священика з Гадячого, як і сестра її Валя, 18 років бльондинка).

. . . .

Ох, і хороше же на свіжому морозному повітрю, особливо після 5 годин торохтіння в жаркій, смердючій конурі паровозу — старого паровозу, що про-

славляє ім'я Максима Ґорького, Але коли ти — скромна єпархіялка, а особливо коли твій бюст трохи підправлено, та не бавовною, а донськими, керенськими, царськими троячками, то тобі краще гуляти трохи окремо від кавалерів, у яких в прокручених палицях — мапи, а в кишенях — саморобні цигарки з мундштуками... Хай уже потім розкажеш ти котрому із них — і про сонце, і про блискучий сніг, і про сизий дим, і про іній, і про радість життя...

. . . .

. . . .

У військові часи — все по-військовому: швидко, чітко й рішуче. Це прекрасно розумів стрункий офіцер Добрармії (отой самий), коли вирішив, що навряд чи встоїть проти його чарів і влади чорнява панянка, яка, не бажаючи обтирати пальці мерзлими поліняками, зайшла з подругою в гайок. Головне — повести справу швидко, чітко й рішуче. Раз-раз — і в дамках.

Але він не знав про тендітних дівчат, що вміють роздавати удари кавалерам по системі джіу-джітсу. Так: знизку двома розтопірченими пучками — під очі; а подрузі — коли вона близько — зовсім зручно м'язистою рукою дати кавалерові під здуховину. Швидко, чітко й рішуче: раз-раз — і без духу!..

Коли наскочили хлопці, що здаля побачили небезпеку, вони застали дівчат, нахилених над непритомним кавалером: їх руки розстібували шинелю, шукаючи — ні, не серця, щоби довідатися про пульс, — тільки бумажника з документами...

Гу-і! І-і! — загув, закликаючи, гудок потягу.

— Біжимо!

— А цей?

— Чорт з ним...

В паровозі всі вже були в зборі, крім молодого, чорного, як негр, кочегара, що прибіг, засапаний, хвилин через п'ять.

Очевидно, всі побували в селі за гайком: про це свідчив бухан хліба, цибуля, сало й пляшка якоїсь каламутної бурди, ковток котрої помітно впливав на настрій машиніста, кочегара і ще якогось чоловічини у замурзаній до стану юхти формі залізничника. Було людям весело: регіт не вщухав. А потяг ішовне йшов. Бо ж йому байдуже було прийти до повітового міста на годину раніше чи пізніше гудка на заводі, де в конторі можна спитати конторщика в умовленій формі про работу й одержати від нього адресу помешкання...

— Чи скоро будемо на місці? — звернувся Панько до машиніста.

— Та хто й зна... Може, на ніч...

— Ой! Невже не раніше? — вихопилося в одної з дівчат.

Справа ставала гіршою. Досі щастило: вдалося влізти на паровоза, заплатити «проїзного» машиністові, добре обійшлося з посадкою (хоч і неконспіративно було збиватися всім в один куток), спекалися небажаного «ухажора». Але зараз — перспектива лишитися без притулку в чужому місті та ще й сповненому «героями» — офіцерами, що тікають далі на південь...

— Н-да... першпектива... — муркнув Валерка.

Треба було щось вигадувати.

І противно було слухати п'яний гамір, задоволене чмакання, соромицькі анекдоти веселої компанії.

— Ми полеземо на тендер. Там повітря свіжіше.

— Лізьте, лізьте! ... — насмішкувато підморгнув залізничник. Машиніст і кочегар вибухнули реготом.

— От свинота! А в цей час там, на фронті за них ... — обурено заговорила Валя, коли всі вилізли в завалений дровеняками тендер.

— Ш-ш... шестая [1]), — показав Валерка очима на кватирку в дверях паровозу. Там майнули уважно насторожені і зовсім тверезі очі машиніста й одразу зникли, коли побачили, що його помічено.

Справа ще гіршала. Ясно, що вони засипались. Очевидно, ці залізничники — сміття, сволоч, шкурники, яким не тільки байдуже кого возити, але які ще й продадуть за понюх табаку кого вгодно, аби тільки якийся генерал установив їм порядок: брати хабарі, возити зайців, пиячити... Треба було шукати виходу. Та радитися не було коли. Дверцята паровозу одчинилися, і до них звернувся машиніст:

— Ану, гаспада, подавайте дрова — треба ходу трохи прибавити.

— Бо ще, бува, знов отой офіцер наскочить... — додав кочегар.

Хотілося Ліні крикнуть, що не наскочить... Хотілося сказати, що вони ж заплатили гроші не для того, щоби тягати мерзлі поліняки... Кортіло Панькові вдарити гада: через таких ото і революції скрутно... Та вибору не було. Важка дровеняка одна, друга, п'ята — здається, без кінця — падали в червону пащу печі. Зачинялися й знову одчинялися дверцята з паровозу, знову подавали, а в перервах чули п'яний гармидер. Було зимно, але не хотілося заходити грітися до машини: було чогось погано, ніби пекла печея.

[1]) «Шестая» — умовний знак тривоги в острогах і взагалі «підпольному світі».

Щось після третьої порції палива паровоз, отой скромний «максимка ґорький», ніби сказився, ніби з цепу зірвався і, сил набравшись, рванувся старими грудьми вперед шаленим ходом. Скакали поліняки на тендері, різав у обличчя вітер, моргали будки і полустанки. В цьому було і приємне, і неприємне. Приємне те, що з'являлася надія прибути вчасно, не спізнитися до гудка і сьогодні ж стати до роботи, а неприємне — ох, і неприємнюще ж! — свідомість того, що на дорозі до здійснення цієї надії стоять троє жилавих, очевидно, вороже настроєних людей і швидка хода паровозу, яка не дозволить стрибнути з тендера, вискочити із сільця.

— Ну й гади!... От гади!... Що ти з отаким падлом робитимеш?... — іритувався Панько. — Досить було плюгавому золотопогонникові показати кулака, щоб вони гнали так, що й казани не витримають...

— Ні, а все-таки мені цей шалений ход нагадує нашу революцію. Хто б міг подумати, що наш максимка може перти таким чортом. Це ж експрес, справжній експрес... І він несе нас уперед...

— Е, киньте поезію, — обірвав Ліну Валерка. — Яка там поезія, коли цей експрес пре нас вперед — просто в зуби державній стражі й охранці. Лучче скажіть, як нам рятуватися.

Питання було на часі. По всьому видно було, що потяг уже недалеко від місця їхнього призначення. А настрій у машинному не змінявся: п'яний реґіт, дотепи (очевидно, на їхню адресу) і пильна стежа через кватирку дверцят.

Коли немає виходу, пробують вискочити — формулював становище Панько. Після наради зійшлися на тому, що при наближенні до міста всі повинні виплиг-

нути з паровозу, вибравши місцину, найбільше завалену снігом. Справа була лише в тому, як всім зосередитися біля дверцят паровозу, не викликавши підозріння. Але це хіба важке завдання: чи ж не всім пасажирам цікаво заглядати вперед, при наближенні до рідного міста стовпитися біля дверей.

— Раз - два - три! — скомандував Панько, вилітаючи з дверцят. Перевернувшись в повітрі й боляче вдарившись об якусь грудку, він крізь цілу райдугу різнобарвно - узорчастих снігових зірок бачив, як за ним метнулася з дверцят друга постать, але... метнулася — і зразу зникла в паровозі, втягнута назад цілком безцеремонно чиїмись руками.

. . . .

Коли зі становища не вдається ані вийти, ні вискочити — з нього треба вилазити. Це одне залишилося Панькові — та ще хіба одводити душу будовою словесних хмародряпів, від яких обвалилися б стелі в їхній скромній комуні, а товаришка Ліна забігла б світ за очі, забувши всі правила конспірації. Але, по правді сказать, і щілина для того, щоб «вилізти», лишалася мала, щоб не сказати, що її зовсім не осталося. Явки, посвідчення, гроші — залишилися у товаришів, а товариші — залишились в руках ворога. Потяг прибуде до міста скорше, ніж Панько — отже на станції йому вже буде влаштовано зустріч. Вже досить пізно для того, щоб напевне встигнути до контори заводу (добре — хоч пароль запам'ятав), але ще досить рано для того, щоб не спробувати цього зробити. Тим більше, що це і є та щілинка, через яку можна спробувати самому вилізти зі становища і щось робити для рятунку товаришів. (Ох, і серце ж защеміло — і хто ото його облив гарячим терпко - пекучим трунком?)

Через півгодини Панько, пробираючись до заводу порожньою вулицею, відчув знайоме почуття: за ним стежили. Більше того: за ним була погоня. Він прибавив ходу. Погоня — собі. Все ясніше чути рипіння снігу під важкими чоботями. Ворог одверто гнався. Озирнувшися звичним моментальним рухом, Панько пізнав: спереду був чорний, мов негр, кочегар. А за ним — далеко, — мабуть, поліцаї й жандарі.

Одразу зорієнтувавшись Панько нирнув у порожній провулочок, стиснувши в руках бравнінґа. Кроки ближче... Тут...

— Т - ти, гад! Стій! — прошепотів Панько, наставивши перед обличчя зрадника рурку револьвера. — Ти чого тут? А де товариші?...

— Я... я... забув передати бумажника... Він вам здасться...

— Що за бумажник?! Кажи правду, а то зразу! —

І рурка револьвера порівнялася з чорним лобом.

— Бумажник отого офіцера... я його забрав... Він вам здасться... А ваші переказували, щоб ви йшли прямо на Пушкінську, 17... Спитали того, кого мали питати в конторі... Рево - лю - ція, — наостанку видушив із себе негроподібний посланець, протягуючи Панькові бумажника з золотою монограмою.

— Що?!. Спасибі... Вибачте... Тьху!.. Ре - воль - вер... От чорт!.. — зовсім заплутався Панько.

А веселий кочегар не знати як зник у порожній вуличці провінціяльного міста, де паролем — революція, а одзивом револьвер.

Січень 1925 р.

Друковано за авторством В. Єгорський
у журналі «Всесвіт» № 1 за 1925 р.

I

Оповідання на конкурс для атеїстичного журналу «Безвірний».
Тема: попівські брехні про свята.
Премія: 50, 25 і 10 червінців за кращі оповідання по опредiленню редакції.

Редакція.

II

Перед редактором журналу «Безвірний» стояло двоє людей, претенденти на премію.
— Оповідання принесли? Ану, читайте.
Це редактор до першого в черзі претендента. Той відкашельнувся і почав.

Пригода в лісі

Довелося мені колись працювати на Білорусі. Маєток був панський. Але пана ніхто і в вічі не бачив. Користь із його брав посесор, що жив десь не то в Мінську, не то в Гомелі, а порядок давав старий Мойсей Рабінович.
Садиба була в лісі, в болотах. Не то до міста — до ближчого села не доскачеш. І жило населення її своїм лісовим життям.
Населення, коли не рахувати курей, гусака, якого я навчив щипати посесора, коли той навідувався до маєтку, з півдесятка псів і чотирьох коней, складалося іще з чотирьох осіб: мене, Рабіновича і двох Рабіновичових небожів, основним заняттям яких було їздити верхи щодня.
Так, щодня — цілий тиждень. З одною ріжницею, що в суботу коней вони сідлали на околиці і не попадалися на очі старому дядькові. Бо хто й зна, що

було б, якби попалися: аджеж субота — то день, коли господь карає за всяку роботу!
Чи ви знаєте, як одноманітно плинуть дні і тижні в лісовій гущавині? Ви знаєте, як... Е, та що там! Не знаєте й знати не будете!
А от Мойсею Рабіновичові один день не скидався на другий: на кожен день покладена інша молитва — і їхнє чергування розмірювало хід життя.
Одного разу Мойсей Рабінович, сивий, як біблейський пророк, вийшов урочистою ходою на ґанок, повторюючи слова молитви — суботньої молитви.
Але ні, була не субота. Сонце розгубилося в черзі днів. Мойсей Рабінович, старий Мойше Рабінович, так переплутав дні... Бо не міг же він припустити, щоб його небожі, які виховувалися у найкращому хедері, яким прищеплював віру в бога найповажніший цадик краю, щоб його небожі могли в суботу сідлати коней, регочучи при цій безбожній роботі!
— Саню!.. Йосю!.. — залунав розпачливий хрипкий крик.
Відповіддю були здивовані погляди чотирьох очей.
— Субота!.. Ви забули про суботу!
— Яка субота? —здивовано повели плечима хлопці.— Яка субота, дядю? Сьогодні ж четвер...
— Як четвер? Я ж учора читав п'ятничну молитву.
— Що ви, дядю! Спитайте Панаса (це мене, бо я був єдиним джерелом для справок, коли, звичайно, не рахувати ближчого села, до якого 20 верстов по болотяним тропам).
Хоч я не читав молитов, не мав календаря і однаково працював у суботу, як і в четвер, та чомусь і мені здалось, що дійсно таки був четвер — і я висловив свою думку тоном непогрішимого судді.

Твердо і непохитно було встановлено, що старому Мойсею Рабіновичу треба молитися богові, щоб той укріпив його пам'ять і знову життя пішло, попливло одноманітним сірим струмком. Тільки Рабінович уже пильно стежив, щоб не збитися в своїх молитвах.

Серед пригод, які вносили різноманітність у наш побут, були наїзди Рабіновичого батька, старого ребе Шаї, славного серед євреїв цілої околиці.

О, ребе Шая напевно буде серед праведників у царстві Єгови! Всі приписи божого закону знав він, і ніхто не міг закинути, що за все своє життя ребе Шая порушив хоч один. Визити ребе Шаї завжди були по понеділкам. Бо виїздити далеко з дому правовірному єврею, або повертатися додому в день суботи можна тільки тоді, коли починається новий потоп, землетрус чи спадає якесь страшне нещастя. А тому старий ребе, щоб напевно бути дома в суботу, звичайно приїздив на початку тижня.

Звичайно... Але щось сталося, бо ще не встиг дочитати Мойсей Рабінович до середини суботню молитву, як у двір з тарахкотінням вкотилась таратайка— в ній... ребе Шая.

Не збіг — скотився Рабінович з ґанку, мертвими устами шепочучи:

— Що сталося, ребе Шая, що сталось?.. Яке нещастя впало на нашу голову?..

— Як, яке нещастя, що з тобою?

— Але ж субота, ребе Шая!.. Субота!

— Яка там субота? Що ти кажеш?

— Сьогодні ж субота!

— Хто тобі сказав? Що ти городиш, мішігене?.. Забив голову, що сьогодні субота, коли сьогодні понеділок...

Старий Рабінович зблід ще більше і прикрив голову руками, сподіваючись страшного удара з неба за те що він кілька тижнів підряд читав у суботній день, четвергові молитви і мотався по хазяйству, доглядаючи, щоб я часом не гайнував дурно часу.

Але грім не гримнув... Блискавиці не блиснули... Сонце весело всміхалося з веселого неба...

— Ну?.. А що далі? (Це редактор антирелігійного журналу «Безвірний»).

— Далі? Це все... — в'янучи під його поглядом, одповів автор.

— Не піде. Не сучасний. Не має побуту. Далеко від революції. Хто далі?

— Я! Ось...

— Читайте.

Новий претендент почав:

Пригода на небі

Старий Єгова скликав до себе ввесь небесний синедріон. Навколо його літали серафіми, херувіми й інші архангели. Чухаючи поперек, він звернувся до синедріону:

— От що. Нам треба одурити темну людську масу. Більшовики поширюють книжки, журнали і плякати. Вони хочуть заведенням нового календаря розхитати віру в постійність установлених нами свят. Я пропоную зараз же виробити інструкцію по всій нашій попівській, ксьондзівській та рабинській аґентурі, щоб підносили наш старий авторитет. Гаразд?

— Згода, згода! — зашуміли одгодовані, п'яні райським нектаром, що трохи скидається на самогон, святі. — Слава нашому батькові, слава божій премудрості!

На другий день по всій землі попи, рабини, ксьондзи...

— Досить... Перебив автора редактор. — Давайте сюди.

І вгорі косячком ліг напис:

«На конкурс. В набор. Корпус».

III

Через два місяці редактор журналу «Безвірний», чмишучи носом, читав-перечитував постанови церковного собору, не знаючи, що йому зробити з одною із них: чи надрукувати за рекляму, чи вилаяти...

Постанова та була:

«Рекомендувати для виписки всім релігійним громадам журнал «Безвірний».

I 1925 р.

Друковано за авторством Панас Рудий у журналі «Всесвіт» № 2 за 1925 р.

ШАРЖІ, ПАРОДІЇ, ЛІТЕРАТУРНІ НОТАТКИ

9 Еллан. Твори. 1467

НАДІЯ КІБАЛЬЧИЧ

Весняна ніч

Видно — не видно... Знаю — не знаю
Тихо як плаче роса...
Зірки очицями мурно моргають...
Тихо... так тихо... Сльоза...
Сум очерету... Над річкою верби
Та тихо у воду схилили гілля...
Страшно. Мій настрій та в тині не вмер би...
Астри ридають... Десь плаче теля.
Тихо — не тихо... Дихать — не дихать...
Сни мої — чари. Сни мої — цвіт..
Та не піднось же розпалений віхоть
До мого серця — любов первоцвіт...

1915 р.

ПАРОДІЯ *

Бачу я — іде квартальний...
— Що ви, Феѧ?.. — Підійшла.
— Феѧ зла перемогла...
Робить наклепи брутальні...
Бачу я — іде квартальний.

Що то буде?! Що то буде?!..
Ах, якби тепер візник —
Куди видно — втік би, зник!..
Продиралося між люде...
Що то буде... що то буде...

Перемога! Зникли тіні!
— Але вже не з вами я...
Що се? Ви? І знов моя!..
Ну й щасливий же я нині...
Перемога! Зникли тіні!

Але що се? Де ми? Хто ми?
Чай... Ковбаси... Денатур...
Межи нами — вже не мур.
Ми давно-давно знайомі...
Але що се? Де ми? Хто ми?

1916 р.

---

* *Прим. упорядчика.* По деяких ознаках ця пародія писана на вірші Чупринки.

ГР. ЧУПРИНКА

Вдарю-гримну із гармати,
Гуркну-грюкну наче грім!
В водограї, в водоспаді,
В блисках, бризках, у каскаді
П'яним льотом
Переплъотом
Розбушую сивий дим!..
Криком-гуком молодим
Рознесу острожні ґрати...
— Хай, розвіяний вихрами,
Розтає, як сон, туман.
— Вже над нашими степами
Торохтить аероплян...
Годі спати! —
— Ураган!..

1918 р.

ЯКІВ САВЧЕНКО

О, всі присудились Нічному!
Єсть черга для всього і всім

Із Я. С.

О, так присудилось! Пить каву.
По черзі. І разом. І всім.
І душі злилися. В покірную лаву.
Ми встали. Платили: по сім...
Пітьма зустрічає. Ми вийшли із Дому
— Соломенка. Липки. Поділ.
Розійдемось знов. Йдем назустріч Нічному
У пітьму. На крилах вітрил!
І будем як тіні. Як привидн ночі.
О довга! О темна! О темна нам путь.
Як ніч оточила: яхидно хихоче.
Додому. Скоріше. Заснуть!
Блукаєм, як тіні. Підвладні Нічному.
Не впасти б: нема ліхтарів.
А згадок палких рій. Із Білого Дому.
Немає. Згорів. Догорів. Одгорів.
  Упав і підвівся. О знову! О знову!
  Дійдеш ти безносим. Сліпим.
  Нема візника. Нема одгуку слову.
  Не знайдеш ти стежки. До ранку. В свій Дім.

1918 р.

ВАЛЬС

Гр. Чупринка

Чук-чук! Гоп-гоп!..
Тужно, тужно
Центрофужно
Товсто, товсто, дужно, дужно
Скачуть ноги, ноги, ноги...
  Горда
  Морда
Геть з дороги!
Сипле шагом: топ-топ-топ!
Шпарить бубон, дує бас,
Танцюристи — по куткам
І в кімнаті довгий час
Хтось танцює дико сам,
Щось пригадує старе
З днів, коли не був ще лисим,
А музика все дере
І вигукують гульвіси.
Струни розірвані, скрипки потрощені
Плачуть і скиглять, мов діти непрошені,
Скачуть, літають, падають, йдуть.
Плачуть розірвані, тужать розкидані,
Наче в Петрівку баби несповідані,
Тихо гудуть і гудуть і гудуть...
  Потім знову дзвонять звуки,
  Свищуть, грюкають, тремтять,
  Як кредитки шелестять,
  І шиплять, немов гадюки.
  Скрипка, бубон, тулумбас
  В перестриб через всі гами...
  І під нами, і під нами
  В холод, в жар шибає нас.

Це комаринська? Гопак?
Що за танець, боже, сжалься!
Не хвилюйтесь дуже так:
Це Чупринка шкварить вальса.

МИХАЙЛО ЖУК

Не читай моїх пісень сумних —
не читай...
Коли не хочеш заснути — від їх —
баю - бай!
Я ночами ті вірші писав —
я не спав.
В ній свій сон, що тоді не доспав, —
я поклав...
В моїх співах — краса, і роса,
й небеса.
І «вона», і квітки, і коса,
і сльоза...
На кінцях у них — рими: «блакить
і «на мить»,
А в середині — віз грюкотить
і скрипить.
Не читай моїх пісень сумних —
не читай.
Veronal'ем[1] посипаю я їх —
баю - бай!..

1918 р.

[1] Veronal — сонний порошок.

МАЗЕПА

В. Тарноградського

Давно це було; як розбитий гетьман
тікав з-під Полтави Мазепа,
але не забуде того ні туман,
ні тиша безкрайного степа.
Спинився гетьман, щоб хоч трохи спочить,
щоб хусткою чоло утерти,
схилився, журитись почав і тужить,
чи ж буде нам покій по смерти?
Тобі і мені, Україно моя,
судилася тяжкая доля:
всю погань, що знайдеться в інших краях,
зметуть до твого тільки поля.
За мене ж все будуть у церкві служить, —
от-то поверчуся у гробі!..
Обох же нас будуть кропить і мочить
патьоками сліз віршороби.
Поїхав гетьман... Та підслухав туман,
шепнув млі безкрайного степа,
почув те меткий та спритний Валер'ян
і вірша нашкрябав: Мазепа.

ПАРОДІЯ

Читаю вірші Семенка,
І очі чухаються — плакать
І написать тремтить рука:
Кри
вля
ка!

ПАРОДІЯ

В дитинстві ще. Давно, давно колись.

О. Олесь

В дитинстві ще... давно, давно колись
Заліз я у квітник чудовий,
Щоб натрощить квіток майових...
Аж гульк — дідусь... От-так, ловись...

Глядів Бровко, бурчав індик,
Як дід мене попав у руки.
Свистіли лози, як гадюки,
І я не міг стерпіти муки —
І залунав мій перший крик...

Тепер нема тої руки,
Щоб підняла б лозу гнучку,
А я ще й досі репетую
І пруся все у квітники.

СЕМЕНКО МИХАЙЛЬО

Багнеться бути
Екзотичним кондуктором
Асенізаційного потягу
В одному із штатів Америки...
В ніч
В ніч осінню
В ніч осінню дощову
На тормозі
Цистерни останнього слова техніки
Сидіти
Зігнувшись
Прищулившись
До холодно-плискучого ребра
Й думати
Про барви ярко-червоні
Про хвилі о-де-кольонні
Про бузкові сукні
Про канкан
В ресторанній
Сутені.
Мріяти.
Мріять...
— Не вірите?
Плювать.

XII 1920 р.

Гей, чи всі напоготові.
Чули всі бадьорий дзвін?

«Громодар», стор. 12

I

Гей, чи всі напоготові?
Кличуть сурми і мечі.
Гей, рушайте в бій здорові!
Я ж... полежу на печі.

Революції червоний
Шаленіє океан...
Та не можна ж кинуть дзвоник
В студії для «громадян» [1]...

В міцно-куті нові цебра
Плеще буря, як шампан...
Гей, чешу ж я віршем ребра
У «добродіїв» і «панн»!..

Ну, так що ж? Чи всі готові
Стати з катом віч-на-віч?
Всі... я бачу Ранок новий!..
І... піду, погрію піч [2]...

---

[1] *Примітка упорядчика.* 1920 р. Алешко частенько відвідував в Харкові драмстудію (Ярославська, 17), що за її участю було влаштовано вечір-поставу «Мистецький Ярмарок» (грудень 1920 р.). Для цього «Ярмарку» В. Блакитний і написав цикл пародій на поетів (всього 5),

[2] Приміщення драмстудії опалювалось дровами, що брали на благбазі в Харкові, руйнуючи крамниці (1920 р.).

II

Я заздрю немовляткові: якби мені
Його бадьорі крики-розриви...

«Громодар», стор. 23

Я заздрю немовлятам; якби мені дав
Їхні невтомні галасливі горлянки,
Цілими б днями я репетував
Екзотно-чорноземні веснянки...

Якби мені заблищати блиском олій,
Соковитого, масного смальцю —
Я б затупотів серед цнотливих лілей
І просяк серце-пампушку на три пальці...

XII 1920 р.

Я. МАМОНТІВ

Як дивно! Боже мій, як дивно:
І та й не та!..
Я. Мамонтів. Ліричний вірш

Як дивно! Боже мій, як дивно!
Не та — і та... і та — і ні...
Так само лоскно-переливно
Масниться пляма на спині!

А скільки линуло подій
З моменту, як тебе забрали...
Шукав я — мовчки, без надій,
В гірлянди мрій вгорнувши жало.

І от — дивлюся — і не знаю:
— Чи ти моя — чи вже чужа?
— Чи щастя знов своє збритаю,
Чи вгорожу в себе ножа...

Як дивно все!.. Як гірко й любо!
Не та — і та... І та — і ні...
Моя, моя облізла шуба
Дає тепло чужій спині!

XII 1920 р.

МІСТЕРІЯ Я. САВЧЕНКА

Засвітим сьогодні чадні каганці
Леґенди — безодні у мене в руці.
Засвітим сьогодні чадні каганці.

Заб'ємо всі двері, запнемо вікно —
Хай свіже повітря не йде ні в одно.
Заб'ємо й щілинки, запнемо вікно.

Щоб перлів моїх не узрів плаґіят,
Ні з чим Конотоп[1] щоб вернувся назад —
Нічого не свисне у нас плаґіят.

І в тиші цвинтарній в уяві руїн
Заквилим, як миші в норах павутин.
У тиші кімнати, в уяві руїн.

А потім — затушим чадні каганці,
Сховаєм леґенди в кишені, в руці.
Потушим, потушим чадні каганці.

І ранком, від сажі почистивши ніс,
Повернемся в царство терпіння і сліз
— Від тайни і сажі почистимо ніс.

1920 р.

---

[1] М. Семенко запідозрів В. Конотопа, що писав 1920 року вірші, в плаґіяті.

ПО МАПІ

Замурзаним не їдьте пальцем.
Сядьте на канапі
Вишуканим португальцем,
Закуріть з ХаПеО цигарету,
Сховайте свій «мокасин»,
Висякайте ніс —
— Ви ж поет.
Це нічого, що з холоду спиться,
Що сниться — пахощ ковбаси,
Що, як розворушена копиця,
Розляглась...
    Знеси.
А знаєш: Америка,
Це ж зовсім не недосяжне,
Їздив же — і Стець і Берка...
Проте — неважно,
— І Америка,
І що хмародряп,
І що тітанік...
    Тільки пару заялозених мап!
    Тільки одтяжка від розмов про підштаники.

XII 1920 р.

ПАРОДІЯ

Коломійки Куликові
— Де вас друкувати?
Як води з коліс млинкових
Плинуть — не здержати.
Розлились водов студенов,
Чим їх зупиняти?..
Всевидату одступного
Треба зразу дати.

1921 р.

РУР І ПОЕТ

Пародія Рур

Антанта дрянь.
Страйк їй в живіт,
Бомбою Крупа рань...

Гео Шкурупій — король футуропрерій

Поет: — Рур!
Антанта дрянь!
Рви рвань!
Дуй горн,
Чуй волторн.
Крик футур —
Бий в морду,
Рань!..
Рур: — Знаю сам
— Без «футур»...
Трудно нам.
Не барабань,
Гео Шкур.
Жени рядки,
Бери гонорар,
Гарцуй «королем».
Моєї руки
Буде сильним удар
Без футур-поем

XI 1924 р.

ТВОРЧЕ «ВІРУЮ»

Для інших (котрі поети)
Ворог той, хто пише «не так»:
Однім — ті, що пишуть сонети
І на рими наводять лак,
А другим — розхристаних ритмів,
Обскубаних рядків батьки...
Комусь — бути побитим...
Комусь — лаври й вінки...

А для нас —
Ворог кляса:
Стиснем слова в кулак,
В набой слова вженем —
Р-раз...
К-р-р-а-к...
Знай — коли творить маса
— Не втікай — дожене!..
А коли витрясем визиск,
Війною розіб'єм війну,
— Походом на господарчі кризи,
Варварство й дичавину...
Хто з нами в лавах упертих,
Зустрічає грудьми удари,
Хай він і рядка не напише до смерти —
Він творець. Бо він комунар.

XI 1923 р.

НА КОЛИСКУ ПАНФУТУРИЗМУ

Із старого зшитку

Ви хочете прославить Космос
І суєте уперто клізму...
— К чортам! Хай слинявий фiлософ
Мусолить кістку футуризму.
Майбутність: у веселім жарті,
У серця стислому пориві,
— Майбутність — в гарті,
В зливі,
А ви шукаєте посуди,
Щоби прочистить ржавий шлунок,
Щоб «без одвічної полуди»
Прийняти зілля порятунок...
Звичайно — гній поїть коріння
Троянди (ще як прекрасно пахнуть!).
Але нещасні сотворіння
З кавярні, з бару — звістку жахну
Про гній,
Про тлін — в уяві куцій
Прибрати хочуть в образ мрій
«Футуристичних революцій».

XI 1920 р.

ПРИВІТ ДЕМ'ЯНОВІ

ЦВК означив революційні заслуги т. Дем'яна Бідного, робітничого поета, й нагородив його відзнакою Червоного Прапору.

З газет

Сотні й тисячі років поети
На тисячі різних мов
Пишуть октави, терцини, сонети:
Про місяць, квітки, любов,
Про дівчаток ніжних,
Про прекрасні душі поетів
І ще про безліч різних
Так само важливих і потрібних предметів...
І кожна кудлата (чи голена) морда,
Що злізла і преться іще «на Парнас»,
На «гору красивих і високих ідей»,
— Дивилася згорда
На нас,
На «звичайних, буденних людей»..
Чого не робили? «Співали», «учили»,
«Палили глаголем», «обливали слізьми»,
Нашу уяву
Геть столочили
Слинявими музами
— Наче отаву
Кіньми...
Але заявився на «їхні лани»
Хтось із простим живим словом
І сказав: «що пани — пани,
А ми робимо світ новий.
— А ми знаєм: для того, щоб «відчути красу»
І «оспівувать дивні ночі»,
— Треба їсти, ну, хоч ковбасу

(А ковбасу робить робочий,
Що їсть (коли їсть) — без ковбас).
— Так от ми і хочем
Здобувати для всіх — і ковбаси й Парнас
— Єднайся, люде робочий!
На Парнасі усі затуляли носи
(Пахло дьогтем з мужицького возу).
— Фе! — верещать — ні краси,
Ані форми, ні стилю!
— «Публіцистика!»
— «Проза!»
Й кожен слизняк,
Кожен блазень
(Глянути — бридко)
Цвіркав крізь зуби: «Це — так...
Мразь...
Звичайна аґітка!..»
— А той — все писав і писав...
Не гляля на зойки поетів.
Прийшла робітнича гроза
(Без сонетів)
— Революція. Знову робота тяжка:
— В броневиках
З фронту на фронт, між червоних салдатів
— Без «ліри», без «струн».
— Аґітатор,
Вояк і трибун,
Поет робітничих комун...

З ДРУЖНІХ ПОСЛАНІЙ ЗЕМЛЯКАМ

I. Мик. Хвильовому

Бердянка — місце не погане —
Там море й вітер степовий —
Невже ж для творів там не стане
Вам трохи й сонця, Хвильовий?

II. Вол. Сосюрі

В Криму — троянди й олеандри,
В Криму — мільйони поетам тем;
Пішовши в Крим, у нові мандри,
Напишеш скільки ти поем?
Одну прислав: поема Хлоні.
Ах, Хлоня — хлопець! От удар...
Невже тепер тобі сторонній
Імен жіночих календар?

III. Остапові Вишні

Остапе, ув одній газеті
Псалми містили з псалтиря,
Сміялися над тим поети,
— Але виходить, ніби здря:
Бо хоч звете ви усмішками
Свої в редакцію листи!
Але ми догадались сами,
Що пишете ви... книжку: «Крим».

VI 1924 р.

ПИСЬМЕННИК У КРИМУ

Остапові Вишні усміхаючись присвячую

Письменник, вбивши зиму
У харківських льохах,
Попав якось до Криму...
Ах!.. Ах-х!..
І гори, й море, й сонце
— Кругом — сама краса.
Наладившись на тон цей,
Письменник... сів писать...
Списав — «Манаха», «Діву»,
Ґурзуф, Бахчисарай,
Татарочку щасливу,
Перлистий водограй.
Списав — палке кохання,
Як умирав герой...
А наслідок писання:
Три книжки й... геморой.
Коли ж попали твори
Блискучі і надхненні
На списаний курорт,
Всі кинулись шукати
Кутків, де був письменник.
Знайшли — і сонце й море,
Його стілець, кімнати...
— Але не все. Пропало
Багато статуй, гротів...
. . . .

ПИСЬМЕННИК У КРИМУ (продовження)

А сонечко всміхалось.
— Всміхаєшся чого ти?
— Нічого. Так. Ніврoку.
А може — і над ним:
Книжки читав про Крим
— 12-го року...

VI 1924 р.

I. Ол. Копиленкові

(У відповідь на напис - присвяту)

Даремно мене, брате кориш,
Що я і тих і інших лаю,
А їхніх творів
Не читаю.
Читаю я, аж піт тече із лоба.
Проте, признаюся, мала в мене шаноба,
Але до творів лиш одних:
Дурних, порожніх і нудних.

II. Михайлові Семенкові

В сакви запхавши «Кобзаря»,
Стос віршів, сотню маніфестів,
— Попхався, друже, ти не зря
На південь, к морю до Одеси:
— Там — кава гарна в «Робіна»
(— Чи як тепер?), там темперамент
і одеситки — не одна —
Погратись можуть семенками.
Далеко Харків навісний
— Де центр політики і влади:
«Одеса - мама» марить, снить
Й піде на ваші «барикади»...

III. О. Слісаренкові

— Нам треба НОП - у, НОП - у, НОП - у, —
Кричали ви, співали ви:
— «Ми НОП - ом поб'ємо Европу»...
Коли ж пришлось робить доклад
— Вас хоч собаками лови:
Ви чухали собі десь зад
Чи мріяли про... антілопу...
— За те ви не прийшли: по НОП - у —
Ви тричі не прийшли підряд!

VII 1924 р.

МАНДРІВНИКАМ

Побажання на дорогу

I. Павлові Тичині

Коли поїдеш — у дорозі
Мінайсь пером із Валер'яном —
Тобі це буде в допомозі
А він — писати менше стане...
А ще: доїдеш до кордону —
Купи «самонавчитель» мов,
Але не помилися знов
— Не Сірії й не Вавілону...

II. Валер'янові Поліщукові

Продав «Европу на вулкані»
І сміло двигаєш на Захід,
Мовляв: держіться, проше пані,
Ідуть на ваші ляхи страхи...
Але — «Европа на вулкані»
це, брате, не «Европа просто»,
— Дивися, хлопче Велер'яне,
Щоб не дали тобі там хлосту!

III. Ол. Досвітньому

Маршрут: Монголія — Вкраїна.
Тепер: Европою — наскрізь.
Дивись: на Марс якимось чином
Десь у дорозі не пролізь.
Бо в Марсі — «ніякого товку»
А тут — клянусь ім'ям Хелмно,
Без тебе ззісти легко вовку
«Вусор» і Семенка й кіно...

МАНДРІВНИКАМ (продовження)

IV. Всім разом

Хоча вже ясно видно тропи
Й квитки в кишенях до Москви,
Але... якби вже до Европи
Нарешті виїхали ви!

XI 1924 р.

САТИРИ, БАЙКИ, ЖАРТИ

11 Еллан. Твори. 1467

ЧИТАЧЕВІ

Спини уяви буйний льот,
Бо це
Лиш газетярський мій бльокнот
І в нім — нотатки олівцем.

ТУГА ЗА РІДНИМ КРАЄМ

На старий мотив

В таборі вигнанці — бандити
Потиху розмову ведуть.
Їх рученьки кров'ю омиті,
Їх ніженьки стогнуть - гудуть ...
І перший промовив: — «Братухо,
Що будем робити тепер?
Залізли в біду ми по вуха,
Бороначи ту УНР.
Поганії наші здобутки:
— Не пустять нас в рідне село,
А тут не годують вже... Крутки
Такої ще нам не було».
— Тут другий відмовив: — «Ми здуру
Пішли навмання без пуття...
— Давай запитаєм Петлюру,
Чи буде колись вороття». —
— «Петлюра тепер — адвокатом
І марки за раду візьме,
У нас же тих марок — бігме» ...
— «А може знестись з гетьманатом —
Спитатися ясного пана?..»
— «І тут не шукай порад,
Бо ясного пана селяни
Не пустять ніколи назад!»
— «А де подівавсь Винниченко,
Грушевський і бард Вороний?»
— «Той ближче, а той далеченько:
Сидять за писанням вони».
— «Куди ж нам удатися, друже,
— Не гинути ж на чужині?
Болить моє серце недуже...»

— «Ох, серденько рветься й мені» ...
Замовкли. Заснули з одчаю.
І бачать і чують в-ві сні
— В далекому рідному краю:
Життя, боротьба — і пісні ...
Розливно із грудей народніх
Луна переможний мотив:
«Повстаньте, гнані і голодні,
Робітники усіх країн!..

1921 р.

ПРО НЕВІСТЧИНУ СПІДНИЦЮ

Байка

— «Чого це в хаті в вас та дух
Такий,
Важкий?»
Спитали раз одну свекруху.
— «Та де ж, щоб не було важкого духу?»
— Заторохтіла та (ми знаємо свекрух),
— «Коли в мене невістонька така:
Як прийде в хату — хоч тікай,
Хоч носа затуляй...»
Коли невістка в хату — шасть:
— «Чи не напасть?
— От бреше й бога не боїться —
Та я вже третій день, як дома не була...
— «Чого роззявилась, кричиш, як відьма зла!
Ну, як не ти, то он, твоя спідниця!..»
— Одрізала свекруха.

У Польщі пахне большовицьким духом,
А шляхта злиться
І киває на радянські представництва.

XI — 1922 р.

УЛЬТИМАТУМ БОГОВІ

На небі тривога
І кавардак:
Для господа бога
Прасують фрак,
Шукають мрак,
Гуслі, тімпани, кімвали
Й інші причандали...
Серафими рвуть крин,
Чистять крила
(А крила чисто б шашель поїла,
Якби не нафталін!);
Херувими позбивали носи,
Пообтоптували ноги —
Бігають, підганяють — бадьоро...
Янголів хори
Репетують по нотах:— «Чертог
Твій прекрасний, боже сил!..»
— Що за пертурбація,
Скажіть на милость?
— Питають пречисті жони.
— Ша! Хіба ви не знаєте:
На небо з'явилась
Більшовицька делеґація!..
Вдягайтесь хутчіше у білі хітони,
Гуляйте по раю з квітками,
— Та глядіть — додержуйте тону
(Знаємо ми ваші штучки!).
Не виляйте очима, як сучки,
А то вам
Сам Ґавріїл дасть здоровенної бучки!..
Ну,
Чого остовпіли? Раз-раз!
— Щоб не встигли й моргнути...

УЛЬТИМАТУМ БОГОВІ (продовження)

Коли це одразу
Торохтить Іля на тачанці.
Піт із лоба — градом,
Галасує благим матом:
Починайте співи, музику, танці!..
Вже там,
Коло брами,
Показалися прокляті голодранці.
Враз
Засопіли сопілі, загули тулумбаси.
Задзвонили дзвіночки валдайські,
Отці преподобні під приводом Миколи
Ревонули райської:
Пророки,
Закасавши поли,
Взявшися у боки,
Одкинули коси з лоба
— Та як підуть у скоки,
Та як сипонуть дробом
Гей, знай,
Хто баче,
Це тобі рай,
А не життя собаче!..

Довго чи коротко — гей,
А уже перед божим престолом
Стоїть кілька живих людей
І з значками серпа і молота.
На чолі делеґації
— Мануїльський, що вдягнувся у фрак,
Надзвичайний Лаціс,
Рожіцин та Коряк.

— Слухайте,— як вас там,— біг!
Ми в буржуазному оточенні
І неп у нас. У ваш барліг
Ми лізти зовсім не захочемо
Тим більше — що нам за резон:
Тут ні машин нема, ні тракторів
І небо ваше — царство - сон,
Далеке від планетних трактів.
Так от, пропонуємо вам
І з нами підписать угоду,
На час який: вам — небо, нам —
Земля, підземні надра, води,
І ще одне: давайте враз
Ізробимо репатріяцію:
Попів і тих, хто вірить в вас,
Візьміть собі в небесну націю.
А в наші внутрішні діла
Не суньтеся... — Уже скінчилося!
Яка тут буча піднялась —
Плач, вереск, крик які зчинилися...
Що я... прокинувся... Таке
Після газет мені приснилося.

СХІДНЯ КАЗОЧКА

Султана детронізовано

З газет

В царстві отаманів
Жив один з султанів.
Жив, як слід султанам,
Ситим був і п'яним,
Добрий мав харем
І кафешантан.
Словом — наш султан
Справним був царем.
Сповняв пости й намази,
Шукав хвали і слави,
Підписував накази
Й на них печатку ставив.
І за це чув від Антанти:
— Молодець у нас султан ти...

А тепер... Аллах, Аллах!
Де наш добрий падишах?
А тепер уже нема султана,
Ні харема, ні кафешантана,
Ні його наказів, ні печатки.
— Батько вірних змазав салом п'ятки
Й чує від невдячної Антанти:
— Одчепись!.. Ішак, а не султан ти!..

XI — 1922 р.

АТЕЇСТ

— «Як пояснить наш президент
(Пристав хтось в соймі до нового)
— Що є в паперах документ,
Про те, що він не вірить в бога?..»
— Загув, як вулій, парламент:
— «Що? Президент не вірить в бога?»
— Але не звонпив президент:
— «Брехня! Я — вірю. Вам... в якого?..»

XII — 1922 р.

КООПЕРАТИВНІ «Б»

В Києві під вивіскою «Київський губ. союз» підписано «б. Дніпросоюз». В Харкові губсоюз поруч з офіціяльною назвою ставить «б. Поюр»

Хоч я звичайно нічого не боюсь,
Але мені не дуже до вподоби,
Коли під написом: такий то губсоюз
— Я бачу «б. Поюр» чи «б. Дніпросоюз».
треба пильнувати, щоби
Ті «б», зібравши добрі капітали,
В радянську кашу нам не наплювали,
— Бо тільки одвернися — глядь,
А «б»... уже в обіймах різних дядь...
1922 р.

ПРЕМУДРЕ РІШЕННЯ

Провідники Другого й Двохсполовинного Інтернаціоналів постановили з огляду на критичний мент, який переживає всесвіт — скликати на 21 травня конґрес обох Інтернаціоналів.

З газет

Шарлатан у газеті бульварній,
Буржуа у шикарній кав'ярні
«Весь Париж» ... Весь Париж дармоїдів
Репетує і знов: «До побіди!
Переможений все хай заплатить!»
— Плян і накази єсть в генерала,
В ешельонах важкі есть гармати.
Неслухняний гостинця здобуде ...
— То залізна нога капіталу
Важко стала на груди,
— Робітничі груди.
Писали злегенька в газетах,
В кутках шепотіли:
— «І знов кулемети ...
І знов генерали ...
Це ж ... рух капіталу
На пролетаріят» ...
Пожди ...
Чекай, камрад
— Невже ж на поталу?
— Ми ж робітничі вожді ...
А скінчили тим, що зібралися знову
І винесли постанову:
«Констатуючи теє, сеє і оне,
Що всесвіт переживає тяжкий мент,
Що більшовики скінчать Наполеоном,
Що капіталісти однімають останній цент,

Що всі б'ються без різниці нації й віри,
Що дорожчають не тільки жито, а овес ...
— І скликать ще один бучний конґрес
... Місяців через чотири ...
Поки конґрес той збереться,
Чи не станеться так:
Робітник розігнеться
І чоботом нижче спини
І Другий і Двохсполовинний
— Бряк?

І—1923 р.

ПО СПЕЦІЯЛЬНОСТІ

В европейській пресі з'явилася з румунських джерел звістка про переговори з СРСР в справі Басарабії, основою яких буде поділ Басарабії.

З газет

Румунський уряд прийняв пропозицію С. Петлюри про організацію ним оборони кордонів Басарабії.

Звідти ж

Ну й хитруни! Ну й дипломати!
Високу зразу знать культуру!
Незручно так, самим віддати —
Кого ж покликати? — Петлюру...
Петлюра — зразу — тут, як стій.
— Я раб румунської корони
І досвід маю — захистить
Країну можу від червоних.
— О, вас же знає вся земля
Як фахівця цієї справи!
Прорік міністр — і певен я
Що й тут набудете ви слави...
Гаразд!
І вже до короля:
Н-да, цей нам всі діла поправить,
Цей захистить нас, наша власть
— У Басарабії — за муром!
А не захистить — все оддасть
І утече швидким алюром.

II — 1923 р.

ПРО ПРЕМ'ЄРА, ЩО МАЙЖЕ ВСІХ ЗАДОВОЛЬНИВ

Німецькі соціял-демократи вихваляють прем'єра Куно за його угодовську щодо переговорів з Францією позицію; праві, навпаки, задоволені твердістю позиції прем'єра — проти переговорів.

З радіо

На прем'єру — добрий фрак,
Сам він ладний — так і сяк:
І задком
І передком...
Слово ж скаже —
— Як медком
По губах помаже...
— «Ах, який він дипломат»,—
Мліє жирний «демократ»,
— «Він твердий
Хоч куди,
І чужому капіталу
Рідного не дасть в поталу
— Ні, не жди!»
З боку ж — кислий меншовик
У долоні плеще (звик...).
— «Нам дано
Лиш одно —
Зрадити народу,
А знайти угоду...
Ах, Куно!..»
Робітники лиш, комуністи
Не раді із промов міністрів:

ПРО ПРЕМ'ЄРА, ЩО МАЙЖЕ ВСІХ ЗАДОВОЛЬНИВ (продовження)

— «Зовешся Вірт ти, чи Куно,
Пий пиво, чи «чуже» вино,
Крутись чи передом чи задом —
Ну, а для нас ти будеш гадом
Усе одно!..»

ІІІ — 1923 р.

ОСТАННІ ЧАСИ

Микита Шаповал поблід,
Сам Винниченко — хмурий
І зовсім «незавидний вид»
У Симона Петлюри.
Із слізьми Винниченко рік:
— «Товариші!.. Панове!..
Вкраїнську мову більшовик
Звернув на урядову.
— Усі читатимуть мій «Гріх»
Мене ж не пустять... знову»...
— «Вкраїнцем стане кожен жид,
Останній кацапура...
Прийшов нам, браття, перевід»...
— Заскреготав Петлюра.
— «Діждались, — мовив Шаповал, —
— Скрізь українізація,
— А ми отут, неначе кал... —
Пропала наша нація».
— «Хіба зробить останній жест —
Послать до Ліґи Націй»...
— Протест! гукнули всі — протест!»
. . . .
Проти вкраїнізації?

X — 1923 р.

МОЄ РАДІО

Нью - Йорк. **Оповіщено конкурс на найкращий плян попередження війни. Перша премія 100.000 долярів.**

(*Радіо*)

Нью - Йорк. На конкурс. Від Пронози.
Єдиний шлях уже тепер,
Щоб не лилися кров і сльози,
Щоб попередити війну —
На цілий світ СРСР
Поширить.
Ну?..
Доляри
(Сто тисяч, звичайно)
Шпаріть
Телеграфом негайно
На рахунок Червоній повітрофльоті
(Війнам найгірша загроза).
Без неї у вас в Нью - Йорці
Не стане охоти
Здійснять мій проєкт.

IX — 1923 р.

НЕ БУДЕ ТАК!

Шепоче ворог і злорадісно киває,
Що буде так:
Учитель голопузий
До вікон книгарень дітвору поведе
І крізь вітрини скло покаже їм книжки,
Лиш так привчаючи до літер і до знаків,
А миші їстимуть книжки по склепах книгарень;
Умре без книжки (без повітря!) школа.
І в темряві занидіє село й квартал робочий...
. . . .
Це буде, коли ми напруженим зусиллям
Не зведемо кінців проклятих «ножиць»,
Що рвуть на частки нашу всю роботу
Руйнують господарство й культуру...
. . . .
Але не буде так! Тому порука
Революційна воля робітництва,
Його упертість і самовідданість,
Компартії тверда рука і гострий розум!

IX — 1923 р.

ТИША В ГАМБУРЗІ

Соціял - демократичний уряд Гамбурга постановив видати кожному поліцаєві по 20 мільярдів марок за придушення робітничого повстання.

З газет

По двадцять мільярдів марок
Одержав кожний поліцай.
Пролетарів і пролетарок
Кормили куля і нагай...
Історія колись напише
На вкритих кров'ю сторінках.
Як в Гамбурзі повстала «тиша»
При юдах — при меншовиках.
І як нагай і чорна зрада
Будили робітничий гнів,
Щоб на численних барикадах
Лунали голоси суддів.

XI—1923 р.

ЖДЕМО

По всій УСРР на робітничих і селянських зборах проходять резолюції, що закликають до допомоги німецькій революції.

З газет

В Німеччині одчай і голод
Прискорюють повстання час.
Революційний пульс — як молот,
І б'ються в такт серця у нас.
От-от трусне, мов землетрусом,
Розіллє червонясту лаву
І Стінес стане слизьким сном...
. . . .
Ждемо. Мотаємо на вуса
І сиплем в лантухи зерно,
Зерно, що рішить справу.

IX — 1923 р.

КРОКОДИЛЯЧІ СЛЬОЗИ

По церквах попи пояснюють землетрус в Японії божою карою.

З дописів

Дійшла нарешті й до отця Аммонія
Звістка, що постраждала Японія.
І отець всечесний з грубим басом
Завопив диким гласом:
— Оле ми грішному!.. Скільки жертв!
— Два мілійони тільки мертвих:
— Похорон...
— Мілійон...
Панахид — мілійонів до двох...
Ох... ох...
А за рятунок від трусу — молебнів?..
А за інші відправи требні?..
— Аж мутніє в очах...
Жах... жах...
Молітеся, вірнії! Божої кари
Щоб хоч вас проминули удари!
. . . .
Дурний хай слухає і лобом б'є підлогу.
— А ми пішлем японцям краще допомогу.
Отців же Амоніїв
Можемо прямо
Післать до Японії
— На Фузіяму.

IX — 1923 р.

ДРУКАРСЬКА ПОМИЛКА

Держави Малої Антанти передали Раді Послів ноту.

«Вісті». Телеграми

Друкарські «помилки» для авторів заріз,
Але буває іноді і влучно:
Так — «Рада Послів» — який глибокий зміст!
Хоча з рахунком вийшло і незручно,
Бо в раді тій — не пара віслюків,
А вірних з півдесятка).
. . . .
Проте (не можу й тут я без докірних слів:
— Як кажуть: «правда - матка»).
За влучний вираз нашим друкарям
— Я не пробачу пережитих драм:
Коли твої улюблені рядки
Вмирали у ганьбі від їхньої руки.

IX — 1923 р.

ДРУЖНЄ ПОСЛАНІЄ

...Я хочу ходити з одрізаною головою Данте на руках і думати про любов до Беатриче.

В. Сосюра

Сосюро! Беатриче — й ти?
— Що спільного між вами?
Жени її під три чорти,
А ні — то йди до... «мами»...

X — 1923 р.

ЦЕ ТИ

Каска. Чобіт. Остроги.
У руках — нагай.
Президент біля ноги
(Хай цілує, хай...).
Це ти, Німеччино, країно інтелекта,
Цивілізації, культури...
На тобі чобіт генерала Зекта,
Як вивіска на казематнім мурі.

XI — 1923 р.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Може я ще не тямлю нічого в комерції,
Може я ще живу по інерції
(По - нашому — «з розгону»),
Але в деяких справах не знаходжу «пристойного» тону.
Звичайно буває: поет ти,
Співробітник органу влади —
Значить виспівуй на шпальтах газети,
Що все гаразд, мовляв, і всі раді...
Я ж не можу на рими наводити лак
(Така більшовицька натура),
Не заздрю лавам писак
І прилизаним трубадурам.
Коли що не гаразд
(Я — не гордий)...
Рраз! Рраз!
Віршем по морді!..

XII — 1923 р.

АВТОАНКЕТА

Центральна Контрольна Комісія КП(б)У переглянула і скоротила кількість автомобілів в установах. Економія досягатиме мільйона карбованців золотом.

В доповнення до пра і ЦеКаКа
Над ощадженням народньої «монети»,
Провів я щось подібне до анкети
Вийшла анкета така.
Першим — автомобіль «Форд».
— Забув уже, звідки й походить;
Спершу возив генералів гордо;
Потім на фронті: через ями, колоди;
Далі — попав до якогось Торг - Прому —
Не життя, а пряники —
Пофарбували — добро - добром.
Возив панночок на прогулянки,
Аж
Нарешті — розгром:
Зазирнула КаКа в ґараж:
— «Зводьте в КаКа, завпроме!»
Жалітись авто має рацію:
Продатись — чи ж купить хто?
А ні — так на біржу праці?
За ним відповів на анкету «зав»
(Важний такий, з бородою розлогою),
Подивився й сказав:
— «Чи не час би вже кинути демагогію?
Говорим: машини, машини...
... Електрифікація ... Ліґа «час»...
— А сами переходим від дутої шини
На допотопний пішкондряс...
Я, звичайно, і пішки буду ходить...

Але ж майте рацію —
Навіщо, з якої біди
Нам губити циві - лі - за - цію ?»
Селянин — той без довгих слів
Відповів :
— «Ого - го ! Це не смішки —
За мільйон золотих рублів —
Можна походити й пішки».

XII — 1923 р.

ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ «ЮНОГО СПАРТАКА»

Справа така —
Казали мені, що різдвяні ялини
Замінено нині
Збіркою на німецьких дітей.
Чи так ?
А то бачив в одній я вітрині
(З вивіскою : . . . «Юний Спартак») . . .
Теє . . .
Забавки на ялинку, янголяток і діда - мороза.
Прошу мені в листуванні
Пояснити :
А як же голодні німецькі діти ?
Прийміть привітання.

XII — 1923 р.

ВЕНЕРА КОНТРАҐЕНТОМ

Бувальщина

Ви чули, мабуть, що Венера
— Богиня краси й любови
Поетів братва гостропера
Співала про її брови,
Про груди її, про очі,
Про пригоди її в ясні ночі...
Ви знаєте теж, що «венера»
Не зовсім принадна штука:
Майже така, як холера.
Познайомитись з нею — мука.
Привезли її, кажуть, із Франції
І звуть по-народньому — пранці.
Не про них я. Іще є одна
— В небі серед плянет,
Так вона
Стала тепер... для радянських газет
(Не анекдот, не леґенда!)
— За контраґента.

Почалось воно так:
(В селі Макіївці, Прилуцької округи,
Стара бабуся терла мак
Чи на коржі, чи на потреби другі),
— Коли це — кум Панас,
З сусіднього села:
— «Здоровенькі були, чи все у вас гаразд?»
— «Та помалесеньку. А в вас?»
Розмова йшла
Про коні, про податок, про індичку,
Що здохла так, не знати із чого,
Про «ножиці» якісь, про «шехву» та про «смичку».
(Щось смикати хотять, мовляв, не знати лиш з кого)...

А там, по слову — слово,
І до Венери підійшла розмова:
У місті від когось Панас чув на базарі,
Що та Венера гаспидська летить
На землю впрост. Що через місяць вдарить,
Та так, що все розтрощить вмить.
— «Ой, лишенько!.. Та це ж господній суд!..
— Бабуся — в голос. До сусід. На люди.
— Панас поїхав, баламут.
— Послухайте, що далі буде.

А було (коротко, щоб не тягти):
Чутка пішла з хати до хати
Про Венеру, про те, що лишилось — лягти
І умирать, бо нікуди й утікати.
Кавардак...
Гармидер... Завія...
Так
Пішла по всіх селах веремія...
Скінчилось тим, що на сході
Комнезам постанову провів:
Щоб не було бучі в народі,
Щоб не крутилося всім в голові,
Щоб мати всю правду про кляту плянету —
Передплачувати газету
На кожних півсотні чоловік.

XII — 1923 р.

ПОПІВСЬКА ВІЙНА

Червоно - синьо - білий піп товче жовто - блакить.
Автокефаль — трьохкольорового лупцонить...
Але як юшка побіжить,
То колір буде скрізь червоний.

РАТАУ — ЗАКОВИКИ

**Принця Уельського, що повернув до Індії після одвідин Бірми, вітали з захватом.
У суботу був принц на перегонах і подарував свій власний келіх головному переможцеві.**

З телеграм РАТАУ Радіо - тел. Аг. України

Подумаєш — сенсація яка
І як це важно й цікаво
Для зголоднілого Грицька
Довідатися від Ратау,
Що принц побув на перегоні,
Що він вдоволений з того
Та що якісь осли і коні
Дістали келих від нього!

Ні, це я так собі — бо злію.
Я ж розумію, звістка ця
Не шкаралуща від яйця,
А важна світова подія...
Бо сам — признаюся при вас,
Хожу, хвилююся, міркую:
Останнє радіо Гаваса
Ніяк в систему не вкладу я.
Воно здається пустяком:
У королеви Вільгельміни
(Пробачите мене) — під ліжком
Поважні скоїлися зміни:
Стояв німецький там фаянс —
Тепер французька порцеляна...
... Ах, щось та значить цей альянс:
Що розбереш в таких туманах?

РАТАУ — ЗАКОВИКИ (продовження)

Радіо — брешуть Рейтер і Гавас.
Та — не для нас.
Навіщо ж Роста і Ратау
Перебиватимуть їм славу.

ДОКУЧНЕ ЗАПИТАННЯ

Французький кабінет міністрів нараховує в своєму складі 10 адвокатів, 3 інженерів, 3 журналістів, 1 фінансового інспектора й одного капітана далекої плавби.

З газет

Це не дивно — в кабінеті цілих десять адвокатів.
— Не злодюжка ж до підсудних на дубову лаву сів,
А хапуга міжнародній хоче світ обшахрувати.
— Тут не десять — цілі сотні треба добрих брехунців.
Інженери — теж потрібні: будувать заводи зброї
І предмети гігієни (серце Франції старе!).
Журналістів — тільки троє...
Але мабуть густопсових відшукав Пуанкаре.
Ну — інспектор. Не погано,
Де афери — як гриби...
А навіщо ж капітана?..
— Ще й далекої плавби?!

«СВЯТЕ МИСТЕЦТВО»

Знаменитий польський музика Падеревський в Парижі дає концерти на користь «фонду удосконалення отруйних газів для війни».

З газет

Лоскочуть звуки чарівні
Чуття паризького бомонду...
Музика — «із себе вилазить»:
Сьогодні — всі його пісні
— На користь фонду
Отруйних газів.
Слинять дурні і дури
Про «надкласове» естетство...
— О-це вам — к-культура!..
Оце вам — святе мистецтво!..

КОМУНІЗМ НАВИВОРІТ

«Хто не працює, може і не їсти...»
Сказали перші комуністи...
— Не робить хто? — Буржуй?
Промовив Мусоліні.
— Е, чорта з два! не робиш, так не жуй,
А щоби буржуям було з чого жувати,
— Всі підприємства їм віддати...

В Італії і праця й дисципліна
Під канчуком фашиста Мусоліні:
І буржуям знайшли роботу —
Спать, їсти й пить до поту...

МАХНО — НА ВОЛІ

Що в пана, пана
— Собака п'яна
Лежить на санях
У синіх штанях. .

Народня пісня

Що в пана, пана
Судили Махна...
А ну його! Не витримаю тону
Й скажу навпрост: одна шпана
— Чи «анархіст», що ріже без закону,
Чи дефензива, що «закон» блюде!
У Польщі так, як у людей
(Згадай швайцарський сир — іще — швайцарський «суд»,
Коли ще не збагнув ти «правосуддя» ролю)
— Робітники — під розстріли ідуть,
А злодії — на волю.

XII — 1923 р.

НЕВ'ЯЗКА

Лідер англійської «Партії праці» висловив листом догану німецьким соціял-демократам за їх угоду з буржуазією.

З газет

— В точку попав! Коли ти — робітник,
Не підлазь до фашиста!
А ні — скинь ярлик —
Соціяліста!

Так-то так —
Та чув одним я вухом,
Що англійські міністри носять фрак
І згинаються звичним рухом.
Чув, що там короля
Слухають смирно усі депутати,
Що англійська земля
Макдоналдів обрала багато
До своєї палати.
Що, нарешті, цілуючи пана портрет,
Присягаючи: «Вірно служу і люблю»
Із слухняних міністрів складе кабінет —
...Макдоналд... королю.
. . . .
Роз'ясніть же мені, будь ласка.
— Переплуталось геть усе чисто!
По-моєму — нев'язка:
Яка ріжниця в Макдоналда від фашиста?

XII — 1923 р.

ОСТАННЯ ПОТІХА

Бувають трагедії й драми
— Непомітні людському оку;
Одна з них — між календарними листками
— На грані 1924 року...
Господар від тресту й «прому»
До якогось там гречкосія
Рік господарчий по-новому
З першого жовтня гріє...
Політик радянських республік
Переробив календарі
— І святкує свій, любий
Жовтневий новий рік.
Ті ж, що живуть по святцях —
— Бабусі й дідки старі —
Ще днів через тринадцять
Святкуватимуть свій новий рік...
«Новий рік» — якої доби ти?
Для кого ти — ясна грань?
— Не для старих, недобитих,
— Не для людей повстань.
Проте не журись покинутий,
Потерявшим внутрішній зміст
Ще живуть і пиво і вина,
Ще живе орда гульвіс.
Вона тебе прославить.
Прореве тобі ура...
— Ти — новий для того, хто травить
І настойки і різні страви
— Від ковбаси — до осетра...

I — 1924 р.

ГРА

Байка

У пана з наймитом усе ішло гаразд:
Пан спав, гуляв і їв,
А наймит по хазяйству лоба грів.
Коли одного разу
Став пану наймит суперечить:
— «З якої — каже — речі
Я, паночку, тягну усю роботу,
А ви до діла не двигнете й пучки?
Якби хоч раз ви скоштували поту
І натрудили ручки...»
Пан — умовляти. З ласкою, докором.
Не вірить наймит. Каже: — «Ні, ви ворог.
Мене ви держите немов раба
Й одна між нами мова — боротьба...»
Нарешті пан, щоб вкоськати невіру,
Почав таке: — «Ти, друже злий не в міру...
Чи ж винен я, коли тобі одна судилась доля,
Мені ж друга? — То ж тільки щастя, божа воля,
Бо все життя для нас — неначе гра у карти:
Той виграв. Той програв. А сердитись не варто.
Де ж бачив ти, щоби у грі партньор з партньором
Поводився як ворог?
Покинь свої думки
І знову грати будем залюбки...»

А наймит: — «Грав би може й я із насолодою,
Та тільки зовсім іншою колодою:
Без короля й без туза...»
І папа — в пузо...
Американський пан, Рокфелер, книжку випустив у світ:
Що робітник і пан — лише «партньори в грі...»
Ей, пане, бережіть живіт!..

II — 1924 р.

ПРО «ПРЕСТИЖ»

Якийся ретельний райвиконкомець
(Там, голова він був, чи ще не голова
— Але, видать, людина ділова,
— І прізвище його якесь таке, знайоме...),
Заїхавши по справах на село,
Побачив непорядок:
Паркан біля сільради
Якеєсь чортовіння чисто рознесло...
— «Це що?! Такий у вас панує лад?!
— Соромтеся!..» — Й поніс
Одчитувать представників місцевої радвлади...
— «А це? Оце ж лежить готовий ліс.
— Одразу взять
І поробить штахети!..»
— «Та це ми думали покрити в школі стелю» —
Хтось відповів — «сільрада може й без штахетів постоять
— А діти вчитимеш без школи де ти?..»
— «Ет!» — розгнівився той — такеє мелють!
— Що школа?! Річ не в школі, я скажу —
Нема пошани в вас до лоску, престижу!..»
Наказано — і зроблено. «Престиж»
Врятовано новеньким парканом,
Хоч дітвора цілими днями в цурки ріже
Й росте без школи бараном...
Мораль? — Яка — іще мораль там?
Це ж не площі, вилиті асфальтом,
Не шикарні меблі кабінетів —
— Тільки байка про «престиж» та про штахети.

I — 1924 р.

ПРО ДІЛА ДИВНІЇ, ЧУДЕСА КООПЕРАТИВНІЇ, ПРО ТЕ, ЯК КООПЕРАТИВ ПОПА ПОРФИРА ПОСАДИВ

Бувальщина

В приході пан-отця Порфира
Серед овець його духовної отари
До краю занепала віра,
А це відбилося й на юшці й на наварі:
Прийшов попу справжнісінький великий піст.
Не йдуть, хоч що, даяння...
Тут попадя: — «А де ж твій хист?
Хоч би розворушив народ казанням!
Сказав би щось таке про божі чудеса,
Про те, що це ж Христос був справжнім комуністом.
А там, дивись — були б і мед і ковбаса,
Й пшеничне борошно білесеньке на тісто...»
Пораду матушки затямив піп. І згодом
З казанням виступив перед народом.
В отця Порфира голосок
Дзюрчить,
Немов струмок єлею.
Народ заслухався. Мовчить.
І слухає: про Галілею,
Про учнів бога — рибалок,
Про те, як божий син
Всім вірним показав велике чудо:
Наситив із п'яти рибин
П'ять тисяч люда.
Скінчив нарешті слово пан-отець.
Заворушилася зворушена отара.
Хто христиться, хто лізе в гаманець...
Як раптом незаможник, дід Припара,
Озвався з натовпу: — «А я таки своєї.
— Це що? Було чи ні оте у Галілеї

ПРО ДІЛА ДИВНІЇ, ЧУДЕСА КООПЕРАТИВНІЇ, ПРО ТЕ, ЯК КООПЕРАТИВ ПОПА ПОРФИРА ПОСАДИВ (продовження)

Чи там, в Генісареті,
— А от в газеті
Серед судових справ
Про справжнє чудо я читав:
Кооперація тепер, щоб вилізти із крутки
У всякі кидається промисла.
Так от, коператив (забув який, хоч знав)
Рибальством захотів побільшити прибутки...
Сто вісімдесят чоловік,
Один до одного рибалки-фахівці,
Здається цілий рік
Йому ловили рибу у ріці,
— Мовляв — ловися рибка
Мала й велика...
Та це не чудо, що рибалки ці
Піймали... півтора десятка карасів —
А чудо в тім, що цілий рік
Сто вісімдесят чоловік
З тих півтора десятка риби
Була при хлібі...»
Зареготався люд з Припариного чуда.
Розсипалась отця Порфира халабуда,
Закрилися селянські гаманці.
Скінчилась справа тим, що аґітацію
Розвів Припара за кооперацію:
Мовляв, якби ви всі паї давали,
Були б у неї капітали.
А так, мовляв, — то «вудить, вудить,
А їсти — чорта будеть...»

II — 1924 р.

ДИРЕКТОР І ГРОБАК

Байка

У суді розглядалась справа
Про те, як цукровий завод,
Що працював на повний ход
І що свою казну
На його тратила держава,
— Дав цукор гірше полину:
По всіх статтях бухгальтерійних зшитків
— Одні лиш збитки.
Підсудний — фахівець, директор з цукротресту,
— «Дозвольте відповідь почати із протесту,
— Він мовив,— тут
Ні до чого і допити і суд!
У мене в цукроварні
Були би наслідки з роботи гарні,
Коли б на буряки
Не напосіли шкідники.
Дивіться в книги: тут поденні й сезонні
— Всі витрати й роботи — на долоні.
Судіть же, хто судити вміє,
— Та не мене: стихію!..»
Довгенько судді думали - гадали,
З усіх боків у книги заглядали,
— Неначе й справді так:
Підсудний все зробив, що міг. Орав і сіяв,
А що немає цукру — з'їв гробак,
І винна у всьому стихія.
Директорові ж за дискредитацію
Ще, мабуть, треба б дати компенсацію...
На тому й стало. Вже писали в протокола,
— Коли, з - під столу,
Лунає голос гробака:

— «За віщо на мене напасть така?
Я з голоду й так засох,
Немов після холери,
Бо він, бодай вам здох,
Орав і сіяв тільки на папері!..»

Хто не вгада, які
Нам гірші шкідники
— Чи ті, що нищить їх радянський агроном,
Чи ті, що їх ми печемо судом?
— Але й на тих і на других
Знайти одну лиш можна раду:
Як хочеш винищити їх,
— Підтримуй і зміцняй радвладу.

II — 1924 р.

ПРО СІК, РИК І ОКРИК

Байка

Якійся трапилося молодиці
З далекого села
Попасти до столиці.
У молодиці справа простенька була:
Щось про податок (жінка, бач, червоноармійця)
Поклопотатися до міста прибула.
Прийшла до важної якоїсь установи
(На дощці біля дверей — напис «Наркомат»...
А далі щось таке, що й не вчитати враз)
Й попала у кімнату,
Де пише, цокає, гомонить люд службовий.
Прийшла її черга. Питають: — «Що для вас?»
— Та я,— одповіда несміло,— про податок...
Мій чоловік
В Червоній армії вже третій рік,
А а...»
— «Та ви зверталися до СІК'у?»
— «К-куди?» — запитує прохачка сторопіло.
— «У СІК, у СІК!..
Щоб розбирати діло,
Нам треба звідти папірця.
Та щоби був ще напис з РИК'у,
А потім піде справа ця
В ОКРИК!..
— «Як?..» витріщила очі молодиця,
— Куди іти?..
— «Я ж ясно вам сказав:
— У СІК, із СІК'у в РИК, а звідти в ОКРИК...
— Хто далі в черзі?..»
Постояла іще — а запитать боїться
І соромно, щоб хтось на сміх не зняв...

ПРО СІК, РИК І ОКРИК (продовження)

А потім довго на селі плювалась і кляла:
Такого наказав, личина зла!

Американський штиб — скорочені слова...
Ламать, звичайно, треба бідний наш язик,
Та не занадто, щоб на головах
Не окошилися комусь і РИК, і СІК,
Бо хто вгада в словах тих незнайомих —
Сільські, районні й окружні виконкоми.

II — 1924 р.

ПРО РОЗУМ

Байка

Жив собі дід та баба.
Була у них курка ряба,
Мали собі кривеньку хатинку
Розжилися і на дитинку.
Дід радий, баба рада.
—Виросте дитина, минеться біда:
Буде кому дбати
Нас старих годувати.
Минає час. Дитина росте
— Дітям рости — діло просте.
Клопочуться батько й мати:
Треба дитині ім'я давати.
Довго думали, гадали:
«Розумом» назвали.
Минає час. Дитиа росте,
Та виходить щось — не те:
Зветься дитина «Розум»
— А наче в цвіту прибите морозом.
— Чи не догляділа мати,
Чи зроду було дурнувате,
А тільки росло й росло,

І виросло... дурнем на ціле село...
Це казка. А після казки
Замісто звичайної бубликів в'язки
Хочу сказать кілька слів
Про справи сучасних днів:
З усіх боків ми чуємо! «я!.. я!.. я!.. я!..
Буду зватися іменням вождя!»
До Ленінграду
Кожен рівняється «кооператив»,
Що продає тільки пудру й помаду.

ПРО РОЗУМ (продовження)

А хтось догадався: усі порти
Іменем Леніна перехристив...
Це я не для того, щоб когось образити
— Та навіщо ж вивіски мазати?
Ленінцем зватися — це не пустяк.
Ленінцем бути треба серйозно,
Щоб не вийшло отак,
Як у казці з Розумом».

II — 1924 р.

РЕКЛЯМА

Ні, не може ж без реклями
Торгувати трест чи «пром»!
В очі блиснемо вогнями,
В руки всім дамо альбом
Із картинками, зразками,
Покажім своє добро!..
Без реклями кожен «промщик»
Чув би себе дураком.
— Щоб не бути ним — альбомчик
Видав трест «Госмолоко».
На блискучому папері
(Мов коштовний твір поетів),
— Малюнки: будинки, двері
І десятків шість портретів.
Там і «зав» і «поми» «зава»
В різних виглядах і позах,
І привабливо лукава
Секретарша, панна Роза...
Всі обличчя — мов обмиті:
— Що за проділі і брови!
Та бракує у юрбі тій
Одного лише: корови...
Так, корови! Бо корова
— Молоко дає і масло,
А без них, при всіх умовах,
Світло б трестові загасло.
І пішли б без хліба куса
Зави, зами,
Їхні дами,
Їхні пси, коти і кози,
Й побуріла б лляно-руса,
Не промита,

Не политая духами
Голова у панни Рози!..
Так, корова у альбомі
Все ж потрібна до реклами:
Бо ж не доються ні «поми»
Ні директорові «зами»...

II — 1924 р.

ПАВОТЬ НА РИШТУВАННІ

Байка

Де смітники колись були, халупи і руїни, —
Палац будовою почато.
Чи ж є що неможливе для людини,
Коли за справу візьметься завзято?..
І день і ніч працюють архітекти,
Готовий плян, є люди й матеріяли,
Машини із напругим кректом
І люди - комашня запрацювали,
Іспершу зріс
Неначе ліс
Високого — до неба — риштування,
А потім — мури почали рости —
Поволі — та невпинно до мети:
— До цегли — цегли приростають грані...
Ще перші поверхи палацу не повстали,
Лише означивсь геніяльний задум,
А павуки вже риштування засотали:
На павоті сидять і світять жирним задом,
Чекаючи дурних комашок на обід...
Їх куми — з недалекого болота
— Жаб галасливих рід —
В захопленні: — «От куми! От робота!..»
Машини й люди, камінь і чавун,
Бетон і цемент, пісні і зідхання —
Робота йшла в мережі риштування.
І виріс, зрештою, палац. Палац Комун.
Коли ж закінчилась робота,
Риштунки порубали (з павутинням!).
А там скінчили й з баговінням,
І парк зростили, де було болото...
. . . .

Суть байки кожному, здається нам, ясна —
Про нас, про неп, про павуків вона.
Отож — працюй. Та не зроби «промашки»,
Бо в павутиння ловляться комашки...

II — 1924 р.

ЧВАНЬКО

Іван Чванько — за голову сільради
В одному з сіл прилуцької округи
На Полтавщині був. Хоча й по других
Губернях теж чваньки залазять в органи радвлади
(Кажу це для потіхи полтавчан).
Так наш Іван
Начальству пише про село доклади,
Що все, мовляв, іде як слід, гаразд.
І справді, на селі, як кажуть, лихо — тихо.
Та раз
В ґазеті прочитала десь дячиха
(Чванько з панами і дяками
Не раз, не двічі цокався чарками),
Що в тім селі — страшенні непорядки.
Хтось розписав — і про церковні грядки,
І про хабарництво Чванька,
Про все, — що на селі траплялося безладдя...
«Це про мене!? Про власть таке?» Гука
Іван Чванько: — «Чекай, собачий дядя!
Тебе попід землею я знайду
І покажу, таку... т-такую мать...
Сількори, шкрябопери, гади!
Як? Нападать на аґента радвлади!..»
. . . .
Кричать чваньки із лютим серцем.
Сількори! Гнів чваньків присипте перцем!

III — 1924 р.

НЕ ВИГАДКА — СПРАВЖНІ ПОДІЇ. ПРО ТЕ, ЯК ПАН-ОТЕЦЬ З КОЧЕТКІВ В ДЕНЬ СВЯТОЇ ФЕОДОСІЇ ВОДУ НА МОСТІ СВЯТИВ

Приїхавши до столиці,
Ніколаєвський, всечесний пан-отець,
З другими отцями — «двинувши по велицій»,
Охмелів укінець.
Йде батюшка, спотикається,
Непотребно матюкається,
Перемішуючи лайку із хрестом,
Благословляючи усіх перстом:
— Чи то кінь, чи то пес, чи людина,
Благословля, все єдино!
Так, за допомогою хреста
Дійшов до Дмитровського моста.
А там — стоп! Бачить — лід над водою:
— Затрусив пан-отець бородою,
І забувши, що вже половина «Великого посту»,
Співом зібрав масу народу,
Став серед мосту
Й почав святити воду
По чину Хрещенського водосвятія:
— «Во Іордані хрещахуся» — мовляв —
І «нікоторого ятя!»...
Може б наш батя
Навідправляв
Ще яких треб, — все у божій десниці, —
Коли б його та не взяв
Міліціонер до міліції...

Змилуйся над ним, боже слави,
По милості своїй велицій...

III — 1924 р.

ПІСЕНЬКА З ПРОЗАЇЧНИМ КІНЦЕМ

Бувальщина

Здається, не де, як в Одесі,
У тресті — директор правління
Зібрав собі «завів» штук з десять,
Рахуй, коли маєш терпіння:

Зав. відділом збуту валюти —
«Товариш» Іван Загрібайло;
Зав. відділом біржі і круток —
Іван Спиридонович Хайло;
Зав. відділом командировок —
Таїса Іванна Рясицька;
Зав. відділом перешнуровок —
Сусанна - Галина Красицька;
Зав. відділом скромних бенкетів —
Ізраїль Тарквініус Кранц;
Зав. відділом тайних пакетів —
Амоній Захарів Галанець;
Зав. відділом всяких закупок —
Мамаша, пухка і товстюча;
Зав. відділом пудри і губок —
Прекрасна, небесная Лючія;
Підвідділ авто й екіпажів —
Папаша, важкий, мов колода, —
Й зав. відділом: «завжди на стажі» —
Молодший братуха Володя...

Працював на всіх парах
Трест.
А потім — трах.
На тресті — хрест!

ПІСЕНЬКА З ПРОЗАЇЧНИМ КІНЦЕМ (продовження)

Півроку. Й уже не в Одесі
— В Полтаві директор правління.
Працюють з ним «завів» штук з десять,
Рахуй, коли маєш терпіння:

Зав. відділом збуту валюти —
Іван Спиридонович Хайло;
Зав. відділом біржі і круток —
«Товариш» Іван Загрібайло;
Зав. відділом командировок —
Сусанна - Галина Красицька;
Зав. відділом перешнуровок —
Таїса Іванна Рясицька;
Зав. відділом скромних бенкетів —
Амоній Захарів Галанець;
Зав. відділом тайних пакетів —
Ізраїль Тарквініус Кранц;
Зав. відділом всяких закупок —
Мамаша, пухка і товстюча;
Зав. відділом пудри і губок —
Прекрасна, небесная Лючія;
Підвідділ авто й екіпажів —
Папаша, важкий, мов колода,
Й зав. відділом: «завжди на стажі» —
Молодший братуха Володя...
Працював на всіх парах —
Трест.
А потім — трах:
На тресті — хрест!

Півроку. И уже не в Полтаві
— В Самарі директор правління.
Працюють з ним десять «завів»
— Рахуй, коли маєш терпіння...
(І так далі — аж до Архангельська й Білого моря)

III — 1924 р.

ПЛЯКАТ НА ВУЛИЦІ

Жовч

Спокійно йдіть. Нехай не зачіпає
Ні серця вашого, ні вашої кишені
Настирливе благання прохача:
Покавкає й одстане голопузий...

Спокійно йдіть собі. У вас турботи:
Робота, біржа, зібрання, посада,
Вечірка, лекція, нарада чи театр,
А може просто відпочинок тихий
В родиннім огнищі, за самоваром.

Спокійно йдіть. Адже прохач нахабний,
Що крутиться в'юном під вашими ногами —
Напевне вже шахрай, злодюга, сифілітик,
Розпусний і брудний, отруєний до дна,
Хоча йому всього і вісім років...

Спокійно йдіть. Нехай не ворушиться
У грудях серце ваше, в шлункові — шматки
Іще не зовсім перетравленої їжі,
Бо ви ж людина й маєте ж ви право,
Не думавши про інших, їсти й пити.

Бо коли б кожен їжі шмат і кожна крапля пива
Купалася в згадках про зголоднілих —
Напевно б шлунок революцію зробив
І ваше припинив корисне існування...

Спокійно йдіть собі. Спіть, їжте, пийте,
Переступаючи через незримі трупи,
І будьте певні — то закон життя!
Коли ж без огляду на вашу чисту совість
Солодкий шмат застрягне вам в горлянці —
В карнавку киньте знак дрібний грошевий,

Сповніть свій громадянський обов'язок
І можете ізнов спокійно жити,
Повторювать слова із огняних плякатів
Про те, що «діти — квіти», «в них майбутнє...»

III — 1924 р.

ЗРАЗОК

Ми кричимо про накладні видатки
І галасуємо про копійки...
— Та наші ж злодії — щенятки,
Коли їх прирівняти до «зразків»!
Наприклад — Франція. Культури батьківщина.
Цивілізації скарбниця. Волі край.
А от виходить — ця країна
Лише для злодіїв — едемський рай.
Буду точним. Цифри. Міліярди франків.
Видано їх, наче, вісімдесят п'ять
На відбудівництво. Є і чеки з банків.
Всохло ж по кишенях... тільки сімдесят...
На відбудування — півтора десятки!
Знищене війною — встане із руїн?..
От де справді добрі «накладні видатки!»
От де справді приклад для варварських країн!

III — 1924 р.

РОЗГАДКА

Американський р - роман

Там, де статуя Свободи
Зазирає в сині води
Й погляда за океан,
Розляглася там країна
Вашінґтонового сина —
Капітал там пан...
Устрій там практичний
І демократичний —
Вкрадеш скільки хочеш,
Тільки силу май;
Можеш скубти сміло,—
Рви з живого тіло,
Фармерів, робочих —
Тільки другим дай...

І от туди, до пана Юза
— Такий упертий є там містер,
Прийшов з Радянського Союза
Дипломатичний лист
Такого змісту:
«Америки союз держав
Хай визна наш Союз».
— На цеє містер Юз
Таке писав, таке казав:
— «Суспільний лад,
Де правлять Ради —
Це диктатура!
Я — демократ!
Ми — демократи!
У нас така натура:

Ми хочем рівности для всіх,—
Нехай рівняються із нами,
Тоді — руками і зубами
Ми визнаємо їх!
Ми визнаємо їх!..

В країні давнього Колумба
В політиці — хазяїн Юз.
Уперся Юз, неначе тумба,
Але прийшов йому конфуз.

Якось (і трапилось же справді) —
Скубнув один занадто ласий шмат.
Прийшов кінець братерській любій злагоді,
Пішов з ножем на брата брат...
За нафту щось (її не поділили)...
— Вчепилися один в другого, мов вовки,
Зламали згоду — й розпустили
Про тайні справи язики...
Розбійник - брат — пішов на брата,
Такого ж розбишаку, як і він,
Республіканець - пан — на пана - демократа,
І залунав скандалу дзвін.

Брали. Адвокати, судді і міністри.
Крали. Генерали, клерк і газетяр.
Брали — й ті й другі. Не лишилось чистих.
Крали. Все робив лише один доляр.
Брали. Дипломати, леді і поети.
Крав. Суддя держави, містер Догерті.
Брали. І банкноти й чеки і монети.
Крали, брали, рвали — й ніяких чортів!

Тепер відомо нам розгадку
(Звістки мотаємо на вуса),
Що саме, з нашого порядку
Не до вподоби пана Юза...
Ми — справді варвари і гуни,
Не варті щастя і долярів:
Боронячи прапор комуни,
Ми сиплем варварські удари
На всіх, хто краде, лупить шкури,
На кожного, хто рве хабар!..
— Чи ж це не злочин для культури,
Якої символом — доляр!?

III — 1924 р.

УРЯДОВА ГОЙДАЛКА

У Франції веселій,
Немов на ярмарках,
Гойдаються орелі..
— Все вище, вище...
Ах...
Качнулися праворуч
Політика й уряд,
А потім—вгору, вгору,
— Й ліворуч одлетять...
В парляменті — то тиша,
То раптом криза: — трах!
— Вся Франція не дише:
— Потерпів уряд крах...
А потім — знову фокус:
На тонкому шнурі
Метляє, балянсує
Уряд Пуанкарів...
Парлямент — каруселі:
Гармидер... зойки... Брязь...
— Але трима портфелі
І балянсує блазень...
— Гойдайте, блазні, релі:
— Все вище... вище...
Ах...
Дрижать в руці портфелі,
Тремтить за сміхом жах...

III — 1924 р.

СТРАШНА ПОМСТА

Східньо - галицьке

В Галичині газета «Діло»
(Або, як кажуть там, «Діло́»)
З жандармами воює сміло,
І б'є, як кажуть, просто в лоб.
В насильствах шляхта вже дійшла до решти,—
Немов орда посіла всю країну:
Грабунки, заборони, труси і арешти
Мов град на хлопську зігнуту, прибиту спину.
А що́ ж «Діло?» О, ми
Здригнемося від вчинку патріотів.
Друкують там... Давидові псалми
На шпальтах біленьких по цензорській роботі.
. . . .
Розказують про одного дурилу,
Що хвастався:— «Ого!
— Ну й попобив же я його:
Разів із п'ять вчесав кашкеткою по рилу,
А він — голоблею мене один разок всього!..»

III — 1924 р.

ЯК ВАН ВИЗНАВАВ РАДЯН

На Сході є країна — Хіни
(Інакше кажуть ще — Китай).
В плянтаціях росте там чай,
А у палацах — мандарини.
Є й кулі — армія рабів,
І цілий корпус дипломатів,
Що вчать китайців, як здирати
Із себе... «темряву віків»:
Шліфуючи китайців дику вдачу,
Здирають з них ще й шкуру на додачу.
Все ясно? А тепер до діла.
У Хінах — урядує Ван,
І в того Вана засвербіла
Рука. А тут ще Карахан,
Посол невизнаних радян,
Серед послів — ворона біла.

Почалися у Вана зальоти —
Визнати хоче радреспубліки Ван.
Писати ноти,— небагато роботи
Тому, хто сам собі пан...
Написано ноту. Добра така.
Лишилось підписать.
Коли: трах, по руках!
Тріщить у Вана коса...
Оказалось — союзні посли,
Котрим у Хінах тепло,—
Ванові «візит нанесли»:
— «Не лізь поперед батька в пекло...»

На Сході є країна — Хіни
(Інакше кажучи — Китай).
Іще живуть там мандарини,
Що ляпаси їдять, мов дулі...
Хай —
У Хінах є, крім них, ще кулі.

III — 1924 р.

ВИСОКІ ОСОБИ

Істинна історія на пісенний лад

Ай - люлі!
Ай - люлі!
Ай - люлі, люлі, люліці!
А в паризькому шинку
Диригує у танку
Сам вельможний князь Голіцин!
Ай, добро!
Ай, добро!
Що славетний генерал
Із героями своїми,
Офіцерами царськими,
Не спаскудив підготовку
— І за франка й за долар
В цирках робить джигітовку
Генерал Шкуро!..

У Парижі і Берліні —
Славні руськії княгині,
І «великі» і простії,
Що не зучені до діла,
Продають останнє — тіло
І в повії
Майже всі пішли вже нині...
Ах,
І не дурно по шинках
Кажуть там,
Що княжна — дешевий крам!..

А Романова Татьяна
(Вставши якось з домовини...)
Так забилася далеко
— До Бразілії кудись...
Там, принаймні, зустрічають
Її дурні мов царівну
І ніхто не перевірить,
Що то справді за одна
Та «великая княжна»,
Бо в Бразілії немає
Ще радянського посла!..

В'ються хмари, лист осінній...
Бродять душі мертвяків,
І в Жанейро і в Берліні
Крутять привиди і тіні
Царівен, княгинь, князів!

III — 1924 р.

ЛУЛУ

Лулу — не паризька співачка,
Лулу — не із тих, що шантан...
Лулу — це маленька собачка
Княжни Роговської-Лобан.
Княжну без поваги й шаноби
З палаців князівських старих
Прогнали брудні хлібороби...
Й немає хороби на них!
Княжна пробиралася рачки
В «Европу», де гроші і лад.
А з нею — і вірні собачки
Тікали з Республіки Рад...

В Берліні, Парижі і Римі,
У Празі, Варшаві і скрізь
Зустрілась княжна — із «своїми»...
Із тими... бувало... колись...
Князі, генерал-ляйтенанти,
Графи, адмірали й барони
З останніх живуть діямантів —
Недобитки пишних корон.

В Парижі, у сейфах, у банках
Дав притулок батько добру —
Княжна забезпечена в франках
І з нею собачка — Лулу.

Але — чи поїла занадто,
Чи випила чарку до дна,—
А тільки закінчила раптом
Життя своє бідна княжна.

Залишила: пам'ять гріховну,
Скарби і кохану Лулу,
Та нотарю — точну духовну
І в ній — розпорядок добру.
Князі, баронети, графині
На спадщину — мов вороння.
У Празі, Парижі, Берліні,
В сальонах пішла метушня:
Кому одписала доляри?
Кому одписала фунти?..
Хто візьме конячок дві пари? —
Усі роззявляють роти...
Та сторож законности — нотар
З духовної волю княжни
Усім розповів мов по нотах —
І запал захоплення зник. —
«Княгиню Юр'євську, свояччку,
Шаную і вірно люблю:
— Дарую прекрасну собачку,
Кохану подружку Лулу.
Коли ж забере її небо
(Життя наше — в божих руках) —
Пам'ятник пишний поставити треба,
Де Лулу покладуть прах.
— На пам'ятник той капітали
Одписую всі до шага»...

Князі і барони — читали
Духовну — і пінились: — «Га?.. —
На пам'ятник псу капітали
Одписує всі до шага?..
У суд! Вже нехай би до церкви,
На споминки вічні дала б нам!»

Та суд одповів їм: — «Мертвих
Воля свята і незламна...»
Так, не велика співачка,
Не герой — супротивник злу —
Пам'ятник має собачка —
Коханка княжни — Лулу.
На мармурі ж його напис,
Що зробить робочий люд:
«З усіх панів — лапи
Найм'якші — у пса Лулу.
З усієї панської зграї,
Що прогнано в сиву млу,
Найменше мерзоти — ми знаєм —
Зробив нам пес Лулу»...

IV — 1924 р.

РАДЯНСЬКИЙ КАЛАМАР

У Петропавлівці селі,
В окрузі Харківській, отут під самим носом
Селяни, колупаючись в землі,
Додумали, що так одним покосом
Якогось ячменю чи жита — не плигнути,
Не вилізти із злиднів мужику
І розвели сами, хоча й бувало круто,
Культуру цукрового буряку.
Губвиконком за те — селянам нагороду,
Щоб іншим стало ясно назавжди,
Що лиш культура вихід для народу,
Постановив: у премію щось тисяч з сім пудів
Зерна, що зібрано було яко податок,
— Селянам повернуть назад, як преміяльний даток.
Гаразд. Зібрались Петропавлівці на сході:
Якийся лад тій треба дати нагороді.
Недовго думали, недовго говорили,
Взяли й одноголосно ухвалили:
На школу, на лікарню, на повітрофльоту,
В сільський кооператив,
На культ - політ - освіт - роботу.
— Всю суму сход розподілив.
Гаразд і це. А далі не гаразд.
— Біда. Заплутався у справу каламар
(Бюрократизм — найгірша із зараз
Болячка наша і кошмар).
Селяни думали: отак до Вовчи в касу —
Там видадуть готівкою нам суму ласу...
— Та ні, бо в касі порядкує каламар,
У нього — завжди під рукою циркуляр,
А циркуляр — із пактом:
Податок селянинові вертати так - то...

РАДЯНСЬКИЙ КАЛАМАР (продовження)

Хоч посвідку і дав секретар'ят
(Губернського аж виконкому)
І от, мовляв, вертайте колективно...
— Що посвідка така для рад - каламаря?
Йому лиш літера законности знайома
Й робити щось без літери — противно...
Отож прийшли селяни в касу,
А там їм: — Як... За всіх одразу? —
— Ні, кожен селянин із вашого села
Нехай прийде з квитком про здачу сільподатку
Й одержить — в чергу по порядку,
Що припаде на його долю...
А так гуртом, щоб видача пішла
— Ні за що (каже каламар) я не дозволю...
Почухають дядьки потилицю не раз...
У чергу!.. Кожному!..
Ну як такеє слухать...
Щось тут неначе теє... не гаразд...
А що, якби каламаря почухать...
Щоб знав як здуру по циркуляру гадить
Радянській владі,
«Преміювать» посадку буряків
І розвивать «культуру»
... Радянських ослюків...

IV — 1924 р.

ПОЛЬСЬКО - РУМУНСЬКИЙ ДУЕТ

Елеґантна пісенька на зловісному тлі

— Сусідоньку, чого ти зажурився —
Замовкла скрипка й ніс на квінту звис —
Невже того, що кровію облився
Твій басарабський хлоп і погляда на ліс?
— Голубонько, панянко чорнокоса,
Собі чекаю я великої біди.
Чогось мене трясе й розносе
Після «Віденської води»:
— Боюсь я, що отруїв навіки
Покірний басарабський мій нарід
Той більшовик, що в Відні вилив ріки
Промов про волю націй і про плебісцит...
— Сусіде, кинь. Мені й без того тоскно...
Заграй — нехай бренчать твоїх акорди лір.
В політиці і я загналася «у доску»,
Хоча й давно вже підписала мир.
Ти в Відню був — я їздила до Риги
І підписала там, між іншим, сьомий пакт,
Але хіба, з благословенства Ліґи,
Вкраїнців не душу я, мов собак...
Нехай вони протести сиплють градом,
Нехай кричать ті хлопи, бидло, скот —
Радянцям ми з своїм урядом
Одпишем з півдесятка нот...
— Голубонько, боюсь біди.
Від лір мені нема весілля.
Після Віденської води
Несе мене до божевілля...
Та й після Риги — не завжди
Буває добре на похмілля...

IV — 1924 р.

ЯК ВИРОБЛЯЮТЬСЯ ПРЕЗИДЕНТИ

Американська історія

Містер Форд,— отой, що автомобілі
Робить (хоча й не своїми руками),
Робить іноді ще й парляментські білі [1].
Та і то робить не сам.
Містер Кулідж — не має заводів таких,
Зате — президент він Америки:
Падає під вагою справ тяжких,—
Підписує державні папери.
Містер Форд од знайомих своїх чує скрізь:
«Президентом сидіти — не так уже й зле,
Маєш доляри — що ж, візьми і злізь:
Наш нарід тебе обере».
Містер Кулідж не має заводів таких
І не має долярів, як Форд.
Але має державні папери. Й на них
Може ставити штемпеля гордо.
Кулідж - Форд. І коротка розмова. Як слід
Міліярдеру з своїм президентом:
— «В Мосель - Шовльє є державні джерела не злі.
Можна їх закріпить документом...»
— «Сто — за десять? Сто років оренда?» — «Гаразд...»
— «Містер Кулідж, я ваш на виборах
Й кандидатства свого відмовляюсь для вас...»
Так печуть президентів. Діловито і скоро.

IV — 1924 р.

---

[1] Закон, постанови.

ГЕРОЇЧНА ПОЕМА

Музи, потріпано вас,— але сходьте із закутків ветхих,
Де ви ховаєтесь нині, замість верховин Олімпу.—
Допоможіть мені в праці, в праці моїй історичній,
Бо наш герой — це ж не проста, звичайна, буденна
людина...

Де мені фарби узяти чи атраменту густого,
Щоб списати достойно вчинки професора Ріса?
Слава професору, слава, з його родиною слава,
Й довготерплячій слава, нашій радянській владі!.

Вулиці я не згадаю, номер будинку згубила
Пам'ять моя непокірна. Знаю лише, що в Москві,
Місті старої культури, нині столиці радвлади,
Жив - проживав всіми знаний славний професор Ріс.
З ним — і родина його. Та історія має пробіли —
Знов не скажу я нічого про склад і про кількість
родини...

Жив він спокійно і скромно. Прибуток з малого
будинку
(Поверхів п'ять яких - небудь) приварок до їжі давав—
Звісно ж усім — професори срібла не мають в кишені
Більше, ніж мають його в довгій своїй бороді...
Скорше вези нас, Пегасе, моторе вухатий поетів!
Скорше до діла підійдем, щоб не порушити НОП'у
І не попасти до членів почесних у Лігу Часу!

Йшла революція. Вибух! Війна почалась громадян-
ська...

І залишився професору тільки один якийсь поверх,
Скріплений стосом мандатів, із розмірів різних гер-
бами:
Молот і серп із «комісій» та «секцій підмоги учених»
Від розграбунку і наїзду диких з робочих кварталів
Кімнатки професора вкрили і затишні його меблі.

Тільки не вічне ніщо, а мандати — так ті особливо:
Варвари й скити прийшли й до професора Ріса
І оселилися в нього, ордер «МУНИ» показавши
Та, залишивши професору тільки чотири кімнатки...
Горе й сльози професора, з ним і родини цілої —
Нічим списати мені й я замовкаю, безсилий.

Пише професор заяви: в міліцію, ВЦИК, Москво-
раду,
До Комінтерну, Держпляну, ВРНГ й Раднаркому,
Навіть брандмейстер московський від нього заяву
одержав,
В котрій — безмірні глибини скарг і жалів зідхання...
Тільки... нема мабуть правди у нашому бренному
світі:
Скільки заяв не писалось — наслідків жодних немає,
Й бідний професор з родиною гірко ридає на стог-
нах
Тихого огнища, нині погаслого в сумі й жалобі.

Родить земля нам героїв — між ними герої науки.
З них я професора Ріса ставлю у шереги перші.
Кожного дня у будинку сиплються шибки із вікон,
Кожного вечора ллється на голови з вікон
Щось ароматне, незнане — з вікон от того будинку;
Кожної ночі на сходах знаходять усякі покидьки.—
Кожного тижня — заява в «МУНИ» від професора
Ріса:
Зойки обурення з глуму, що його над тихим будин-
ком
(Справжнім зразком будівництва!) нові мешканці
вчиняють...
Тільки скінчилась безславно та боротьба героїчна:
Пара робочих, на сходах піймавши професора Ріса,

В час, коли той під заяви «фактичную базу підводив»,
Його скрутили й обличчям у «базу» оту натовкли,
Ще й написали в газету московську, «Известия
ЦИК'а»
Все, що тут сказано мною, словом моїм немудрящим. . .
Звідти і я вже узяв, щоб повідати вам поетично
Славні діла незрівняні героя науки й культури . . .

IV — 1924 р.

СТРАЙК ГИЦЕЛІВ

В Берліні — страйк. Страйкують . . . . гицелі :
Мовляв, занадто злі умови праці . . .
Чи не того і Людендорф — «після цієї . . . та знов цієї :
Гарчить наш генерал про славу коронацій
Та неминучість повороту королів,
Й ніхто не перетне горлянки цій собаці ! ?.

IV — 1924 р.

МИЛОСТИ ПРОСИМО

Царський суддя, кадет і меншовик
Попалися: і зрада і шпигунство,
«Уся Европа» — в галас, крик:
— Де ж пак! Таке нечуване дикунство!
Культуру нищить більшовик!
Пуанкаре — культури вірний друг
(Отруйний газ, дредновти й динаміт
Чи ж для культури — не рятунку круг?) —
Протести шле за весь учений світ,
Щоб врятувать науку від наруг...
— Мусью! Прийміть свою, покриту кров'ю лапку,
Прибережіть свій хист для тонкосльозих дам!
Ми знаємо, чому ненавидите лавку
Підсудних, що дали ми шпигунам:
— Бо й *ваше* місце... там!..

IV — 1924 р.

ЗЛОДІЙ

В одній господі побував.
Поцупив, що лиш міг, і втік з добром,
Але, втікаючи, забув (бува таке, бува
І з злодієм...) свій «струмент» під столом.
І що ж? Господарі одержали листа,
В якому злодій просить увічливо
Йому той «струмент» переслать:
— Без струменту, мовляв, нам жити неможливо,
І кривдити мене було б несправедливо...
Що ж до добра, що вкрадене було,
То на нього святе я маю право:
— Поперше, все — важке було, немов на зло,
Подруге, й красти — то нелегка справа.—
Отож, як щось своїм здобув горбом,
То можу ж я по праву володіти тим добром?..
Звичайно, злодія нахабного такого
Возили б, мабуть, на показ в кареті
І добрі гроші мали з того...
А от, в газеті —
І не в одній, мабуть, а трохи не у всіх,
Що олігархія румунська має їх,
Таке: «за те, що ми такі хороші,—
Хай нам повернуть лишені в Росії гроші...
А Басарабія? Вона вже в нас в кошарі!»
. . . .
Чи знайдеш злодія такого, як бояри?!..

IV — 1924 р.

АРХІВНЕ

В Чернігові (таке губернське місто)
Студенти нашого, радянського ІНО[1])
Наповнили живим і животворчим змістом
Провінціяльного життя багно.
Більш року при губернському архіві
(Чернігів славиться архівами, не чим)
Гурток працьовників на тій освітній ниві
Працює ретельно і вдень і уночі.
А наслідок — відчит (така мала брошурка —
Дванадцять сторінок, рожева палітурка)
Про те, як студії велись: «про Ріґельмана»
(Великого колись сановника і пана),
Про «житіє князів святих Бориса й Гліба»,
Про гамазеї хліба...
У тисяча сімсот — і ще якомусь — році,
Про фрески у соборах, про пророців,
Про будівництво в Сірії, у Хінах,
В Єгипті, Індії й других таких країнах...

Хороша праця. І відчит такий хороший,
І добре те, що праця йшла без грошей...
Студенту дай живу роботу — й праці
Не відгребеш без жодних компенсацій...
Звичайно. Ріґельман або Румянцев —
Цікаві нам. І їх вивчати — варт,
Хоч для того, щоб знать, які нас їли пранці,
Щоб ненависть будить навіть від шкільних парт,
— Проте...
Ото мені оте «проте»!
— Я все ж таки не можу не згадати
Про те.

---

[1] Інститут Народньої Освіти, що готовить сільських вчителів.

АРХІВНЕ (продовження)

Як у Одесі провокатор
Украв своє зі справ істпарту діло,
Бо там *непереглянутих, нерушених нікім*
Жандармського правління справ лишалось — сміло
З п'ять тисяч. Ще і «з гаком» от-таким!
Ну, та нічого! Років через двісті
І досвід революцій рушить з місця!..

IV — 1924 р.

ПОРУШЕННЯ ТРАДИЦІЙ

Литовський міністер фінансів забрав півтора мільйони долярів із казни й утік за кордон. На біржі скандал.

Украв міністр доляри
І за кордон утік.
— На біржі — чорні хмари,
На біржі — зойк і крик:
— «Злочинцю кари! Кари!»
— Ну, крав би цілий вік
(— Де ж візьмеш ти міністрів
На руку зовсім чистих),
А він украв доляри —
І потім — зразу втік!..

V — 1924 р.

ЛЬОКАЇ

«Українська Народня Капеля» Ол. Кошиця тепер оце подорожує по Америці, де виступає в сальонах князів і міліярдерів.

З газет

Кріпак Шевченко люльку пану
З дитинства мусив подавать...
Кріпак Шевченко панство п'яне
Плямив у вогняних словах...
— То був крепак, панська худоба,
Але душею — не льокай,
Він не шукав панів шаноби,
Прокляв їх п'яний, ситий рай,
В той час, як поту ллє ручай —
З робітника і хлібороба...
«Нащадки» славного Тараса
«Співці українських пісень» —
Як їхня доля заплелася?!
В чаду шинків і кав'ярень,
На сценах панського сальону
Селянську пісню дзвінно-тонну
Капеля Кошиця співа —
І заля слуха, не жива...
Кріпак Шевченко люльку пану
З дитинства мусив подавать...
А сам ненавидів погану, —
Кував, немов ножі — слова.
Його «нащадок» — панській зграї

ЛЬОКАЇ (продовження)

За «славу»... пісню подає...
Могли б буть вільними льокаї,
Але — вони рабами є,
Рабами здохнуть, не залишать
І пам'яті серед живих...
Історики одні запишуть
Про їхні зради й хамство їх.

V — 1924 р.

ВІДПОВІДЬ НА ПРИВІТАННЯ

Співробітники ВРНГ піднесли тов. Рикову художньо виконаний «адрес» у зв'язку з обранням його на голову Раднаркому СРСР. «Адрес» підписано більше ніж чотирма з половиною тисячами співробітників центральних установ Вищої Ради Нар. Госп.

З газет

Не знаю, що зробив на це товариш Риков,
А я б, якби на мене трапилось такеє мати,
Сказав: вітальників подякувать за їх любов велику,
Але ВееРеНГа — покоротити штати...

V — 1924 р.

ПАВУК УТІК — ЛИШИЛАСЬ ПАВУТИНА

Пуанкаре скинуто з посади голови французького уряду.

З газет

Жив-був павук,
На павутині жив...
Пив піт робочих рук
І кров гарячу пив.
Тепер історії рука
Жене у безвість павука,
Але сміється хрестовик:
— Ніщо не зміниться без мене,
Радіє лиш хлоп'я зелене —
До павуків наш нарід звик...

Проте звучить уже порада:
— Змести й ногою гада,
А стелі й стіни
Очистити від павутини!

V — 1924 р.

АМЕРИКАНСЬКІ ЧУДЕСА

Вашінґтон, 20 — V. Американський посол в Японії подав до демісії. Офіціяльні причини — хороба тещі, що постраждала під час землетрусу.

Радіограма

От, справді, чудеса! Ну, де ще
Ти винайдеш таку любов до тещі?..
Америку ми досі знали
За край індустрії та нафтових скандалів.
— Тепер нотуємо, її прославить раді:
Вона — ще край тещелюбивих дипломатів...

V — 1924 р.

«І МОЯ КРИМСЬКА УСМІШКА»

Укр. Акад. Наук присвячую
Автор

За працю культурну засів робітник,
До вченого слово мовив:
— Щоб міг я учитись — мені дай словник
Живої вкраїнської мови.
Учений засів за роботу. Не спить.
Вивча кожну літеру в слові.
По всіх кабінетах робота кипить:
Розвідок гори готові.
Минають — і тиждень, і місяць, і рік!..
Ученому — запит: — Готовий
Словник
Живої вкраїнської мови?
— Ось зараз провірю, — учений рече..
Збирає учених. Гнуть спини...
— А мова живе і рікою тече,
І хвилями плещуть в ній зміни...
... Так роки проходять... Десяток їх... Вік.
Новими словами плетуться розмови,
Але наші вчені ще пишуть «словник
Живої вкраїнської мови».
І нащадки наші, зайшовши в УАН,
На горах паперів чудових
Знайдуть тільки мумії й мертві слова
«Живої вкраїнської мови...»

ДУМКИ В ДЕНЬ РАДЯНСЬКОЇ ПРЕСИ

Про газети, читача й таке інше

Хоча останнім часом
За мої нотатки
Порськають сірчаним квасом
В листах до редакції
Різні архівні гуртки
Та аматори кредитової акції,
— Проте, я не можу мовчать...
Спершу —
Про читача
Один лютує: «запізнили декрети,
Якая користь із такої газети?!»,
Другий — єхидно: «казенщина... черстве... сухар...
Ні, ти дай, щоби спра-а-вжній удар!..»
Третій: «н-да-с... ну, а це що за слово?..
Ні, ти дай — як Шевченко! С-сказано — «мова...»
Репетує четвертий: — «Ізнову нема?
Чор-зна що, не газета! Надсилки не може наладить!»
— Дарма,
Що забув надіслать передплату...
П'ятий — той про формат і про фарбу, про друк
До редакції конче напише листа,
А редакція (вільних багато очей і рук!)
Мусить оте все читать...
Сьомий мимрить: «благеньке... селянське... пустяк...
Немає такого... державного тону...»
Восьмий же — візьме так:
«Ну й закручено, що й не дійметі резону...»
За восьмим — дев'ятий, десятий...
— Хто — з пересердя, хто — з жовчі...

А більшість: поширює, платить
І читає мовчки,
Розуміючи, що не поможе галас і раж,
Скільки там не кривися,
Де треба — тираж
Підвести на сотню тисяч!
Проминем
Передплатника
— Платить зле:
Пише про «передплату»,
Але
В розрахунках — часто позаду.
Оповістки
У нас — прибуткова стаття.
Всім відомо: рекляма! відчитність, блиск!..
Та я
— Краще змовчу про оповістки...
Урядовець суворий, що нам ріже
Бюджет
— По живому, голубчик, шпарить —
Хай відчує одне: у газет
Де що є не таке, як у них, в канцелярії...
Про
Робкорів, селькорів
— Пишіть, голуб'ята, пишіть
Й залучайте інших «корів»:
Ще багато каналій нам треба «пришить»,
Ще існують різні нори...
Складачі й коректори
Я б вас не згадав,
Та непевен, признаюся просто,
Чи не прийде від вашої праці біда:
— Прочитаю написане — й з мосту!

Ви — хороші, прекрасні! Я вас люблю
І прохаю: хоч тільки в дні преси
В писанину мою
Помилок... щоб не більше, як десять!..
Ще одно. Це —
Поети...
— Холера! Чума і короста!
До газети
Вхід їм заборонити просто...

V — 1924 р.

НЕЗАКІНЧЕНА ІСТОРІЯ

Карикатура

1

Гансу Шульце — демократу,
Патріоту і так далі,
Наказали: раз, два, три!
— Ось торгпредство. Просто в хату
Дуй, натиснувши педалі,
І все, що знайдеш, забери.
— Раз, два, три. Готова справа.
Вхід — одмички і демократ
— Недоторканости права
Для помешкань комуністів
Навіть іншої країни
Не допустить вірний Шульце,
Патріот і демократ.

2

Вдався напад надзвичайно
— Без яких-небудь утрат:
Взяли з шафи всі папери,
Розламали вікна й двері
І взяли в острог негайно
Всіх, хто смів робить протести...
Що?!. Протести?!. Ноти?!.
К чорту!
Бити в морду!.. В морду! В морду!
І побили, а радянці
Зрозуміли вже по тону,
Що розмов не може бути
Там, де робить... «демократ».

3

Друга дія. На торгпредство
Вже повішано колодки...
Ах, але пливуть, минають
Мимо рота
Патріота
Всі замовлення солодкі —
Худне, нидіє кишеня.
Знову дзвонять телефони.
— Йдуть розмови в іншім тоні:
Ну, шукали нитку змов,
Може, трохи й помилились —
Поговорили і знов —
Щоби далі ви не злились —
Створимо третейський суд...
А то ж що ж? Невже — капут?

4

Певно й третя дія буде —
В цьому сумніву нема нам.
Час тверезий хай остудить
Ганса Шульце — Штреземана
Чи ще інших демократів —
Бо пройшли часи бльокади.

V — 1924 р.

СТРАХ ПЕРЕД РАЙОНУВАННЯМ

В порядкові виправлення кордонів
— До Білоруси й України
Нові зі сходу й півночі пригочують райони,
А панство за кордоном з крику гине:
— Чого прийшли «на ляхи страхи»?
Аджеж то справи внутрішні. Так
хоче наш нарід...
— Еге — кричать пани — сьогодні ви на Схід,
А завтра — почнете й на Захід!,,

V — 1924 р.

ПОЛІТГРАМАТИЧНЕ ЗАПИТАННЯ

Зустрівши випадково в курсі політграмоти
Серед німців Надволжя — малоросів,
Почули ми сверблячку в носі:
— Живучі ж, хоч души їх прямо ти!
Шлемо «Красной Нові» дружнє запитання:
І чого вони там так «мало ростуть»?
Їх і духу не чуть в нас тепер,
Коли моємо СРСР:
«Малороси» останні
В українців виросли тут.

V — 1924 р.

СЛАВА

Хто знає Грунь? Гай-гай, які роззяви!
— Округа Охтирська невже вам не знайома?
Але дарма! Не втримати вам слави
Про славні вчинки грунського райвиконкома.
В районі Грунському — Куземин є село,
В тому селі (як водиться вже) — школа,
А біля школи парк і сад... Еге було...
Тепер замість їх — об'їдена і гола
Земля, укрита тільки деркачами:
Орендарі дерева покачали
І навели порядок у садку...
— При чому ж виконком? — спитаєте ви, може.
Сількор нам відповідь на се дає таку:
— Що виконком? — Звичайно ні при чому.
При чому ж нашому тут слава виконкому?
— Він, у виконання радянських заповітів
Що до збереження лісів і взагалі посадок
Забрав у школи парк і здав орендарям,
А ті вже в ньому і навели порядок...
Який там парк був — ми не знаєм.
. . . .
Але напевно вже, дивись,
На місці його парк утнуть новий —
И за це ми Грунь і Охтирку зарані прославим.

V — 1924 р.

НЕ ВІРЮ

З Варшави 20 — V. Рада міністрів ухвалила командирувати до СРСР представників польського уряду, яким буде доручено ознайомитися з станом національних меншостей в СРСР, особливо з білоруською та українською справою.

З газет

Не знаю — правда чи брехня,
Чи вірить чи не вірити газеті,
І якій написано (нема тепер секретів),
Що уряд польський сам питання зняв
Про делеґацію до нашої держави:
— Вивчать національні справи...
По-моєму — брехня. Ну де таки резон
— Вивчать національну справу в комуністів...
Адже найбільші в ній спеціялісти,
Як раз є ті, з ким ділить наш кордон...
Шумує на весь світ про них велика слава,
— Це ж під шляхетською шляхетною рукою
— Буяє та «національна справа»,
Від котрої глибокою рікою
У білорусів і вкраїнців непокірних
Бушують сльози, гнів і повстання заграва...
Й після цього — до нас. Де школи й книги мирні ..
Не вірю я. Брехня. Чутки невірні.

V — 1924 р.

ЦЕРКОВНИЙ МИР

Між церквами — живою й Тихонівською — дійшло до повного порозуміння.

З газет

Ще вчора билися кадилами й хрестами,
Та так що хмарою летіли пух і пір'я.
Ще вчора чистили одні других
Трьохповерховими словами,
А нині маємо між ними перемир'я —
Дух миру божого немов зійшов на них...
«Живі» із «мертвими» — в одних церковних радах,
А «мертві» ожили і злазять на плятформу...
Що сталося? О чисті пустяки. — Зміцнилася радвлада —
Й церквам лишилось не багато корму.
Щождо того — хто до кого підходить
— «Жива» до «мертвої» чи «мертва» до «живої» —
По-нашому виходить,
Що обоє
— рябоє...

V — 1924 р.

ЕПІТАФІЇ ДО НАДГРОБКА

Берлін. Закрилась газета «сменовеховцев» «Накануне».

Телеграма

I

Жила собі й жила в Берліні «Накануне».
(По-нашому так се: «Напередодні»).
Напередодні — чого? Що ж за тим? Яке нове життя?
Не тратьте розуму, як десь говорять, «втуне»
— бо загадку розгадано сьогодні:
Напередодні — закриття...

II

Жила, своє зробила діло, —
Прийміть, архіви, «бренне» тіло.

VI — 1924 р.

ЗВІРЯЧИЙ МИР

Байка

Лисиця скаржилась одна:
— І що за світ?! Скрізь ворогів стіна:
Навіть рідня, навіть свої брати
Зубасті на тебе вишкірюють роти.
Куди не глянь — всі дивляться, мов гади,
Стоптать тебе, здушить, із'їсти раді!..
— «Скажи, голубонько, за що ж така напасть?
Аджеж сама — нікому зла не робиш?»
— А як же, як же! Всім бажаю щастя,
Ні на кого не маю злоби...
— «Але за що ж ненавидять тебе
Й ніхто з братів, рідні — тебе не любить?...»
— Та хто і зна. Хто зможе — той скубе,
А кажуть, що... за пазурі та зуби...
— «А й справді, пазурі в тебе — нівроку, як ножі.
І зубки — те ж, такі собі, нічого —
Зустрінешся — дивись і кишки бережи...
Хоч ними ти, звичайно, і не чиниш злого,
Проте, коли б зробити спробу ти змогла —
Постригла пазурі і зубки притупила...»
— Еге! мені, мабуть, ти конче хочеш зла —
Мене б тоді овечка кожна з'їла!..
— «Не знаю, що робити з лишеньком твоїм —
Що робиш ти сама, щоб уникати зла?..»
— Що я роблю?..— Ловлю, давлю та їм...
Лисичка смирненько відповіла...
. . . .

ЗВІРЯЧИЙ МИР (продовження)

Англійський лис, французька гієна,
Американський лев і вся дрібна звірота
Кричить по всіх газетах і антенах,
Що всім їм мирно тільки жить охота.
Розмови про роззброєння ідуть,
А зуби й пазурі ростуть собі й ростуть...

ВЧИТИ ТРЕБА!

Бувальщина

В Канаді десь професори учені
Доводять, що найкращий друг науки —
То замашненькі буки,
Або лозиночки довженні:
Бо без биття,
Мовляв, не буде ні науки ні пуття...
Звичайно, ми не те, що та Канада:
Культура їхня нам не по кишені крам...
Але бувають і у нас випадочки «што - нада»
— Упору хоч професорам!..

Питання: бити жінку чи не бити?
Трохим — за те, щоб бить: учора ще Горпина
Замість того, щоби обід варити,
В жінвідділ швендялась, лиха її личина!
Стецько — той проти: уникаймо сварки,
Рівняймо всіх жінок до нас, чоловіків...
(А хтось шепоче: у його Одарки,
Здається, дужчі за Стецькові кулаки)...
Іван же мов учений: і не знати
Що саме уважати за биття.
Одне — коли попругою трепати,
А зовсім друге — ніжненько: за косу й на сміття!..
Звичайно, віжками й попругою — не варто,
— Ще й по суду буває нагорить,
А так, легесенько вчепитися за коси,
Та раз чи два по пиці добре шваркнуть,
Та й відпустить — хай трохи поголосе,
То й тямитиме жінка нас любить...
Ще довго думали й судили.
Нарешті, всі зійшлися на одному:
Чоловіки жінок, щоб вже не били.

ВЧИТИ ТРЕБА! (продовження)

Жінок не можна бить,
Бо рівна нам у всьому жінка кожна,
Але *«повчити»* жінку, як не догодить
Господареві дому, —
— Чому б і не *«повчить...»*
«Повчити» завше можна...

Ви думаєте — все це вигадав я сам
І в нас таких немає мудрих Соломонів?
Та де!.. Такі «закони»
Установив Калантарівський комнезам.

VII — 24 р.

КОМУНІЗМ І... ПЛЮВАЧКА

Прочитавши гасло на афіші:
«Комунізм один рятунок від сухот»
Хтось розкисне: бо напевне ж пише
Фахівець, а не якийся ідіот.
Я, звичайно, знаю: в комунізмі
Коховських «ломачок» — не знайти.
Та й не їх одних. Бацциль бюрократизму
І глупоти теж тоді не знайдеш ти.
Але хтів би я знайти собі й сьогодні
В боротьбі з сухотами, хоч як
Щось таке, що прокладало б сходні
До здорового, щасливого життя.
Комунізм — звичайно, наше гасло,
І про нього зайву кинемо балачку.
Далі будемо: про пирхавку із кашлем,
Про ручкання, поцілунки та плювачку.

Пирхавка і кашель. Хай господь хоронить,
Щоб при них свого ви затуляли рота!
Передати легко слиною сухоти.
Раз *передасте* — то менше в вас... Резонно?
Про *ручкання.* Як же, неввічливо навіть,
Рук не подавати друзям і знайомим!
Досить лиш плякати в кабінеті ставить:
«Через руки — пошесть передаємо ми...»
Поцілунки. Тема — що й казать, весняна.
— Ми її обмежим: тільки про малих...
Як же пацана нам
Не поцілувати
В пухкі губенята,
Як побачим їх?..

Що? Сухоти будуть...
— Через поцілунок? Що за чепуха!
Ми ж не звіри — люди,
І дитину пестить — тут нема гріха.
Про *плювачку*, врешті. Фе, бридкеє слово!
Як неестетично зводити й балачку
На якусь... плювачку...
— Плюнь, терни ногою — чисто і готово!..
Ну, що ж...
Ручкаймося, харкаймо, плюймо,
Не миймо рук, дітей цілуймо в рот,
Афіші з гаслами друкуймо
— І... будем дохнуть від сухот!

ПРО КОНЯ Й ЗАЙЦЯ

Байка

Одна ковбасня слави набула
Ковбасами із заячого м'яса.
І до зайчатинки смачної ласа
В ковбасні тій юрба завжди гула.
Коли — скандал! Неначе смак не той:
Зайчатина в ковбасах — мов конина!
У ласунів із рота скаче слина:
— Під суд ковбасника! Шахрайство з нами строїть!..
І справді, віддали ковбасника під суд.
На суді він тримався, мов святий:
— Чого від мене, — каже, — треба тим,
Що купували в мене ковбасу?
Аджеж я ковбасу їм продавав таку,
Яку від мене вимагали,
Й зайчатину вони завжди в ній мали...
А що конину клав — так тільки... для смаку...
— Та скільки клав? Кажи, з судом не грайся... —
Суддя ковбасника запитанням спиня.
— Та... *нарівно*: на кожного коня
В ковбаси акуратно клав я й зайця...
Отак і крамар наш при виборах гукав:
— За що мене позбавили ви прав
И не допускаєте до виборів у раду?!
Всі ж вибиратимуть! Так що ж я вам
Радянську владу
Перекину сам?
Де ж рівність? Хай закон усіх рівня!
Та незаможники йому: — Ей ти, не підбирайся,
І не рівняй коня
До зайця.

ЧЕКА В БЕРЛІНІ

В помешканні комуністичної фракції рейхстагу й ландтагу зроблено трус. Поліція майже нічого не знайшла. Буржуазні й меншовицькі газети пишуть: «Комуністи надто обережні в редаґуванні своїх документів» і... радять позбавити комуністичних депутатів помешкання та заборонити компартію.

З телеграм

Збиралися довго, збиралися ретельно,
Взяли кулемети, гармати і гази.
— А як же? Комфракція! Мабуть, навалено
В помешканні бомб і мікробів зарази!
Напали — зненацька. Удерлись — без опіру,
Без бою ввійшли. Без бою — при трусі.
Але не обдуриш учену поліцію:
Компартія — значить, щось бути та мусить.
І справді — знайшли. О, від їх не сховатися!
В республіці Еберта — першоклясні шпики!
Поперше — документи. Промови парляментські —
Рядки стенограм. Але що за рядки!
У кожному слові — отрута і вибухи,
У літері кожній динаміту гора,
Дарма, що парляментські писали стенографи,
Дарма, що в парляменті — головою Вальраф.
Знайшли ще — комфракції бланки й печать
— Хіба ж тут державної зради ще вам не доведено,
Хіба ж не Чека в тій кімнаті початок?
Дві пляшки з чорнилами (червоним, подумайте!)
Та хустка до носа (Москва. Текстильтрест!)
Так, можна вертатися гордій поліції:
Всі докази зради і терору єсть.

ЧЕКА В БЕРЛІНІ (продовження)

704

Назавтра ж писали газети есдеківські:
Ага? Улю-лю! А-га-га! А-ту-ту!
— Усе, що знайшли у кімнатах комфракції,
Говорить: Чека вже була в нас тут!
Вона — конспірується! Вона ще — ховається!
Але вона вийде і битиме нас!
Що ж? Мабуть, повіримо фашистам і ебертам,
Що сами прискорять сподіваний час.

VII — 1924 р.

ПРАВИЛЬНИЙ СУД

В Італії суд відмовляється розбирати справу про вбивство Матеоті, доки не знайде його трупу й тим не доведе «самого факту вбивства».

З телеграм

Украли в одного роззяви гаманця,
А там — і гроші й документи всі до одного.
Прибіг обкрадений до урядового лиця.
— Рятуйте, — каже, — залишився без нічого!
А той суворо так, пронизливо, рече
(Не в нас це — в нас любу одержиш ти бумажку,
Лиш принеси в міліцію квиток за оповістку):
— Е, голубе. Я бачу вам рече...—
Посвідчить хто, що ви є ви?
Дуріть свою невістку!
Раз ви без документа — в каталажку!
В Італії — так само судить суд:
Убито Матеоті?— Вбито.
— А покажи-но мертве тіло.
Немає — значить, і не гавкай тут,
— Твоя біда, коли воно зотліло!..
Дивись і справу буде шито-крито.
Мовляв — немає для судді підстав:
Не дурно кажеться: — Що вкрав?
Аби сховав!

VII—1924 р.

«САМОВИДЦЯМ»

О, «самовидці» величних боїв,
Герої запроданих пер,
Що писали враження свої
З «перших танців» «найперших позицій»,
Що мішали набої й муніцію,
— Де ви тепер?
О, лицарі продажного пера,
Поети й малярі кривавої війни!
Яка нудна прийшла для вас пора,
Як нудно вам писати для панів
Одні, усе одні
Враження лиш про більшовицькі звірства,
Про їхнє варварство, насильства, здирства...
Проте — тужить не варт і хоч кожен знає вас:
Ну й пише! ніби самовидець бреше!
— Але дає ж вам там на вина, на квас,
А іноді ще й славою за вухами почеше.

VIII — 1924 р.

«МИРОТВОРЦІ»

Німецький президент Еберт, вітаючи американського представника, підкреслив історичну ролю Америки в установленні миру.

З газет

Іще б не історична. Ще й яка!
І мирна роля та, само собою:
Згадаймо хоч по десяти роках
Американські танки і набої...

VIII — 1924 р.

«РОЗУМНИКИ»

В Польщі пепеесівці заявляють, що заведення соймом 10-тигодинного дня роботи — комуністична інтриґа й зроблено спеціяльно для аґітації за радвладу.

З ґазет

Не знаю, що їдять «соціялісти» в Польщі,
— З чого вони отам такі розумні,
Але їх розум б'є блискучим струмнем
І всяку логіку до щенту трощить.
Подумайте сами: це ж польський сойм, не хто
Ухвалює закон з робочих дерти шкуру,
А в соймі хто? Недовго так дійти,
Щоби себе за нашу «аґентуру»
Вважали мудрі пепесівські депутати,
І почали заплати вимагати...

VIII — 1924 р.

ПРОМОВА КОРОЛЯ В ПАРЛЯМЕНТІ

Ми, з ласки божої король і володар
Великий і міцний і інше й інше й інше,
Приносим вам благовоління в дар
І інше, що мені прем'єр напише.
А ви блюдіть одвічний наш закон,
Що з божого постав святого лона:
Во віки хай стоїть наш королівський трон,
А на ньому — корона...

X — 1924 р.

«ОСТАННЄ ПРОЩАЙ»

Макдональда на зборах виконкому англійської трудовицької партії ухвалено відправити на тримісячний відпочинок до Південної Америки й надалі залишити його на посту партійного провідника тільки «про око людське».

З телеграм

Прощай, Макдональде бідний,
Почесним вигнанцем з прем'єрів
Ви кидаєте острів рідний...
— Отак кінчаються кар'єри!
В мандрівці змінете лівреї
На робітничу просту блюзу —
Й повернетесь. Але й під нею
Пізнає кожен в вас... лакузу.

XI — 1924 р.

«БОЖЕ, ЦАРЯ ХРАНІ»

Харбін. Харбінські монархісти 7-го листопада відправили урочисту... панахиду по Миколі Романову.

З телеграм

Колись були — летіли дні.
Галасували патріоти:
«Боже, царя храні»
— Боже царя хорони
І нас — із ним
Від кулі, бомби та роботи...
Настали дні,
Пекучі дні
Революційної роботи.
Царя господь не схоронив,
Взяли його. А там, за ним
Сипнули врозтіч патріоти:
«Боже, царя храні»...
Проходять дні:
— Кінець війні
Будує нарід без турботи,
А десь далеко в Харбіні
Ще й досі купка патріотів
Скавчить: нас, боже, схорони
Від революції й роботи,
А нашого царя... е, ні,
Вже не «храні», хоч пом'яни...

А бог із неба їм:
                    дурні
Молебні ваші і турботи.
Тепер прийшли такії дні,
Коли навіть у Харбіні
Ніхто не зможе вас «храніть»
Від революції й роботи.

XI — 1924 р.

В ДЕМОКРАТИЧНИХ РАЯХ

В мексиканському парляменті дебати закінчилися стріляниною.
Комуністів - депутатів у Німеччині поліція арештовує при виході з парляменту.

З газет

Бах - ба - бах! Бах - ба - бах!
— Що таке? Війна? Повстанці?
Заспокойтесь. Киньте страх:
Ні війни, ні інсурґентів
— То народнії обранці
Засідають в парляменті...
Гей, лови його, держи!..
Ой, тіка!.. Біжить назад!..
Де злодії? Хто біжить?
— Та нічого... Інцидент:
Комуністик - депутат
Покидає парлямент.
Добре жити демократам,
Добре мати парлямент:
Депутатів — криють матом,
Як не вб'ють в слушний момент.

XI — 1924 р.

НУ Й ЖЕ Ж, НУ...

Бува, як виприщить болячечка яка,
Так іноді й подумаєш: ну, чим не Европа!
Читайте оповісточку «Ларька»
(Це «Комуніст», 15-е, листопад):

Гр. Коваленко И. В.!
Харьковское Отделение Товарищества «ЛАРЕК» поздравляет Вас со днем рождения в день
7-й ГОДОВЩИНЫ ОКТЯБРЬСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ
Вашего ребенка, названного «Ревмира».

В этот великий день нашего торжества пролетарская семья увеличилась на одного человека, которого Вы обещаетесь воспитать в духе коммунизма и сделать из него стойкого защитника советской власти.

Факт рождения в этот великий день является символом и залогом выполнения им в будущем всех заветов Ильича.

Украинское паевое товарищество «Ларек». Ермощенко. Рамм.

Ну, що ж лишається і нам свій голос приєднать:
Вітаємо щасливих тато й маму,
Доньку, щоб ладили так влучно світ дать,
Палкий привіт Ермощенку й Рамму,
Привіт конторі й касі «Комуніста»,
Привіт — аґентові, що ту дістав рекляму,
І читачам веселих оповісток...

НУ Й ЖЕ Ж, НУ... (продовження)

Кому ж іще привіт? Бо справа не маленька...
Ага, привіт — ще й покупцям «Ларька»:
На вшанування свята Коваленка
На їх накинуто якогось п'ятака...

XI — 1924 р.

ЗНАЧІННЯ СТАРОГО ЗВИЧАЮ

Нинішній міністер консервативного уряду Англії Черчіль під час виборів роз'їздів на 8 конях, запряжених по-старовинному — цугом.

З нових даних про вибори...
— У вік авто й аероплянів
На конях, мов сто літ тому,
Що значить це, наш любий пане?
— Це значить... Дайте до уряду
Дістатися — а там візьму
Й на ваші шиї пересяду...

XI — 1924 р.

КОЛЯКА В ДОМОВИНУ

Ювілейна згадка

20 листопада 1917 р. Центральна рада видала 3-й універсал, в якому оголосила українську народню республіку.

Універсалили колись,
Оповіщали Уе Не Ри.
Чорнила ріками лились
І розпливались на папері,
А на землі — лилася кров,
Робоча кров, панської мало,
Й густішала — отак, немов
Із кожним тим універсалом
Густіш панськая лють ставала.
Десь може у куточку гад
Справля тихенько «ювілея».
Й зідха: сім літ тому назад...
(Після ції — та знов цієї 6...)
Але міцний радянський лад!
А Уе НеР? Плюєм на неї —
— На ювілей її кривавий
І банду нацвождів лукавих.

XI — 1924 р.

КОРОЛЬ НА ВІЙНІ

Король Георг англійський вперше за своє життя одвідав кінотеатр цими днями, коли показувано картину бою з часів останньої війни.

З газет

Греміть, фанфари, греміть, трубіть,
— Король зібрався дивитись на бій!
На кінофільмі — постріли й дим
— В ложі червленій — король сидить.
Мертвих проносять. Бій не стиха.
Король неспокійний. Король зідха.
В залі — парфуми. І тиша тиш:
— Король відчуває «війни страховище».
Горами трупу... скінчився сеанс —
Певно схвильований божий обранець...
Що каже король? — «Заморило до сну...
— Зовсім не страшно глядіть на війну...»

XI — 1924 р.

«СКАРБНИКИ»

Стокгольм. **Скарбник профспілки залізничників, соціял-демократ Карл Бунге промотав біля півтора мільйона крон профспілкових грошей; касир спілки деревообробників, меншовик Відегрен розтратив 140.000 крон; скарбник Гетеборзької філії металістів, соціял-демократ Муберг промотав біля 35 тисяч крон.**

Стокгольм. **ЦК комуністичної партії закликає всі шведські профспілки до допомоги страйкарям — батракам Швеції. Соціял-демократи агітують проти.**

Радіо

Говорив меншовик — солов'єм розливався:
Не підтримуймо страйку, камради!
Чи не бачите — він уже майже не вдався...
— Нащо ж гроші виймати з шухляди?
А подруге — то ж інша страйкує профспілка...
Наші гроші — за їх інтереси? Чого ради?
Ну, підтримаймо їх — так морально... і тільки,
А навіщо ж нам гроші виймати з шухляди?..
Ще потреба — якби то ви знали,
Як розсердяться наші всесильні маґнати,
Що роботу дають за свої капітали,
Коли взнають, що ми страйкарям видавали
Допомогу!.. Кажу — не займайте шухляди!
Чи послухали його чи ні — невідомо.
Тільки знаєм — з чиєсь поради
Зазирнули робочі по мітинґу тому
До скарбниці своєї, на денце шухляди:
Не дурно пінився й кричав скарбник:
— Весь капітал, до крони — зник...

XI — 1924 р.

ПО-БРАТСЬКОМУ

Представник англійського уряду у Франції приніс подяку урядові Еріо за лояльне поводження в єгипетській справі.

Радіо

Лорд затривожений трошки
— Трепихається ще Заглул...
Не хоче давати грошиків...
Що, як я ще загну?
— Заглул — меморандум до Ліги
— Рятуйте нас, Еріо,
Вам же — у руки й книги!
Еріо подумав: о-го!..
Чує він голос лорда
— У нас — гуманність одна.
Нащо вам єгипетська морда?
Не сваритися ж нам?
Тим більше... Віддячити можу:
Єгипет — той же Туніс...
— По руках.— Кожу за кожу!
— Мерсі-с...

XI — 1294 р.

НЕ ХВАТИЛО...

В с. Святець прибув з Америки євангеліст, що привіз із собою деяку мануфактуру. Роздаючи її, він навербував ґурт євангелістів. Зараз мануфактура вичерпалася й «божа справа» розсипається.

З доповіді на Всеукр. сельнараді

Засяла божа справа:
На ґрунті стала справа,
І ходить, наче пава,
На весь глухий Святець
Євангельський читець!

Попи й ксьондзи в тонзурі
На церкву дерли шкури,
А тут — мануфактури
На все село привіз
Святий євангеліст!

Оце — так справжня віра.
Посунули — Глекіра,
Уся сем'я Порфіра —
І ще з півсотні, може:
Спаси й подай нам, боже!

Вклонилися святині,
Співають: дай нам нині
І прісно — по хустині,
Пішли нам благодать,
Щоб ще було що брать.

Та насміявсь лукавий
Із божеської справи,
Коли святий отець
Звернувся до овець:

НЕ ХВАТИЛО... (продовження)

«Немає — не просіть,
А ще мені носіть».
— Розсипалась отара,
«Пророк» блука мов хмара:
Усю мануфактуру
Проєвангелив здуру...

Повз рота шмат пробіг,
А ухопить не встиг...

XII — 1924 р.

ТЕМНА СПРАВА

На естонську тему

Втік з палацу президент,
Не зібрати кабінету
Щоб звернутись до «держав».
Тільки Пушту, мінзаксправ,
Приховав кореспондент
Закордонної газети.
Через його пан - міністр
Шле по світові депеші:
«Чужоземний комуніст
Учиня естонцям бешкет»...
Чужоземний? Справа темна...
Може й справді (Пушта зна)?
Б'є естонців чужоземна
Зброя, армія й казна...
Може й так... Проте, чому
Ті естонці не повстали
Боронити від навали
Президента і міністрів
Від наїжджих комуністів —
— Ось чого не допойму!
І чому це охорони
Проти «страти» і «руїни» —
Проти вибухів червоних
Став шукати мінзаксправ
— Не у рідної країни,
А далеко — у «держав»?..

XII — 1924 р.

ВЛАСКОРОВА БОТАНІКА

Власний кореспондент «Укр. Щод. Вістей», Г. П-й пише з Відня: Почала в Китаю процвітати опійна промисловість... опію засіяно 4 мільйони десятин.

Ботаніка — одна з наук
— Студентові робота.
«Ботанікою» зветься ще й
Коли хто любить «ботать...[1]»
Ото ж, коли читаю я
Ботаніку «власкора»
Про десятини опія,
— Бере мене умора:
Ніде в ботаніці не знать
Про опій як рослину...
Власкоре! Нащо б вам писать
«Ботаніку» невпинну!..

XII — 1924 р.

[1] «Ботать» — ляпати язиком.

І ТУТ СКОРОЧЕННЯ

Під час обговорення в Чехословацькому парляменті бюджету на 1925 р. голова уряду Бенеш заявив: «Скорочення бюджету, що зараз провадиться, змусить нас обмежити допомогу «страдникам-еміґрантам...»

Чернов — до Польщі двинув на ґастролі.
Ридають Шаповал і Наш (але не наш!).
Де ж пан? Лишилися «за штатом»...
Ну що ж? Назвуть Пілсудського іще раз братом
(Чи вперше найманого ката грати ролі?..),
Або підуть під вікнами читати «Отченаш...»

XII — 1924 р.

ПРАВИЛЬНИЙ ПРИСУД

«Премія миру» цього року присуджена лордові Сесілю, членові консервативного уряду Англії».

Радіо

Гремлять гармати на Близькому Сході,
Кружля над індусом хижак — аероплян,
— То зерна миру в хащі варварських народів —
Хіба не приклади: Єгипет і Судан.
По праву лаври миру забирають лорди,—
Недурно премії їм капітал дає,
Мовляв: розбий оті дикунські морди,
Щоб знали, що і їхнє — теж моє...

P. S. А лорд Сесіль? Його ми не згадали?
Його заслуги в мирній боротьбі?
— А як же? Він мирив... А ви хіба не знали?
— Як лорди між собою учиняли бій!

XII — 1924 р.

ТЯЖКИЙ ФАХ

Кожен англійський парлямент відкривається тронною промовою короля, що викладає програму урядової партії. Зараз англійський уряд виробляє текст такої промови.

З газет

Сьогодні — уряд Болдвіна,
А вчора Макдоналд — при владі,
Та королям — біда одна:
Казать — промову
Урядову
На парляментському параді...
Платня ж — пустяк: мілійон фунтів
І півдесяточка палаців...
Чи хто б, признайтеся, хотів
Читать — по писаному — тронні
Промови, зовсім різнотонні...
Вклоніться ж королівській праці!

XII — 1924 р.

ПРЕТЕНДЕНТИ

Вступ

Колинебудь, через півсотні років,
Історики зберуть в іспартах матеріяли
І, звіривши листок з листком і факт із фактом,
Напишуть нам історію достотну
— Історію вкраїнських революцій,
Коли до того хтось не схоче досвід перевірить
І не напише «лекцій» замість неї,
Бо я тоді ні за що не ручаюсь,
Крім ленінської партії міцної
І влади рад, опертої на спілку
Робітника і бідного селянина.
Тепер же, поки сплять історики в колисках,
А ми всі живемо з біжучих більше ментів,
Хотів би я увагу уділити,
— Та не самій радянській нашій владі,
А серії її невдалих конкурентів
І дать пояснення до деяких малюнків,[1]
Що змалювали їх у характерних позах...
... Бо пил історії присипле скоро
Всі їхні імена, колись широко звісні—
Жаліймо ж тих, що тільки жалю гідні,
Та іноді — коляки в домовину...

---

[1] *Примітка упорядчика.* Ця сатира була друкована разом із шаржами-малюнками в № газети «Вісті», присвяченому 5-тиліттю радянської влади на Україні.

ПРЕТЕНДЕНТИ (продовження)

I. М. С. Грушевський

В оцій довгенькій бороді
Була заплуталася українська справа,
Але минає швидко слава:
Тепер на стосах списаних «трудів»
В УАН він спочива на лаврах наукових
І замість нот та резолюцій — в Раді й куркульспілці —
Він пише щось про фрески загадкові
І тони у пра-пра-прадавній сопілці.

II Скоропадський

Де ж на малюнкові сам пан ясновельможний?
— Біжить «на фатерлянд» один лише салдат.
Пан-гетьман? Втік, та так що змалювать не можна
Було не тільки всього — навіть п'ят...
Не будемо ж тривожити його—
Награбував, утік — ото й всього...

III. С. Петлюра

Під співи про рідненьку культуру
Вплодила наша українська Гапа
Не більш, не менш, як Симона Петлюру,
Бездарного, але блудливого «арапа».
Чим славен він? Погромами? Розбоєм?
Чи тим, що з панством всього світу знається?
О ні! Навіщо там його — величністю — уроїм!
— Він славен тим, що біга швидше зайця...
P. S. Тепер збирає вирізки з газет,
Де тільки згадується про Петлюру,
І носить їх... та тільки не в клозет,
А в кожен штаб і кожну префектуру:

Лата свої грошеві кепські справи
Відсотками з пережитої справи...
— І я боюсь, як би в мої нотатки
Хоч півфранкової не викрав він латки...

IV. Денікін, Врангель і т. д.

Під марш «Розбите серце»
Вони марширували
Посипанії перцем
Розбиті генерали...
Єдину Русь шукали,
І хльосткав батіжок
По тим мужицьким спинам...
Розбиті генерали...
— В Парижі в їх шинок,
Що зветься: «Русь Єдина...»

V. Пілсудський

Манила Україна,
Манила «Чарне може...»
Відчула чобіт... спина
— Чи досить вже?
А може?

VI. Махно

«Гей, хлопці, не журись,
В Махна гроші завелись».
Співав — співати перестав,
Коли не на вдьора засвистав...
А там, в Европі, за кордоном
Його пани іще взяли і обскубли
Та й посадили у в'язницю:

Бо, ще, мовляв, по звичці злій
Візьмеш та й нам залізеш у скарбницю.
Тепер сидить Махно і «яблучко» співає —
— На всякого бандита — свій бандит буває...

VII. Решта

Були іще — але уже дрібнота:
Їх малювати, про них писати — кому охота?

XII — 1924 р.

КНИЖКА СПЕЦІЯЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Пресове бюро в Нью-Йорку збирає витинки з газет про пригоди англійського принца Вельського. Коли б зібрані витинки видати — вийшла б книга вагою на 325 фунтів

З газет

Хтось може мовить: ідіоти,
Другої не знайшли роботи!
А я йому одмовлю: ша!
Не нам з тобою тут рішать!
Хай ізберуть і видадуть книжицю
— А може то такий прийом новий —
Візьмуть і книжкою із витинками принцю
Добряче довбонуть по голові?

ХІІ — 1924 р.

ТУМАН

Над Англією третій день навис такий туман, якого ніхто не пам'ятає. На вулицях — багато нещасних випадків, тому що навіть зблизу нічого не видко. Газети назвали цей туман «Безумством природи».

Три дні туман — уже і зойк і крик,
Сподіванки бабусь на судний день останній.
Три дні лише в тумані...
Невже англійський люд і досі ще не звик?
Аджеж віки, цілі віки... Найбільше ж — вік останній,
Блукає він і кровію сплива в тумані...
Що — землетрус? Що — повінь з ураганом?..
— Коли їх порівняти із лютим, злим туманом,
Який робочим
Сліпить очі
Та віддає їх капіталу
На поталу?!

ХІІ — 1924 р.

ЕПІТАФІЯ НА ДОМОВИНУ

Сесія Ліґи Націй, з обговорення котрої знято було всі важливіші питання політики, розглядає питання про організацію міжнародньої боротьби з... віспою й сонною хоробою...

З телеграм

Родившися від матері — війни
І батька — розбіячища, Версаля,
Скінчила тим, що стало жаль штанів
Просиджувать в її широких залях.
Спи мирно в золотій труні,
Із ясним написом на лобі:
Короткий вік — вік галасу й брехні
Скінчила з сонної хороби...

XII — 1924 р.

I. НОВЕ ВІДКРИТТЯ АМЕРИКИ

На Чуковському півострові (північ СРСР) знайдено вдовбаний в скелю мідний знак із таким написом: «Станція маґнітних спостережень і геодезичних вимірів на узбережжі Сполучених Штатів. За інформаціями звертатись до головного наглядача у Вашінґтоні. За зняття знака — штрафується на 250 долярів».

Тов. Чічерін з цього приводу звернувся до американського уряду з нотою протесту.

Сенсація! Заявлено патент!
— Новий спосіб викривання Америки!
Здається, винайшов сам президент, а не якийся
морський офіцерик
Робиться просто:
Вибирається чийся півострів,
Береться мідний знак
І прибивається до скелі,
А на знакові — напис — так:
(В лаконічнім, звичайно, тоні):
На такій-то, оцій землі
Під страхом штрафу і холери
— Не ходить! Тут Америка,
Справки у Вашінґтоні.
Закривши край для еміґрантів праці
(— Принц Валії — зустріне скрізь розкриті навстіж
двері),

I. НОВЕ ВІДКРИТТЯ АМЕРИКИ (продовження)

— Новий Колюмб у Білому Палаці
Шукає все нових америк.
Той мідний знак — полежить у музеї
Десь поруч із ключем і терпужком злодюги...
А от Америку — відкрити треба вдруге
— Щоб злодіїв погнати з неї.

XII — 1924 р.

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА

Умер Гомперс, що 42 роки був головою реакційної американської федерації праці і вірним аґентом капіталу.

З телеграм

Умер незмінний голова
Робочих федерацій.
Щоб його пишно поховать,
Не пожаліють праці.
За домовиною вождя
Піде немало друзів
І не одна сльоза впаде
У... Куліджів і Юзів.
Морґану й Фордові біда:
Не буде кращим інший...
І нам, признатися, шкода,
Що він —... не вмер раніше.
Над домовиною ж його
Поставте в пам'ять урну:
Щоб кожен справжній робітник
Міг... плюнути культурно.

XII — 1924 р.

ХТО ПОСІЯВ, А ХТО ПОЖНЕ

Колишній франц. президент Мільєран заявив: уряд лівого бльоку, коли зараз має деякі досягнення, то виключно тому, що він жне посіяне попереднім урядом Пуанкаре.

З газет

У Франції виробляються нові декрети проти «комуністичної небезпеки».

З газет

Старе прислів'я — ні к чортам:
Один посіяв, другий жне.
Не встиг посіяти — а там
Вже тебе хтось і прожене.
Старались праві «сіячі»:
Скрізь сіяли війною,
Але їм сказано: «А чи?..
— Чи не пішли б ви, паничі,
Котитись ковбасою?..»
Зібравши плід чужих трудів,
— Чужим упившись соком,
«Нові» — беруться за «посів»,
Та мабуть — вийде боком...
Бо, «хто посіє — то й не жне»
Така там правда чиста.
Хто ж «лівих» з ниви прожене?
— Лишилось комуністам.

XII — 1924 р.

ПОХІД НА ЦЕРКВУ

Норвезький парлямент ухвалив перейменувати столицю Христіянію в Осло.

З телеграм

Селяни с. Пальцева на Смоленщині ухвалили перейменувати своє село на «Безбожники».

З газет

Не «Христіянія» — Осло
(Мовляв — старе норвезьке слово),
А тут — ціле тобі село
— «Безбожники»... трах-трах: готово!
Да, тут завиєш дискантом,
Без огляду священства й сану,
Як всіх, хто з рясою й хрестом
Та «по-норвезьки» звати стануть...

XII — 1924 р.

ПЛЯНОВА РОБОТА

В середу 17-го грудня, об 11 год., у помешканні «Друзів дітей» (будинок Губвиконкому) відбудеться нарада про справи роботи влітку.

З повідомлень

У селян
Є свій «держплян»
На принципах таких:
Лагодь у зимку воза,
А влітку — саночки.
Ми в грудні — дуже раді —
Такій собі нараді
Про пляни праці влітку
І без думок лукавих
Гукнемо: «браво! — Слава!»
А як там взимку справи?
Чи все вже мають дітки?..

XII — 1924 р.

РАДЯНСЬКИЙ СІРНИЧОК

В Туреччину привезено велику партію радянського виробу сірників, що користуються великим успіхом. Помічається дальший розвиток господарчих зносин Туреччини й СРСР. Англійські й французькі газети не криють занепокоєння.

З газет

Прийшовся туркам до смаку
Радянський сірничок:
Кальян чи люлечку яку
Розкурять — і мовчок...
Мовчить турецький селянин,
А гадка — в голові:
Горить сірник — не без причин
Вогнем якимсь новим...
Англійці — в крик. Французи — в крик.
— Як не кричать?... Аджеж
Несе радянський той сірник
На схід вогонь пожеж...
Прийшовся туркам до смаку
Радянський сірничок...
Вперед! Дорогу сірнику!
А далі що?..
— Мовчок...
. . . .

XII — 1924 р.

ІСТОРІЯ ОДНОЇ ПОДОРОЖІ

Супруга вел. князя Кирила в Америці зустріла співчуття. Деякі мільйонери піднесли їй цінний подарунок — старий російський царський прапор.

Руль

Поїздка дружини новоявленого «Всеросійського імператора» Кирила в Америку не дала сподіваних ним наслідків: солідної грошової допомоги.

З газет

Вона поїхала в Америку
— Ку-ку!..
— Чи не дістане «руський цар»
— Долар?
А там піднесли їй під ніс
(Мадам! Без сліз!)
— Старі архівні прапори;
потрібно для царів...
— Я дуже вдячна... Щедрий дар...
А як... долар?
— Самій потрібно кожен гріш:
А-киш!

XII — 1924 р.

СВЯТКОВІ ДУМКИ

Скарга ображеної людини

Н-да... Свято!.. Що воно за свято,
Як виконкомівський наказ
Усі пивні... тю-тю... Ураз
Од нас під колодки упрятав.
Сказати б теж — хоч би «Держспирту»
Дістати десь у дні святок —
А то — за пляшкою — повірте —
Ізбігаєш цілий куток...
А тут тобі морока: стилі,
Старий і новий календар.
З посади — святкувать пустили,
А дома — жде тебе удар —
Бо на посаді — вже різдво,
А жінка каже: брешеш, піст.
Н-да... Свято... Наче — «не тово» —
— Потягнеш носом — грузне хвіст...
А потім знов — тринадцять день
Майне — неначе й не було,
Задзвонить церква: дзень-дзелень —
Запахне в хаті індиком,
Ялинка... Пиво. Преферанс...
А ти — води. Сиди пеньком,
Рахуй у книзі чийсь аванс...
Чи не приходить в установу?
— А що як чистку зроблять нову?
Н-да... Свято... От-тобі і свято...
Хоч би пивні...
Усе заклято...
. . . .

XII — 1924 р.

ГЕНЕРАЛЬСЬКЕ СВЯТО

Букарешт. Зустріч болгарського диктатора Цанкова з румунським урядом мала урочистий вигляд. До двірця було стягнуто силу жандармів, шпики переповняли всі вулиці.

З телеграм

В країну дружню — генерал
Приїхав і диктатор.
Сердечна зустріч — весь вокзал
Заповнений солдатом,
Всі площі — в квіточках шпигів
З букетами жандармів,
А він... він не того б хотів,
Щоб під ударами катів
На площах і в казармі
Вмирали урочисто
На генеральську славу
Та на його забаву
Комуністи.
— Да, прийняли не надто урочисто
Диктатора і генерала...
Зате — побачили б — як святкувало місто,
Коли б його... судили й «закатили»!
Ну що ж він — не дермо собаче:
Поїздить трохи — і побаче!

XII — 1924 р.

МУДРИЙ ПАСТИР І НЕСЛУХНЯНІ ВІВЦІ

Відомий мітрополіт Шептицький звернувся до управи тайного Укруніверситету й запропонував організувати український духовний католицький університет при допомозі папи римського.
У східній Україні не вщухають повстання.

З газет

Узрівши — стогне хлоп у панському ярмі,
Шумує, повстає, вмирає у тюрмі
За волю нації і трудящого люду,
Святий отець
Своїх овець
Рятує словом з напасти і блуду:
— О, діти, діти нерозумні,
Навіщо ці вогні й руїни фільваркові,
Навіщо повстання й промов гарячих струмні,
Молітесь богові і слухайтеся пана,
А я при допомозі Ватикана
Дістану вам... духовну школу в рідній мові —
Де навчитеся ворогів любить
І будете ви мудрими, мов змії,
І кроткими — мов голубиці...
— І будемо тебе, свят-отче, бить і бить
В твоїй золоченій каплиці,
Бо молитви, попи і сам твій римський папа
Наїли рани нам на шиї і спині...
Приймись! Куди твоя нечиста лапа!?
Врятує нас — єдиний комунізм.

I — 1925 р.

БЕЗКОНЕЧНА ІСТОРІЯ

В Німеччині уперто і спокійно,
Провівши вибори у парлямент,
Формує уряд енерґійно
Її поважний президент.
Сьогодні — Маркс формує з центробльоком —
Рахунок каже: не хватає голосів
І спроба зформувати — вийде боком...
Поформував наш Маркс — і сів.
На завтра — Штреземан: формуй ще ти. Чого ти...
Поформував, зробив рахунок і собі:
120 — за, 128 — проти...
— Вернув доручення, не може пособить.
Є Вірт. Той, може, коаліцію влаштує:
Широка — ой-ой-ой! Але одна біда:
Не держиться — мов масло і вода.
— А вужчу — голосів і знов таки бракує.
Ану ще так: утнуть без парляменту:
Чиновників — і вся у шапці справа...
— Ану лиш спробуйте! — Кричать на президента
І з центру, й з ліва, й з права...
Минає час. Проходять дні і тижні,
Але і досі ще у хроніці газет
Друкується — під заголовком «різні»
Як Еберт десь формує кабінет.
Запитання одне: а хто ж там урядує,
Без уряду держава як живе?
Ет, ерунда! Хоч Еберт і «формує»,
Та «уряд» там один: що смокче, душить, рве...

VI — 1925 р.

ПІСЛЯ ДОКЛАДУ

Непривітно в стінах інтернату,
А граніт наук — такий твердий, твердий...
Ах, як би докладчика з докладу
Затягти на бесіду сюди!
Затягли. До ночі говорили,
Брали питання з боків і з лобу...
Після всіх дискусій і нарад
Осередок з себе утворили
І назвать рішили інтернат:
«Інтернат робфаку». «Новий побут».
Аж до ранку чорнокоса Ліна
— Мріяла без сорому про те:
Що у клюбі будуть книжки і піяніно,
Що пивних не буде
І забудуть люде,
Як вбивають у лоні матернім дітей.
А в будинкові — якраз на — против
Скавучав рояль від «шіммі» і «фокстротів»,
Хтось беззубу, п'яну харкав злобу:
— Ах, які веселі анекдоти
Чув він про ячейку «Новий Побут».

I — 1925 р.

СТАРІ ПРИКАЗКИ НА НОВИЙ ЛАД

Европі нині повезло —
Знов має добрі капітали
— З Америки. Колись казали:
— «Штани такі ж назад вузлом...»

Лорд Чемберлен зиркає строго:
Хай Радреспубліка зав'яне!
«Чешись» — мій лорде — «тим лиш рогом,
Яким дістанеш...»

Комуністів по всій Европі
Фашизм настрахати хоче.
— «Не дміть, паночку, в попіл,
Запорошить очі...»

1 — 1925 р.

БЕЗНАДІЙНА СПРОБА

В Мадриді муніципалітет (міська управа) ухвалив обрати короля еспанського Альфонса на почесного голову міста.

Не то одна — хоч сотня, дві
Ухвал муніципалітету
Навряд чи дасть щось під кашкета,
Як сам король — без голови.

I — 1925 р.

СЮДИ, ПОЕТИ!

Сюди письменники - співці
Продайте кобзи, флейти, ліри
(Як знайдуться на них купці)
— І в стан веселої сатири.
... Сипнути ворогові приском
Гарячих іскор — по очах,
Та так, щоб в землю врився писком.
Й, оскаженілий, шкабарчав...
Де боляче — до рани ляпис!
Не загниє, зупинить кров!
— Дивись — і знов працюють лапи
І мурмеляга — дужий знов.
Вайлу, нехлюї — терпентином,
Червоним перцем квецонуть, —
Що й стане з кволістю і сплином.
Живцем здереться на стіну!
В час відпочинку полоскоче
Веселе слово грудей міх...
Коли робочий люд регоче,
— Навряд чи буде пану сміх!

I — 1925 р.

ПРИЧИНИ НАГОРОДИ

Король англійський призначив Асквіта, проваленого на виборах ватажка партії лібералів, у члени палати лордів.

З газет

Вождь лібералів — знов при грі,
І знов зиркає гордо.
Король звелів сидіти угорі,
В палаті Вищій, лордом...
За що ж ця ласка короля?
Мені з'ясуйте, прошу...
— Бо на виборах наш герой
Сів сам, але ... в калошу.
Кваліфікація така
Щоб дурно не пропала,
Пан Асквіт знов парляментар
На втіху лібералам.

I — 1925 р.

НА НІМЕЦЬКИЙ МОТИВ

Після доведеного факту величезних шахрайств соц.-демокр. Бауера, колишнього голови нім. уряду, виявляються нові скандальні історії, з виявленням шахрайств к. міністра Гефле — чл. партії центру і к. міністра Беккера — члена «народньої партії».

З газет

В комуністичній демонстрації проти уряду Лютера в Берліні брало участь понад 100.000 людей.

Звідти ж

Товариш, що прибув з Берліну,
Мені відомості подав,
Що німці, похиливши спину,
Плювать хотіли на скандал.
Підстави — правлять «демократи»,
(Чи «ліві», «праві», чи центр)
— Міністри будуть — шкуру драти
В додаток до звичайних «рент».
Проте — колись-то розігнеться
Зігнута в три дуги спина;
— Недурно із кварталів чорних,
Спиняючи авта моторні,
На вулиці центральні рветься
Червоная Німеччина!

I — 1925 р.

«ДОКЛАД ПРО РАДСОЮЗ»

Дійсна історія, проґавлена нашою пресою

Відомий меншовик російський, Абрамович,
Подумав — «чим я гірше від цариць»!
— І, тиснувши в кишеню плян промови
Та «документи» — сотню небилиць,
Поїхав із берлінської кошари
У «Новий Світ» винюхувать доляри...
Приїхав у Нью-Йорк. Розклеїли афіші,
— Аршинні літери заграли на стіні:
«Товариш Абрамович нам розпише
Про лад у більшовицькій стороні!
Усе сам пережив. Нечуваний доклад
По два доляри — перший ряд!»
Заповнено найбільшу залю в місті
І меншовицьке серце — як в лою:
Чи ж пак! Тут стільки соціялістів
— І матиму тріюмф за доповідь свою!
Почав. «Ви знаєте — Радянського Союзу
Не визнає ніхто із чесних... «шахраїв».
— Хтось перебив «Геть угодовців Юза!»
Ввесь натовп, наче в бурю, зашумів:
«Геть капітал!» «Живе радянська влада!»
— Президія реве. Дзвінок не замовкає.
Не зна промовець — де йому порада. —
Та авдиторія сама поволі ущухає
І знов при слові меншовізму каже:
— «Мене, мабуть, не так ви зрозуміли,
Не знаючи, що Комінтерн — це... «Наш».
— «Живе компартія...» «Живуть робочі сили!»
«Геть зрадників, запроданців, прохвостів»
— «Та це ж із них — з меншовиків безкостих!»

Герой наш, бачачи, що сунеться скандал,
Дверима чорними дав заячого ходу
«Від чорного, від дикого народу»,
А заля
— Інтернаціонал
Надхненно проспівала...
І тихо б розійшовся люд робочий,
Якби то з-за ріжків на натовп не наскочив
Поліції загін, закликаний завчасно
Меншовиками. Далі — все вже ясно:
Побитих — сто. Сто п'ятдесят арештів.
І тим скінчився виступ той, нарешті.
«Моралі» — вам? Та нащо вам «мораль»
«Соціялісти» і «цариці»
Частіше їздять хай в далекі заграниці,
Щоб показати скрізь, яка в них шваль!

II — 1925 р.

НА ШЛЯХУ СЛАВИ

В кінці травня б. р. відбудеться у Варшаві Всепольська виставка псів породистих.

З газет

Там — виставка машин. Літератури — тут.
Де-інде — виставка багатств природних.
— У виставках — покажчики і рухачі культур...
І в Польщі виставка. Для псів чистопородних
Багата нива — будуть і жнива.
— Всіма тебе прославлять голосами.
Ні, «Польська не згінела» — й добува
Собі визнання із своїми псами!
Та як не визнавать! Чистопородний пес,
— Одверто скажемо, не криючись лукаво,
— Що гавка денебудь у центрах ПеПееС [1]
— Та це ж не польська лиш, Европи, світу слава!

II — 1925 р.

[1] ППС — польська партія соціялістична, одна з найуславленіших соціял-зрадницьких партій.

ШТАНЯЧІ ДОКОРИ

Ще перед ранком снилося: штани прийшли,
 світилися і плакались на долю...
Кумедні сни, химерні сни
 приходять, як даси уяві волю!
В півсні ще став складать порядок дня,
— Ви знаєте, як вранці хочеш спати?
— Комісія... доклад... ячейка... От свиня —
Ще б трохи — і забув! Сьогодні ж дві наради!
А там — у клюб: комісія й доклад:
«Література й завдання моменту»,
А там... Нарешті усьому по нопу вийшов лад,
Крім секції мистецтв і пляну жентервенту:
Призначено в один той самий час...
Ну та дарма. Щось манкірну із вас!..
Вмиваючись — фурчав: ні поб'ємо Европу!
Дивися як, усе по нопу!
В комісії сидів. Спізнився на доклад.
Докладчик щось розвів на двадцять дві години,
Та я утік. В ячейці — трах: наряд
Присяжним в аґітсуд на тему: «Хто в цім винний»
Побіг бігцем на першу із нарад.
Послухав привітання. Двинув далі.
Довідався: друга пішла приймать парад.
Пішов на «жентервент», щоб не було скандалів.
А там — у клюб. Чекав, чекав, чекав...
Докладчик не прийшов. Пустили грамофона.
І ще десь засідав. На «суді» — мов ріка
Промов текла: знайома й однотонна...
Прийшов — за північ. Впав без сил. Штани ж
Світилися дірками і докором:
— Назасідав, упав, натруджений, і спиш?
А де ж твоя робота? Де ж твій сором?

II — 1925 р.

ЗМІСТ

ПОЕЗІЇ

ХУДОЖНЯ ПРОЗА

ЗМІСТ (продовження)

ШАРЖІ, ПАРОДІЇ, ЛІТЕРАТУРНІ НОТАТКИ

САТИРИ, БАЙКИ, ЖАРТИ

ЗМІСТ (продовження)

ЗМІСТ (продовження)

